

KÖNYVTÁRI FIGYELŐ

Az Országos Könyvtárügyi
és Dokumentációs Tanács,
a
Könyvtártudományi és
Módszertani Központ
folyóirata

1971

2

KÖNYVTÁRI FIGYELŐ

**Az Országos Könyvtárügyi
és Dokumentációs Tanács,
a Könyvtártudományi
és Módszertani Központ
folyóirata**

**17. ÉVFOLYAM
1971. 2. SZÁM**

Szerkesztő bizottság: Arató Attila, Arató
Ferenc, Barabási Rezső főszerkesztő,
Dobos Piroska, Domanovszky Ákos,
Gallai Ervin, Héberger Károly, Horváth
Tibor, Kertész Gyula, Kovács Máté, Láng
Imre, Lévai Tamásné, B. Nagy Ernő
szerkesztő, N. Rácz Aranka, Rejtő István,
Sebestyén Géza.

Szerkesztőség:

Budapest VIII., Múzeum utca 3.

Telefon: 134-000, 260. m.

Megjelenik negyedévenként.

Előfizetési díj: 60.- Ft.

Egyes szám ára: 15.- Ft.

Kiadja a Népművelési Propaganda Iroda.

Felelős kiadó: Nemes Iván igazgató.

Készült az NPI sokszorosító üzemében.

71-2712

Felelős vezető: Fehérvári Tibor.

Példányszám: 500.

Terjedelem: 10.5 A/5 ív.

K I A D J A A N É P M Ű V E L É S I P R O P A G A N D A I R O D A

A könyvtárügyi konferencia után

Változások a jeladó szakirodalmi tájékoztatás funkciójában (VAJDA Erik)	103
Az új gazdaságirányítási rendszer és a szakirodalmi tájékoztatás. (Az Agroinform tapasztalataiból) (KIRÁLYI Ernő)	111
A személyzet létszám-, képzettségi és bérhelyzetének elemzése nyolc egyetemi könyvtárban (ZSÁMBOKI László)	114
A z I F L A é s a k ö n y v t á r o s - e g y e s ü l e t e k	
Az IFLA és a FID budapesti közgyűlése és kongresszusa elé	118
A Magyar Könyvtárosok Egyesülete és az IFLA (SZÉKELY Sándor)	119
A könyvtár közművelődési szerepének kérdései az IFLA 1970. évi moszkvai közgyűlésén	123
Az NDK könyvtáros-egyesülete (ZIRCZ Péter)	128

T á j é k o z ó d á s

UNISIST. Egy tájékoztatási világrendszer létrehozása felé (KONDOR Imréné)	131
Nemzetiségeink könyvtári ellátása és anyanyelvi olvasási kulturája (UROSEVICS Danilo)	138
Gyermekkönyvtárosok továbbképzése (VADÁSZ Ferencné)	148
Könyvtári szakmunkások képzése az NDK-ban (CSENDES János)	152
Magyar könyvtárosok külföldön (ZSEMBERY Anikó)	157
Külföldi könyvtári tanulmányuti beszámolók bibliográfiája (összeállította ZSEMBERY Anikó), I. rész	159
Országos Könyvtári és Tájékoztatástudományi Bizottság az USA-ban	167

K ö n y v t á r k ö z i e g y ü t t m ű k ö d é s

A gyűjtőkori kooperáció hírei (KONDOR Imréné)	169
Számítógép segíti a hazai kémiai kutatások szakirodalmi in- formációs igényeinek korszerű kielégítését (KOVÁTS Zoltán)	173

S z e m l e

Könyvtártudományi tanulmányok 1969. (ism. BEREZKY László)	177
Az Országos Széchényi Könyvtár évkönyve 1967. (ism. KÉKI Béla)	179
A Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár évkönyve 1968-69. (ism. FUTALA Tibor)	181
Kaleidoszkóp. Sajtószemle és bibliográfia. (ism. FUTALA Tibor)	183
Könyvtár és Művelődés. Könyvtárügyi információk vezetőknek	184
Külföldi hírek	117, 182

E számunk munkatársai: BEREZKY László, a KMK osztályvezetője; CSENDES János, a debreceni Tanítóképző Intézet tanára; FUTALA Tibor, a MM Könyvtár-
osztályának munkatársa; KÉKI Béla, ny. könyvtárigazgató h.; KIRÁLYI Ernő,
az Agroinform főigazgatója; KONDOR Imréné, a KMK munkatársa; KOVÁTS Zoltán,
a VVEKK igazgatója; SZÉKELY Sándor, az OOKDK igazgatója; UROSEVICS Danilo,
a KMK munkatársa; VADÁSZ Ferencné, a KMK osztályvezetője; VAJDA Erik, az
OMKDK szaktanácsadója; ZIRCZ Péter, a MM Könyvtárosztályának munkatársa;
ZSÁMBOKI László, a NMEKK munkatársa; ZSEMBERY Anikó, az OPKM munkatársa.

A KÖNYVTÁRÜGYI KONFERENCIA UTÁN

Lapunk nem vállalkozik és nem is vállalkozhat a konferencián elhangzott felszólalások közlésére. Néhány felszólalót azonban felkértünk, hogy egy-két elvi jelentőségű gondolatát dolgozza ki részletesebben a Könyvtári Figyelő számára. Az alábbiakban két ilyen, cikké formált felszólalás-részletnek adunk teret; rovatunk harmadik közleménye a konferencia anyagát előkészítő felmérések egyikéről számol be.

Változások a jeladó szakirodalmi tájékoztatás funkciójában

VAJDA Erik

Áradatnyi panasz az áradatról! Sőt: áradatnyi panasz a szakirodalmi áradat "mentőcsónakjának" szánt szakirodalmi dokumentáció áradatáról!

Ugyanakkor: rendkívül meredek ütemű további fejlődés a dokumentációs kiadványok és szolgáltatások

- előállítási és felhasználási módszereiben,
- számában,
- felölelt szakterületeiben,
- előfizetőinek számában,
- formájában, sőt információhordozóinak jellegében és anyagában stb.

És egyidejűleg: relativ informátlanság a felhasználók jelentős részénél; a "tájékozottsági biztonságérzet" hiánya még a viszonylag jól tájékozott felhasználóknál is; "éhség a terített asztal mellett" - hiszen az "információdömpinget" ugyanaz a felhasználó panaszolja, aki nem elégségesen informált, nem bizik informáltságában.

Ha mindezekről a válságjelenségekről nem szólna ismét csak áradatnyi publikáció, a gyakorlati tájékoztatási dolgozók előtt akkor is nyilvánvaló lenne: valahol baj van, valahol elszámítottuk magunkat, vagy legalábbis sürgős pályamódosításra szorul az imponáló röppályán indult szakirodalmi tájékoztatás!

Meg kell tehát vizsgálnunk, hogy mi történt. Csak a mennyiségi változások követelményeivel állunk szemben? Egyáltalán a szakirodalmi források oldaláról származik-e ez a válság? Vagy talán a felhasználók igényeinek oldaláról? Egyáltalán: képesek-e még a dokumentációs tömegszolgáltatások a felhasználóhoz szólni?

Mindezek a kérdések beható vizsgálódást igényelnek és ez a vizsgálódás a szakirodalmi tájékoztatás létérdeke. Az alábbiakban csak egyes szempontjaira mutatunk rá, a rendelkezésünkre álló tér szűk keretei között.

A JELADÓ TÁJÉKOZTATÁS EREDETI KONCEPCIÓJA

Mindenekelőtt szögezzük le: jeladó tájékoztatás alatt értjük az alábbiakban mindazokat a szakirodalmi tájékoztatási kiadványokat és szolgáltatásokat, amelyek nem pótolják az eredeti irodalom tanulmányozását, hanem csupán áttekintéséhez és válogatásához nyújtanak - folyamatosan és esetileg - segítséget. Ide értjük tehát az általában "jeladó"-nak nevezett gyorstájékoztatási formák (tartalomjegyzék-fordítások, kurrens cimbibliográfiák, egyes periodikus indexek stb.) mellett a referáló tájékoztatás különféle formáit (referáló lapok, referáló kártyák, a szelektív információterjesztési szolgáltatások többsége stb.), valamint az ennek megfelelő tartalmi tájékoztatást nyújtó egyéb (pl. számítógépes) szakirodalmi tájékoztatási rendszereket.

Akár történetileg, akár funkciójában vizsgáljuk mármost a jeladó szakirodalmi tájékoztatás (vagyis a tulajdonképpeni, eredeti értelmében vett dokumentáció) koncepcióját, többé-kevésbé egyértelmű következtetésekre juthatunk a keletkezését kiváltó problémákat és a megoldásukra vonatkozó elképzeléseket illetően. Voltaképpen közismert, sőt tananyagszámba menő tényekről van itt szó, további gondolatmenetünk bevezetőjéül azonban röviden át kell tekintenünk őket.

A primér szakirodalom
jellegzetességei, "nehézségei"

- igen nagy a szakirodalmi források száma; áttekintésük (sőt beszerzésük) egy-egy tudós számára nehézkes, utóbb lehetetlenné válik;

- a felhasználó tudós érdeklődése nem, vagy nem egyformán terjed ki egy-egy szakterület igen sok (és egyre több) közleményére, vagyis az információk száma még egyetlen forráson belül is igen nagy;

- számos közlemény abszolút értelemben, ill. a felhasználó számára relative értéktelen, tehát megoldhatatlanul nagy feladat a relevancia és minőség szerinti szelektáció;

- az irodalom soknyelvű, a felhasználó nyelvismerete véges;

- az irodalom (később felismert probléma) szóródó, az adott diszciplína forrásain kívül;

A koncepció tehát adva volt és - különösen a referáló szolgáltatások "őskorában" - a probléma megoldásával kecsegtetett. Később is reményt nyújtottak a halmozódó problémák leküzdésére az új elvi (szelektív információterjesztés; SDI) és technikai (pl. permutált indexek) megoldások.

A válság mégis bekövetkezett. Két pólus (a szakirodalom és a felhasználó) között kapcsolatot teremtő, közvetítő rendszer esetében nyilvánvaló, hogy az okok csak a két pólus változásaiban kereshetők, ha feltételezzük, hogy a közvetítő eszköz (vagyis a jeladó tájékoztatás) alkalmas volt a probléma megoldására.

A jeladó tájékoztatási megoldás
elvei, részkonceptiói

- egyetlen forrásban kell egyesíteni az összes forrás ismeretanyagát a tudomány egész területén, ill. (utóbb) egy-egy szaktudomány (tehát egy-egy szaktudós érdeklődési köre) területén;

- a jeladó tájékoztatási szolgáltatás eleve szelektált anyagát szerkesztéssel, osztályozással a felhasználó által végzendő további szelektálásra alkalmassá kell tenni, mégpedig áttekinthető, szabványosított módon;

- a felhasználónak ne kelljen a teljes szöveg alapján szelektálnia; első közelítésben csak a szelekciót még lehetővé tevő minimális információt kapja meg (címleírás, annotáció, referátum stb.);

- a jeladó tájékoztatási szolgáltatások nemzeti nyelven, ill. mindenkinek hozzáférhető világnyelven készülnek;

- a jeladó tájékoztatási szolgáltatás - elvben - feldolgozhatja az "idegen" források releváns anyagát is.

VÁLTOZÁSOK A FORRÁSOK OLDALÁN

A válsághoz vezető változásokat tehát először a források oldalán kell vizsgálnunk. Itt előbb a primér szakirodalmi forrásokat, vagyis a tulajdonképeni forrásokat kell szemügyre vennünk, csak azután elemezhetjük a forrássá előlépett közvetítőket, vagyis a jeladó szolgáltatások változásait.

A szakirodalom elsődleges forrásai a mennyiségi fejlődésen túl egyéb, problémánk szempontjából legalább ugyanolyan fontos változásokon is áttestek. Ez a szakirodalom

- t a r t a l m i l a g rendkívül nagy mértékben differenciálódott és integrálódott, hiven tükrözve a tudományok és szakismeretek oly sokat említett változásait; felbomlott a diszciplínák megbízhatónak tartott rendszere, az egész épület alapja;
- hasonló mértékben differenciálódott a k i a d v á n y t i p u s o k vonatkozásában is, ezek periodicitásában, belső tartalmi tagozódásában, közreadói és közreadási rendszerében, információhordozóik anyagában, formájában és szervezésében stb.; megszűnt a folyóirat-irodalom sok, de látszólag megbízhatóan megoldható problémával járó egyeduralma, sőt hovatovább primátusa is;
- még egy-egy kiadványtípuson belül is tovább differenciálódott a közreadott i n f o r m á c i ó k j e l l e g e ; ebből a szempontból éppen a jól ismert, de rakoncátlan gyerek, a folyóirat-irodalom szolgált egyre újabb és újabb meglepetésekkel, amikor is közismert eleme, a cikk vagy a tanulmány mellett vagy helyett a legkülönbözőbb adatoknak, híreknek, reklámoknak, félig szekundér közleményeknek stb. adott egyre növekvő helyet;
- kiadványi közreadásuktól függetlenül is nagyságrendileg növekedtek meg a közreadott információkon belül a tények, adatok, vagyis - egyre közhasznubb nevükön - a f a k t o g r a f i k u s tudományos, műszaki és (különösen) gazdasági információk.

Mi történt vajon ezalatt a megoldást ígérő új típusú irodalmunkkal, a közvetítés eszközével, vagyis a jeladó típusú tájékoztató kiadványokkal és szolgáltatásokkal, egyáltalán: a szakirodalmi dokumentációval?

A dokumentációs kiadványok és szolgáltatások

- nem tudtak lépést tartani a t a r t a l m i differenciálódással és integrálódással. A referáló szolgáltatások terjedelme rendkívüli módon megnövekedett, kezelésük egyre nehezebbé vált. Részszorozatokra bontásuk szükségképpen kiélezte a "melyik sorozatba tartozik" problémát, vagyis az osztályozás problémáját. Ugyanakkor ez a tagolás már elképzelésében ser léphetett fel azzal az igénnyel, hogy mindig alkalmazkodni tud a felhasználók tudományon belüli specializálódásához. Az egyre újabb és korszerűbb, a jeladó tájékoztatási kiadványokhoz csatlakozó indexrendszerek segítettek ugyan valamit ezen a bajon, de tulajdonképpen egy újabb közvetítő beiktatását jelentették és így - magasabb szinten - megismételték a problémákat;
- nem tudtak lépést tartani a k i a d v á n y t i p u s o k fejlődésével sem. Helyet kaptak ugyan bennük az egyre jobban elterjedő új kommunikációs csatornák, de ezek aránya messze elmaradt számuktól és je-

lentségüktől, mégpedig nem is véletlenül, hanem a jeladó tájékoztatás feldolgozásmódjának e kiadványtipusoktól többnyire idegen orientációja miatt;

- még kevésbé tudtak megbirkózni a hagyományos (folyóiratok) és újabb típusu dokumentumokban megjelenő új típusu információkkal, ezen belül is az adatokkal és más t é n y k ö z l ő információkkal, valamint a többnyireefemer, de nagyon jelentős újdonság-információkkal;
- egyre s z a p o r o d t a k ; emiatt viszont egyre nagyobb mértékben á t f e d i k egymást, anélkül, hogy önmagában bármelyik is biztonságérzetet adna a felhasználónak és így elhárítaná számtalan "testvérének" fenyegető lavináját;
- éppen a válság elleni küzdelmükben egyre újabb és egyre "rafináltabb" m ó d s z e r e k e t alkalmaztak; ezek a módszerek többé-kevésbé eltértek egymástól, ami még akkor is súlyos terhet jelentett a felhasználónak, ha jobbnál jobb eljárásaik miatt különböztek ennyire;
- egyre k ö l t s é g e s e b b é váltak, s így egyre kevésbé juthattak el közvetlenül minden felhasználóhoz.

El kell itt tekintenünk számos további gyakorlati probléma tárgyalásától, pl. annak az elemzésétől, hogy mennyiben sikerült valóban kiküszöbölni a nyelvi sorompók, a szóródás és más nehézségek következményeit.

Megoldást ígért az említett szolgáltatások problémáira a szelektív információterjesztés (témafigyelés; SDI stb.). Központi szolgáltatásként azonban - mivel maga kénytelen begyűjteni "nyersanyagát" - vagy meg kell ismételnie a jeladó szolgáltatások összességének munkáját, vagy azok anyagára kell támaszkodnia (s akkor ugyanazokkal a problémákkal kerül szembe), vagy eleve elveszti a teljesség biztosítékát.

Csak mellékesen jegyezzük meg, hogy időközben megjelentek és nagy fejlődésen mentek át a dokumentációs műfajok azon - alább még említendő - ágai, amelyek már nem jelezni, hanem pótolni kívánják az eredeti dokumentumokat. Itt tárgyalt problémánkat ezek még jobban kiélezték, mert a felhasználók viszonylag korlátozott dokumentációs kulturája és a dokumentációs kiadványpropaganda egysiku volta miatt látszólag csak fokozták a "kiadványdömpinget".

VÁLTOZÁSOK A FELHASZNÁLÓK OLDALÁN

A források és közvetítők területén végbement változások önmagukban nem döntöek, jelentős részüket elvben ellensúlyozni lehetne. A válság jelentke-

zéséhez lényegesen hozzájárult a felhasználók körének, összetételének, igé-
nyeinek stb. megváltozása is.

Ha csak nagyon felületesen vesszük is szemügyre főszereplőnket, a felhasz-
náló, nyilvánvaló, hogy egészen más alkatu, mint a dokumentáció hőskorá-
ban volt. Napjainkban a felhasználó

- k o r á n t s e m minden esetben t u d ó s . Még a tudóshoz legjob-
ban hasonlító kutatók többsége is alkalmazott kutatásokat végez, még-
hozzá "kutatásoktól hemzsegő" környezetben, ezer szállal kapcsolódva
a tudományágán kívüli, gyakran nem is tudományos, de semmiképp sem
tisztán tudományos információkhoz. Jóval súlyosabb problémát jelent az
"új típusú" felhasználók ijesztően növekvő serege. E felhasználók -
gondoljunk például a vezetőre vagy ha úgy tetszik menedzserre - né-
hány évszázaddal később jutottak ugyanabba a szakaszba, amelyben a
tudósok a dokumentáció kialakulása táján tartottak. A vezetés funk-
cióinak megváltozásával, a vezetett területek rendkívüli mértékben bo-
nyolultabbá válásával, a vezetés módszereinek szükségszerű változásá-
val és tudományos igényével stb. együtt járt, hogy a vezető is szak-
irodalom-igénylővé, ill. általában a tudományos, műszaki stb. infor-
mációk igénylőjévé vált. Sok hasonló kategóriát sorolhatnánk még fel;
- korábban elképzelhetetlen mértékben d i f f e r e n c i á l t igények-
kel lép fel, hiszen az információk jelenleg rendelkezésre álló töme-
géből még akkor is csak egy töredéket használhatna fel, ha feladata
vagy éppen témája nem differenciálódott volna annyira. Már eleve nem
törekedhet arra, hogy szakterületén "mindent tudjon", csupán arra, hogy
egyrészt "szinten tartsa" magát, másrészt f e l a d a t a i terüle-
tén informálódjon;
- ugyanakkor mind i n t e g r á l t a b b igényeket támaszt. Előbb em-
litett feladatán belül valóban "mindent" tudnia kell, és teljesen kö-
zömbös számára az információ forrásának típusa, periodicitása, közre-
adásának szándéka stb. Nemcsak szaktudománya határán lép túl, hanem -
még a kutató is - egyidejűleg igényli a tudományos és az egyéb informá-
ciókat;
- minden korábbinál súlyosabb f e l e l ő s s é g terhe alatt görnyed.
Megnőttek a méretek: a felhasználók különböző kategóriái általában an-
nál nagyobb hatású munkát végeznek és döntéseket hoznak, minél fejlet-
tebb - mennyiség, minőség és bonyolultság szempontjából - az informá-
cióigényük. Nem mindegy tehát, hogyan informálódnak.

A felsorolt változások talán érthetővé teszik a kialakult helyzetet, amelyben a felhasználók tulnyomó többségének tájékozottságát, főként pedig tájékozottságának tartalmi teljességét csak az biztosíthatná - folyamatosan és esetileg egyaránt -, ha a jeladó tájékoztatás kiadványainak és szolgáltatásainak egész seregét hasznosítaná. Erre viszont nincs lehetősége, mivel hiányosak a dokumentációs ismeretei, gyakorlatilag képtelen hozzájutni a kiadványok és szolgáltatások jelentős részéhez, főképpen pedig kevés az ideje. Tájékozódása mellett ugyanis még tulajdonképpeni munkáját is el kell végeznie - vagyis ott tart, ahol őse az eredeti szakirodalommal tartott: vagy tájékozottan (tehát jól) dolgozik, de akkor a tájékozódástól nem ér dolgozni, vagy pedig lemond a tájékozódásról, ami napjainkban érdemi munkáját tenné lehetetlenné.

Szeretném hangsúlyozni, hogy a technika fejlődése a jeladó tájékoztatás tereén nem oldja meg ezt a problémát, csupán enyhítheti. A nagy, mágneses információhordozókra épülő számítógépes tájékoztatási szolgáltatások például - akár a retrospektív keresés, akár a szelektív információterjesztés a rendeltetésük - önmagukban (mint központi dokumentációs szolgáltatások) csak ugyanazt nyújthatják, bár tökéletesebben, amit az a rendszer nyújtott, amelyre épültek. A Chemical Abstracts mágnesszalagjaira felépített szolgáltatás - talán gyorsabban és megbízhatóbban, talán többfelé terjeszthetően - ugyanazt tudja nyújtani, ugyanabból az anyagból, amit a Chemical Abstracts kötetei és indexei. Nyilvánvalóan nem oldja meg a felhasználók igényeinek tudományon belüli és kívüli "szóródottságából" adódó problémákat, ahogyan a források szóródásának problémáját sem.

Ugy véljük, a fentiek alapján általánosságban megfogalmazhatjuk - bár számos "szerencsés" eset bizonyára ellentmond ennek - a jeladó tájékoztatásnak azt a t ö r v é n y é t , hogy

ez a tájékoztatási forma - a felhasználók egyre növekvő többségének esetében - n e m k é p e s t ö b b é közvetlenül a f e l h a s z n á l ó h o z szólni.

Mint minden törvény, ez is csak fenntartásokkal és tendenciájában érvényes. Kevésbé vonatkozik a "tisztá tudomány" művelőjére, mint a fejlesztő mérnökre, kevésbé a társadalomtudományokra, mint a természet- és műszaki tudományokra stb. T e n d e n c i á j á n a k valós voltán azonban ez nem változtat.

Vajon azt jelenti-e ez, hogy a jeladó tájékoztatás elveszti jelentőségét? Azt jelenti-e, hogy a szakirodalomban való tájékozódás általában reményte-

lenné válik, vagy meg kell elégednünk az eredetit pótolni kívánó, "válogatottan válogatott" dokumentációs kiadványokkal és szolgáltatásokkal (amelyek bármilyen kiválóak, még hozzávetőleg sem biztosítják a tájékozódás teljességét s az igények integrációjával szemben is tehetetlenek), vagy éppen az eredeti szakirodalomban taláalomra történő "tallózással"? Vagy talán felváltja a szakirodalmat a "mindentudó" adatbankok használata, ami nemcsak sivár perspektíva, hanem – a bárhol, bárkinek szükséges ismeretanyag vonatkozásában – igencsak utópisztikus is?

Nézetünk szerint nem ezekbe az irányokba vezet a fejlődés. A fentebb megfogalmazott vastörvényhez az információk felhasználói és még inkább a tájékoztatási tevékenység művelői csak egy másik törvény alkalmazásával igazodhatnak: a felhasználók társadalmilag és gazdaságilag kialakult kisebb-nagyobb csoportjai mellett ki kell alakulniuk és tovább kell fejlődniük a jeladó (és minden egyéb) tájékoztatás gyűjtésére, szelektálására és továbbítására szolgáló helyi információs rendszereknek. Ezek tulajdonképpen jelentős részben a felhasználók gyűjtő és szelektáló funkcióját veszik át, de a felhasználóval közvetlen közelségben, egész tevékenységüket az ő mindenkori szükségleteinek alárendelve. E rendszerek munkája, szervezettsége és módszereik korszerűsítése az információk jövő felhasználhatóságának kulcskérdésévé válik.

Ebből következik a jeladó tájékoztatás funkciójának változása: ez a tevékenységi forma a helyi információs rendszerek fő "nyersanyagszállítója" lesz! Ez nem csökkenti, hanem éppenséggel növeli jelentőségét, akárcsak elvi és technikai fejlesztésének, a helyi rendszerekkel való összekapcsolásának a fontosságát. Nem nélkülözheti azonban annak tudatát, hogy funkciójának középpontjába a helyi rendszerek kiszolgálása került, mivel szolgáltatásainak felépítésében, terjesztésében és minden más vonatkozásában ehhez kell igazodnia.

Nyilvánvalóak azok a feladatok, amelyek e változásokból a szakirodalmi tájékoztatás gyakorlatával, szervezésével, fejlesztésével vagy – nem utolsósorban – kádereinek képzésével foglalkozó személyekre és intézményekre hárulnak.

Az új gazdaságirányítási rendszer és a szakirodalmi tájékoztatás (Az AGROINFORM tapasztalataiból)

KIRÁLYI Ernő

1967-ben az Országos Mezőgazdasági Könyvtár és Dokumentációs Központ a MÉM Információs Központjává alakult át. Tevékenységi köre kiterjedt az élelmi-szer- és fagazdaságban az információszerzés és -adás, az országos könyvtári tevékenység és az ujjonnan létesült országos mezőgazdasági szaktanácsadás területére.

Az 1968-ban bevezetett új gazdaságirányítási rendszer megváltoztatta a Központ pénzügyi elszámolási rendszerét is: a bruttó elszámolású költségvetési rendszerről a folyószámlás költségvetési gazdálkodási rendszerre tértünk át. Ennek következtében a Központ érdekeltté vált a bevételek növelésében, a kiadások csökkentésében, tehát az eredményesebb gazdálkodás vitelében. A Központtra meghatározott anyagi érdekelttségi rendszer lehetővé tette, hogy a gazdálkodási eredményekből 15 % fejlesztési alapot és 15 % anyagi érdekelttségi (jutalom) alapot képezzen.

Új helyzet állt elő - új feladatokkal!

Milyen új problémák jelentkeztek? Felmerült, lesz-e a szellemi termékeknek piaca, hogyan alakulnak a szellemi termékek költség- és árkonkúciói, s nem szenved-e csorbát a könyvtár országos és szakkönyvtári funkciója. Természetesen jogosak voltak ezek a kételyek.

Az új helyzetnek megfelelő új szervezési elemeket vittünk a munkába, s vég-eredményben három év múltán elmondhatjuk, hogy ezeknek az elemeknek pótlólagos fejlesztése alapján új szervezeti és szervezési rendszer alakult ki Központunknál.

A rendszer főbb elemei:

- szakmai feladattervek kidolgozása részlegenként;

- az új szellemi termékek iránti igények (piacok) felkutatása;
- belső ösztönzők kidolgozása.

Ezen elemek közül csupán az utóbbira kívánok kitérni. A részlegek szakmai feladatterveinek, azok pénzügyi kihatásának ismeretében a részlegeknek önálló pénzügyi tervet dolgoztunk ki. Ez a Központ által meghatározott bevételi és kiadási összegeket tartalmazta. A tervet úgy alakítottuk ki, hogy biztosítsa a Központ részére a megfelelő eredmény elérését. E tervet alaptervnek neveztük. A részlegek az alapterv ismeretében elkészítették ugyanevezett vállalási terveiket. Az alaptervig a részlegek nem részesültek céljuttalomban. Az alapterven túli bevételnövekedésben, illetve kiadáscsökkenésben viszont érdekeltté váltak.

A Központ 1968-ban kialakított rendszere, majd annak fejlesztése meglepő eredményeket hozott. Az élet azt igazolta, hogy a szellemi termékeknek egyre bővülő piaca van és a jó szakmai információk iránti igény ma is növekszik. Bebizonyosodott az is, hogy az anyagi és a szellemi ráfordítások megfelelő haszonnal érvényesíthetők a szellemi termékek áraiban.

1968 óta hat speciális folyóiratot indítottunk; egy hetenként, egy kéthetenként, három havonta és egy - angol nyelven - negyedévenként jelenik meg. Amíg korábban információszerzeményezési és feldolgozási rendszerünk döntően az oktatás-kutatás céljaira épült ki, addig ma már kialakult a központi tervező-irányító, a kutató-oktató és a vállalati vezető-szervező szakmérnököknek szóló információgyűjtő-kibocsátó szervezete. Az évente kibocsátott közel negyedmillió darab periodikum mintegy 30 millió információt hordoz.

Végül az, amittől a legjobban tartottunk, hogy a könyvtár országos és szakkönyvtári funkciója csorbát szenved, nem következett be, mivel sem a gyarapítási tevékenység, sem a hálózati módszertani funkció, sem az olvasószolgálati és kölcsönző tevékenység nem került hátrányba, csak módosult és bizonyos területeken kibővült. Évente 2 - 2,5 millió forintot fordítunk folyóirat- és könyvbeszerzésre. Könyv- és folyóirat-cserekapcsolatot 61 külföldi ország 650 intézményével tartunk fenn. Könyvtári hálózatunkba 212 élelmszer- és fagazdasági intézmény tartozik. Könyvtárunkat 600 intézmény és mintegy 3000 egyéni olvasó - döntően szakmérnök - használja rendszeresen.

A Központ fejlődésének ütemét az alábbi mutatók jelzik:

Év	Bevétel	Kiadás	E r e d m é n y	
	az előző évi százalékában			ezer Ft
1967	100	100	-	-
1968	750	124	100	2110
1969	163	120	153	3249
1970	150	125	112	3663

Tapasztalataink azt mutatják, hogy a tájékoztatási munkában intenzív fejlődés indult meg, amely egyre növekvő befektetéseket igényel. Központunk elmult hároméves fejlődése azt bizonyítja, hogy az intenzív fejlődés a tájékoztatás területén is az élők munkája termelékenységének növekedésével jár együtt:

Év	Létszám	Egy főre jutó	
		Bevétel	Kiadás
	az előző évi százalékában		
1967	100	100	100
1968	102	638	123
1969	103	157	118
1970	104	143	120

Az eredmények lehetővé tették dolgozóink anyagi helyzetének javítását. Az egy főre jutó havi átlagbér az 1965. évi 2609 Ft-ról 1970-ig 3167 Ft-ra nőtt. A kifizetett jutalom egy főre eső összege hasonló fejlődést mutat: 1965-ben 436, 1968-ban 1562, 1970-ben pedig 4690 Ft.

-.-.-.-.-.-

A III. ötéves terv mögöttünk van. Az e tervidőszakban elért jelentős fejlődést tovább kívánjuk folytatni. Számba vettük lehetőségeinket, ennek alapján céljainkat a IV. ötéves terv időszakára, számokban kifejezve, a következőkben összegezzük:

	1956	1970	1975
	f o r i n t		
1 főre eső összes költség (évi)	66 418	117 930	137 000
1 főre eső összes bevétel (évi), állami támogatással együtt	70 354	143 652	161 000
1 főre eső külső (működési) bevétel	394	62 064	88 000

A személyzet létszám-, képzettségi és bérhelyzetének elemzése nyolc egyetemi könyvtárban

ZSÁMBOKI László

Az elmúlt esztendőben fölmérést végeztünk a Művelődésügyi Minisztériumhoz tartozó nyolc egyetem könyvtárában, elsősorban azzal a céllal, hogy a könyvtárak vezetése számszerű adatokon alapuló tájékoztatást kapjon a könyvtárak létszám szerkezetéről, a dolgozók egyes csoportjainak jelenlegi bérarányairól, valamint általában az egyetemi könyvtárosok bérezési színvonaláról. A földolgozott adatok elemzése során néhány olyan jelenséget tapasztaltunk, amelyek nemcsak a vizsgált nyolc egyetemi könyvtárra, hanem - tájékozódásunk szerint - általában a hazai tudományos és szakkönyvtárakra is jellemzőek. (A nyolc könyvtár szakalkalmazotti létszáma egyébként a huszonhat országos jelentőségű tudományos és szakkönyvtár szakalkalmazotti létszámának több mint egynegyede.)

Az alábbiakban a szakalkalmazotti létszám életkor, szakképesítés és iskolai végzettség szerinti elemzése során észlelt jelenségeket foglaljuk össze.

Előljáróban meg kell említenünk, hogy a könyvtárak egyes létszám- és bér-átlagcsoportjai között az esetek többségében rendkívül nagy az eltérés: a nyolc könyvtár számtani átlagától nem ritkaság a $\pm 30-50\%$ -os eltérés sem. Ilyen nagymértékű szórásnak - amikor mind a nyolc könyvtárnak azonos az alapfőadata - nem lenne szabad előfordulnia. A bérkeretekkel és személyzettel jobban és gyengébben ellátott könyvtárak között - tapasztalataink szerint - nem a végzett munka mennyisége és minősége alapján, hanem hagyományosan kialakult helyzetük miatt van jelenleg is - gyakran igen nagy - különbség.

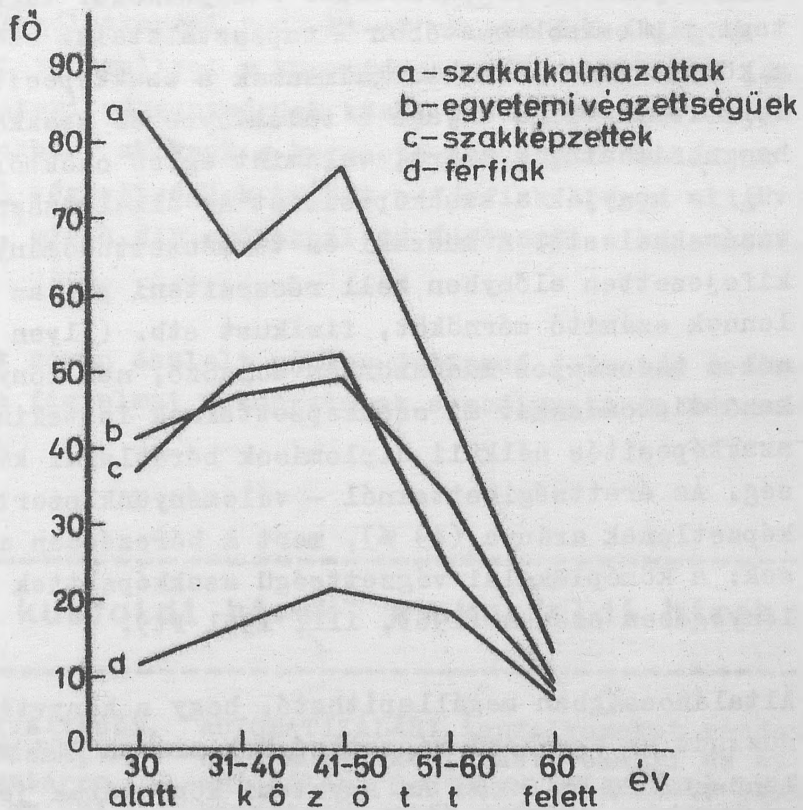
A szakalkalmazottak 40 éves átlag életkora - figyelembe véve a könyvtárosi pályához szükséges érettségi, illetve egyetemi végzettség

megszerzéséhez minimálisan szükséges 18-23 éves életkort - egészségesnek mondható. (Hét könyvtárban 35-40 év között van az átlag, egyben azonban igen magas: 48 év!). A létszám korcsoportos megoszlását szemléltető korgörbe (lásd az ábrát) már nem mutat ilyen kiegyensúlyozottságot. A 31-40 év közötti csoport kirívó visszaesése távlatilag igen érzékenyen érintheti a könyvtárak munkáját. A könyvtárakból eltávozóknak túlnyomó többsége is ebből a csoportból kerül ki:

az elmúlt két esztendő alatt a csoport állományának közel egynegyede vállalt más helyen munkát, 300-500 Ft-tal magasabb fizetéssel. Biztató viszont a jövő szempontjából, hogy a megmaradó gárda - az adatok tanúsága szerint - valóban hivatásul választotta a könyvtárosságot: a csoportok közül ebben a legmagasabb a szakképzettek aránya (77 %), s szinte jelentéktelen a középiskolai végzettségű szakképzetleneké (6 %). A csoport fele legalább egy nyelvből állami nyelvvizsgát tett.

Az ábráról az is leolvasható, hogy a könyvtárosi pályára lépő fiatalokban nincs hiány. Hivatástudatukat viszont kétségessé teszi, hogy jelentékeny részük nem törekszik szakképesítés megszerzésére. A csoportnak közel egyharmada (32 %) szakképesítés nélküli érettségizett fiatal, s további 22 % a szakképzetlen diplomás. Pedig a csoporton belül a könyvtárban eltöltött átlagos idő majdnem öt esztendő! Föltűnő, hogy a csoportban a férfiak aránya csak 13 %-os, középiskolai végzettséggel pedig mindössze 2 fiatal férfi könyvtáros található a nyolc könyvtárban.

Meglehetősen ellentmondásos képet kaptunk a szakképzettség vizsgálatánál. A szakképesítésről szóló 1962. évi miniszteri utasítás előírásai és a jelenlegi gyakorlat között igen jelentősek az eltérések. A nyolc könyvtár szakalkalmazottainak 35 %-a szakképzetlen, jóllehet 81 %-uk már öt

évnél régebben dolgozik a könyvtárban. Külön ki kell emelnünk, hogy a szakképzetlenek közel kétharmada középiskolai végzettségű. A szakképzetlen egyetemi diplomások esetében – tapasztalataink szerint – sem a könyvtárak, sem a könyvtárosok nem szorgalmazzák a szakképesítés megszerzését. A jelenlegi felsőfoku képzés anyaga a tudományos és szakkönyvtárak munkájában kevésbé hasznosítható, s ezért, valamint egyéb okokból a könyvtárak figyelmen kívül is hagyják a szakképesítést az alkalmazásnál, az előléptetéseknél, kinevezéseknél stb. A műszaki és természettudományi könyvtáraknál sok esetben kifejezetten előnyben kell részesíteni pl. az utasítás szerint szakképzetlennek számító mérnököt, fizikust stb. (Ilyen megfontolásból fölmérésünk-nél a tudományos munkakörben dolgozó, nem könyvtárosi képesítéssel rendelkező diplomásokat mi szakképzetteknek is tekintettük.) A szakképzett és szakképesítés nélküli diplomások bérátlagai között nincs kifejezhető különbség. Az érettségizetteknél – véleményünk szerint – azért olyan magas a szakképzetlenek aránya (49 %), mert a bérezésben a könyvtárak nem következetesek: a középiskolai végzettségű szakképzettek és szakképzetlenek átlagbére lényegében azonos (1963, ill. 1951 Ft).

Általánosságban megállapítható, hogy a könyvtárakban nem kívánt méretűre duzzadt az egyetemi végzettségűek aránya (63 %). Két könyvtárban pedig különösen: 70 és 82 %! Az egyetemi könyvtárak jelenlegi föladatainak, létszámuk nagyságának és forgalmi adatainak ismeretében az egyetemi végzettségűek optimális arányát valahol a 45-55 % között kell keresnünk, föltételezve, hogy a könyvtárak jelentősebb létszámerőket tudnak dokumentációs, tudományos stb. munkára irányítani. (A tudományos munkakörben dolgozók jelenlegi 13 %-os arányát, országos jelentőségű tudományos könyvtárakról lévén szó, nem tarthatjuk kielégítőnek.) Az egyetemi végzettségűek arányának növekedését – véleményünk szerint – a könyvtárak jelenlegi b é r e z é s i színvonalával lehet megmagyarázni. Fiatal diplomás lényegesen jobb fizetéssel tud elhelyezkedni könyvtárban, mint pedagóguspályán. (Az egyetemet végzettek közel 80 %-ának középiskolai tanári képesítése is van.) Nyelvszakos tanári diplomával már a gyakornoki idő letelte után 4-600 Ft-os előnyre tesz szert a pedagógussal szemben. Az egyetemet végzettek átlagkeresete (2831 Ft; 41 év átlagéletkor) fölülmulja a pedagóguspályán elérhető kereseteket. A nagy számban jelentkező diplomásoknak viszont a könyvtárak egyre kevésbé tudnak megfelelő szintű munkakört biztosítani, tehát hosszabb távon sem szakmai előmenetelüket, sem fizetésük emelkedését nem szavatolhatják. (Egyes könyvtárak a vezetői apparátus indokolatlan – a létszám 28-30 %-át is elérő – növelésével próbálják a belső feszültségeket levezetni.) A könyvtárak jelenlegi bérszínvonala szinte reménytelenné teszi a műszaki vagy természettudományi végzettségűek alkalmazását. Kellő szakmai áttekintéssel és nyelvismerettel rendelkező dokumentalistát a könyvtárak által jelenleg fizethető bérekkel igen nehéz alkalmazni.

A könyvtárak, az elmondottak ellenére, szinte rá vannak kényszerítve a diplomások alkalmazására, mert nem tudják megtartani maguknak a középszintű szakembereket. A 36 éves átlagéletkorral 2000 Ft-ot el nem érő átlagbérszint nem nyújt olyan távlatot, amellyel a könyvtárosi pályához tudná láncolni a fiatalokat. Nem egyetemi végzettségűek közül általában csak olyanok maradnak meg a könyvtárakban, akiknek a keresete nem döntő családjuk eltartásában. A középiskolai végzettségűek között a férfiak aránya alig haladja meg a 7 %-ot (7 fő), míg a diplomásoknál 40 % fölötti a részesedésük.

Reméljük, hogy a fölmérésünk során észlelt néhány jellemző jelenség ismeretével föl tudtuk hívni a figyelmet a könyvtárak személyzeti és bérezési kérdéseinek fontosságára.

x külföldi hírek x külföldi hírek x külföldi hírek x

A KÖNYVTÁRSTATISZTIKA egységesítését, országos rendszerének kiépítését, minden közületi és magánkönyvtárra való kiterjesztését tervezi az USA Országos Művelődésügyi Statisztikai Központja. Egy könyvtárszervező magáncéget bíztak meg az előkészítő vizsgálat elvégzésével. A cég először is azt méri fel, milyen könyvtárstatisztikai adatgyűjtő munkát végeznek jelenleg a szövetségi és az államokénti kormányzati és könyvtáregységek, milyen módszereket, szempontokat alkalmaznak, milyen könyvtárstípusok maradnak ki egyelőre az adatszolgáltatásból és hogyan lehet rájuk is kiterjeszteni a rendszert. (LC Inform. Bull. 1970. 34.sz.)

AZ ANGOL NYELVŰ - felnőtteknek szóló - könyvek teljes bibliográfiájának (Books in English) első próbaszáma (1970. január - augusztus) jelent meg 1970. szept. közepén. A kiadvány a Kongresszusi Könyvtár és a Brit Nemzeti Bibliográfia MARC-szalagjainak áttétele erős kicsinyítésű mikrofilmre. Ez az első mikrofilm-kimenetű számítógépes bibliográfia; a MARC-hálózaton kívüli könyvtáraknak is lehetővé teszi a rendszer bibliográfiai adatainak felhasználását. Kéthavi kiadványnak szánják, amely állandóan kumulálja a tárgyév anyagát; végleges formájáról csak kísérleti használatának tanulságai alapján döntenek. Tartalmi gazdagsága mellett nagy előnye, hogy készítése és terjesztése gyorsan megy. (Liaison, 1970. okt.)

AUTOMATIZÁLÁSI tanfolyamokat rendez az ALA Tájékoztatástudományi és Automatizálási Osztálya (ALA/ISAD) olyan könyvtárvezetők számára, akiknek automatizálási munkálatok irányítása is hatáskörükbe tartozik. A háromnapos tanfolyamok témái: automatizálási programok tervezése és végrehajtása, más könyvtárak bevonása a programba stb. (JOLA Technical Communications, 1970. dec.)

INFORMÁTOROKAT alkalmaznak, kísérletképpen öt évre, hat angol egyetemi és főiskolai könyvtárban. Feladatuk egyrészt a könyvtár információforrásainak feltárása és új tájékoztatási szolgáltatások szervezése, másrészt az oktatók és végzős hallgatók kiképzése az információforrások használatára (s esetleg a kezdő hallgatóké a könyvtárhasználatra). (Liaison, 1970. okt.)

KÖNYVTÁRI KÖLCSÖNZÉSI DIJ bevezetéséről folytak megbeszélések 1970 nyarán-őszén az angol Konzervatív Pártban. Az erről kiszivárgott hírek éles tiltakozásra késztették a könyvtáros-közvéleményt, s a kormány végül le is mondott erről a tervről - elhatározta viszont a belépődíjak bevezetését a muzeumokba és képtárakba. (Assistant Librarian, 1970. 9., 12.sz.)

Az IFLA és a FID budapesti közgyűlése és kongresszusa elé

Fejlődésünk eredményei, a nemzetközi szervezetekben kifejtett élénk magyar tevékenység érlelte meg annak időszerűségét, hogy az IFLA vagy a FID nagyobb szabásu nemzetközi rendezvényének színtere Magyarország legyen.

A FID Magyar Nemzeti Bizottságának képviselője az 1968. évi hágai közgyűlésen jelentette be, hogy hazánk kész 1972-ben elvállalni a 36. közgyűlés és kongresszus rendezését. A FID 1970. évi, Buenos Airesben tartott közgyűlése a meghívást egyhangulag elfogadta. A Magyar Könyvtárosok Egyesületének képviselője az IFLA 1968. évi frankfurti kongresszusán tolmácsolta a meghívást, amelyet az IFLA ugyancsak elfogadott.

A Művelődésügyi Minisztérium döntése alapján a könyvtárosok és a tájékoztatói szakemberek budapesti tanácskozására egyaránt sor kerül, mégpedig időbelileg egymáshoz kapcsoltn, 1972 augusztus végén, szeptember elején.

A FID-kongresszus témaköre előreláthatólag "Együttműködés a dokumentáció területén a fejlődő és fejlett országokban" lesz. Az IFLA-közgyűlés tárgykörét az MKE "Az olvasás szerepe a változó világban" címmel javasolja meghatározni (a témát különösen időszerűvé teszi, hogy - mint ismeretes - 1972-t az UNESCO "Nemzetközi könyvvé" nyilvánította).

A két rendezvény mindegyikére meglehetősen nagyszámu - 4-500 főnyi - külföldi vendég várható. A szervezési előkészületek a Művelődésügyi Minisztérium irányításával, a FID Magyar Nemzeti Bizottsága, az OMKDK és az MKE közvetlen közreműködése mellett megindultak. Az e célra szervezett közös iroda az OMKDK klubhelyiségében fog működni.

A FID-IFLA-rendezvények szervezési előkészületeiről olvasóinkat rendszeresen tájékoztatni fogjuk.

A Magyar Könyvtárosok Egyesülete és az IFLA

SZÉKELY Sándor

Az IFLA (International Federation of Library Associations) 1972-ben Budapesten tartja évi közgyűlését és konferenciáját, amelynek megrendezésével az IFLA magyar tagegyesületét, a Magyar Könyvtárosok Egyesületét (MKE) bizták meg. Ez teszi időszerűvé az alábbi beszámolót a MKE múltjáról, jelenéről, valamint kapcsolatairól az IFLÁ-val.

A MKE idestova 40 esztendő óta tekint vissza, hiszen jogelődje, a Magyar Könyvtárosok és Levéltárosok Egyesülete (MKLE) 1935-ben alakult meg. Az akkori célkitűzés a könyvtárosok és levéltárosok szakmai és társadalmi érdekeinek védelme, a szakképzés és továbbképzés, valamint a magyar könyvtárosoknak a nem sokkal előbb, 1928-ban megalakult nemzetközi szervezetben, az IFLÁ-ban való képviselése volt. A MKLE lényegében 1944-ig működött, szakmai vitákat és egy könyvtárosképző tanfolyamot rendezett, évkönyveket adott ki, megjelentette a "Magyar Könyvszemle" c. folyóiratot, és részt vett az IFLA közgyűlésein is. A háború után működése formálissá vált és 1950-ben meg is szűnt.

1955-ben merült fel ismét az a kíváncsi, hogy a könyvtárosok újjáalakítsák egyesületüket. Erre akkor a TIT irodalmi szakosztályának keretében nyílt lehetőség, ami egyben azt is jelentette, hogy a könyvtárosok aktívabban kiveszik részüket a TIT tevékenységéből. 1956 elején megalakult a Magyar Könyvtárosok Szabó Ervin Köre, a TIT irodalmi és nyelvi szakosztályának szakköréeként. A Szabó Ervin Kör kezdetől a MKLE jogutódjának tekintette magát, felvette a kapcsolatokat az IFLÁ-val is. Célkitűzései módosultak, minthogy néhány fontos kérdés, amellyel annak idején a MKLE foglalkozott (pl. az érdekképviselés, a képzés) szakszervezeti, illetve állami feladattá vált. A hangsúly a továbbképzésre, a szakmai kérdések megoldásának előmozdítására és a nemzetközi kapcsolatok ápolására helyeződött.

A Szabó Ervin Kör tevékenységének kifejlődése, a taglétszám növekedése napirendre tüzte az önálló egyesület megalakítását, amelyre 1965-ben került sor. Az akkor megalakult Magyar Könyvtárosok Egyesületének valamivel több mint 600 tagja volt.

A MKE alapszabálya - az utolsó évtized tevékenységének megfelelően - az alábbiakban határozza meg az egyesület célkitűzéseit:

- a könyvtárosok és dokumentalisták szakmai és politikai felkészültségének fejlesztése; aktiv közreműködés szocialista tudatformálásukban; mindezzel a szocialista könyvtárügy és dokumentáció szolgálata;
- a könyvtárosok és dokumentalisták szakmai hivatástudatának növelése;
- a könyvtárosok és dokumentalisták társadalmi megbecsülésének előmozdítása;
- a külföldi és nemzetközi könyvtáros-szervezetekkel kapcsolatok kiépítése és fenntartása;
- részvétel a Könyvtáros Egyesületek Nemzetközi Szövetségének (IFLA - FIAB) tevékenységében.

E célok elérése érdekében konferenciákat, előadásokat, vitaüléseket, tanfolyamokat rendez, szervezeteket hoz létre, tájékoztatókat, valamint más kiadványokat ad ki a lehetőségek szerint. És itt mindjárt meg kell jegyezni, hogy a lehetőséget elsősorban - társadalmi egyesületről lévén szó - a tagok aktivitása jelenti. A szervezeti keretek természetesen nagymértékben elősegítik az aktivitás kifejtését: ma már a megyék felében van MKE szervezet, és két szekció (zenei könyvtáros és műszaki könyvtáros szekció) is működik. Ezekben a szervezetekben folyik a MKE tevékenységének jelentős része.

A munkát a 20 tagú Elnökség, valamint a három állandó bizottság (nemzetközi kapcsolatok, tudományos és szervezési) irányítja. A MKE vezetősége minden évben közgyűlésen számol be a tagság előtt a munkáról, a közgyűlés másodévenként választ új vezetőséget (Elnökség, Ellenőrző Bizottság), a vezetőség pedig a saját kebeléből választja meg a MKE elnökét, alelnökeit és titkárát. Jelenleg a MKE elnöke MÁTRAI László akadémikus, könyvtárigazgató; alelnökei KOVÁCS Máté egyetemi tanár és TAKÁCS Miklós könyvtárigazgató; titkára SZÉKELY Sándor kandidátus, könyvtárigazgató.

Ami a MKE működését illeti:

- évente mintegy 15 előadás hangzik el különböző, bel- és külföldi szakmai kérdésekről (az utóbbi években egyre nagyobb helyet kap a tájékoztatás és a dokumentáció);
- évente egy-két csoportos tanulmányutat szervez külföldre és 4-5 csoportos tanulmányi látogatást belföldön;
- 1969 óta évente Vándorgyűlést tart egy-egy megyei szervezet rendezésében, ezen az országos jellegű rendezvényen könyvtárügyünk fontos és napirenden lévő kérdéseivel foglalkoznak a résztvevők;

- rendszeresen és többnyire jelentős létszámú delegációval részt vesz az IFLA évi közgyűlésein és konferenciáin; részt vesz a külföldi társ-egyesületek meghívásai alapján azok konferenciáin; tájékoztatást ad a külföldi és nemzetközi szervek számára a magyar könyvtárügy egyes kérdéseiről; külföldről hazánkba látogató könyvtárosokat fogad és szakmai programjukat biztosítja;
- havonta Tájékoztatót ad ki a tagság számára, amelyben a MKE tevékenységéről, valamint a nemzetközi könyvtároséletről ad tájékoztatást (ez utóbbit elsősorban az IFLA News c. bulletin alapján);
- fejleszti szervezetét, a tagság aktivitásának és igényeinek megfelelően.

A MKE működése és szervezete az utolsó öt évben folyamatosan fejlődött. A tagság száma meghaladja az 1200-at, csaknem kétharmaduk vidéki könyvtáros. Az adminisztratív és szervezeti tevékenységet a titkárság irányítja (Budapest, VIII. Szentkirályi u. 21.), Budapesten a rendezvények többsége a Könyvtáros Klubban (VIII. Múzeum u. 17., az OMKDK klubhelyisége) zajlik le, a vidéki szervezetek működésének középpontja általában a megyei könyvtár. Az egyesület tagsági díja 20 Ft évente.

AZ IFLA – ÉS KAPCSOLATAINK

Az IFLA 1928-ban 14 nemzeti tagegyesület részvételével alakult meg. Évente tartja közgyűlését, amely egyben szakmai konferencia is. A közgyűlésen a tagegyesületek egy-egy szavazati joggal rendelkező delegátussal képviselik magukat, az IFLA vezetőségét egyszerű szótöbbséggel választják meg. A konferenciákon a szakemberek egyre szélesebb köre vesz részt, az IFLA tevékenysége a háboru utáni években és főképpen az utolsó tíz évben nagymértékben kiterelvényesedett. Jelenleg 52 országból mintegy 80 tagegyesülete van. A szekciók és bizottságok száma az eredeti hatról 25-re növekedett (az al-szekciókkal és albizottságokkal).

A vezetés a Végrehajtó Bizottság (Executive Board) kezében van, amely az elnökből, 6 alelnökből és 8 tiszteleti, illetve hivatalból meghívott tagból áll. Az elnök és az alelnökök mandátuma 3 évre szól, s további 3 évre meghosszabbítható. Jelenleg Herman LIEBAERS, a brüsszeli Királyi Könyvtár igazgatója tölti be az elnöki tisztséget, az alelnökök között ketten képviselik a szocialista országokat: M. I. RUDOMINO (Moszkva, Idegennyelvű Irodalom Könyvtára) és R. MÁLEK (Prága, Központi Városi Könyvtár).

A szocialista országok könyvtárosai az utolsó 7-8 év óta egyre nagyobb szerephez jutnak az IFLA szervezetében, megfelelően annak a szerepnek, amelyet a szocialista könyvtárügy a nemzetközi könyvtárügyben betölt. A szekciókban és bizottságokban egyre több előadás, ismertetés hangzik el a szocialista országok könyvtárügyéről és az eredményekről, problémákról. A szekciók és a bizottságok vezetését a választott elnökök és titkárok látják el (mandátumuk ugyancsak 3 évre szól). Jelenleg tíz, a szocialista országokat képviselő könyvtáros lát el a szekciókban, illetve a bizottságokban elnöki vagy titkári funkciót. Magyarország részéről GOMBOCZ István (OSzK) tölt be elnöki tisztséget a Nemzetközi Kiadványcsere Bizottságban. (TOMBOR Tibor néhány évig a Könyvtárépítési Bizottság titkára volt.)

A magyar könyvtárosok rendszeresen közreműködnek a Közművelődési Szekció, a Gyermekkönyvtári Alszekció, a Kórházi Könyvtári Alszekció, a Szakkönyvtári Szekció, a Muzeumi és Színházi Könyvtári Szekció, a Katalogizálási Bizottság, a Nemzetközi Kiadványcsere Bizottság, a Statisztikai és Szabványosítási Bizottság, a Ritka és Értékes Könyvek Bizottsága, a Könyvtárosképzési Bizottság, a Könyvtárépítési Bizottság, a Bibliográfiai Bizottság munkájában, tehát az IFLA szervezeteinek jelentős részében.

A magyar könyvtárosok részvétele az IFLA sokirányú tevékenységében a MKE Nemzetközi Kapcsolatok állandó bizottságának közreműködésével folyik. A bizottság arra törekszik, hogy tevékenységünk a nemzetközi könyvtárügy e színterén egyre szélesedjék és ezáltal a magyar könyvtárügyi munka eredményei és tapasztalatai széles körben váljanak ismertté. Célunkat el is értük, mert az IFLA szervezeteiben való közreműködésünk nagymértékben hozzájárult a magyar könyvtárügy nemzetközi megbecsültségének fokozódásához, amelynek egyik megnyilvánulása az, hogy az IFLA jövő évi közgyűlését és konferenciáját Budapesten rendezik. A kezdeményezés az IFLA vezetőségétől indult ki, egyre növekvő aktivitásunk készítette az IFLA vezetőit arra, hogy néhány évvel ezelőtt felvessék: a közeljövőben kívánatos volna az egyik közgyűlést Budapesten tartani.

A közgyűlés megrendezése nagy feladatot ró nem csak a MKE-re, hanem a magyar könyvtáros társadalomra is. Hiszen a tavalyi moszkvai közgyűlésen mintegy 700 résztvevő volt jelen, közülük 600 külföldi. Az idei liverpooli közgyűlés valószínűleg nem lesz ennyire látogatott, azonban Budapest és a magyar könyvtárügy vonzóereje igen nagy, így mi is legalább 600 külföldi résztvevőre számíthatunk. És ami a szervezési kérdéseknél még fontosabb: ez a közgyűlés alkalmat ad arra, hogy könyvtárügyünk eredményeit sokoldaluan mutathassuk be. Eddig is – mint láttuk – számos szekcióban és bizottságban tevékenykedtünk, 1972-re még jobban fel kell készülnünk! A MKE Elnöksége a márciusi ülésén megalakította az IFLA budapesti közgyűlését és konferenciáját előkészítő bizottságokat. E bizottságok feladata az, hogy a magyar könyv-

tárosok széles körének mozgósításával szervezési és tartalmi szempontból egyaránt emlékezetessé tegyék az 1972. évi IFLA konferenciát.

A könyvtár közművelődési szerepének kérdései az IFLA 1970. évi moszkvai közgyűlésén

"A könyvtár mint közművelődési tényező" (Libraries as a force in education) volt a moszkvai IFLA-közgyűlés központi témája. Ezzel foglalkoztak az első napi plenáris üléseken, s a szekciók, bizottságok ülésein is érvényesült a szaktémák feldolgozásában ez a szempont. Az alábbiakban áttekintjük néhány idevágó kérdés, referátum gondolatmenetét.

-.-.-.-.-.-

Herman LIEBAERS, az IFLA elnöke, "A Nemzetközi oktatásügyi év" címmel mondott megnyitó beszédet. Témánkkal kapcsolatban két mozzanatot emelt ki: az oktatás válságát és a permanens képzést. Az oktatás jelenlegi válságos helyzetén sokat javíthatna – főként a felsőoktatásban – a könyvtárhasználatra nevelés a néhány tankönyvre, kézikönyvre és "ex cathedra" elhangzó előadásokra épített tanulmányi munka helyett. A permanens képzés keretében megint csak egyformán lényeges a könyvek és könyvtárak használata, akár az analfabétizmusba való visszaeséstől akarjuk megóvni a tanfolyam hallgatóit, akár egyetemen szerzett szaktudásukat frissítjük fel.

-.-.-.-.-.-

N.I. MOHOV, a Szovjetunió művelődésügyi miniszterhelyettese, "A könyvtárak mint a képzés és művelődés eszközei" című előadásában rámutatott, hogy a Szovjetunióban a kulturális forradalom szervesen összefüggött a könyvtárügy fejlődésével. A szovjet könyvtárak 3 fő területen nyújtanak, ill. nyújtottak segítséget a képzéshez és művelődéshez: 1. (a fejlődés kezdeti fókán) az írástudatlanság megszüntetésében, 2. az iskolai és felsőoktatási tanulmányi munkában, 3. a széles tömegeknek – az ember egész életútjára kiterjedő – önképzésben.

Az írástudatlanság felszámolásában központi szerepet vállaltak a könyvtárak, a könyvtárosok: olvasás-írási tanfolyamokat rendeztek, felolvasó-összejöveteleket tartottak, öregbetűs könyvekkel látták el a kezdő olvasókat.

Az iskolai munkát 170 000 iskolai könyvtár segíti közvetlenül. Emellett 6000 önálló gyermekkönyvtár működik a Szovjetunióban és sok közművelődési könyvtárnak van gyermekrésze. A megfelelően kiválasztott könyvekkel az ismeretek önálló elsajátítására nevelik a tanulókat, megkönnyítik számukra a pályaválasztást. A Lenin Könyvtár a Neveléstudományi Akadémiával együtt kidolgozta "Az olvasási kultúra alapjai" nevű fakultatív középiskolai tantárgy tantervét. Az esti és levelező hallgatók a tanintézet könyvtára mellett saját vállalatuk, üzemük könyvtárától is segítséget kapnak.

A dolgozók szaktudásának elmélyítéséhez a legkisebb falusi könyvtártól a területi könyvtárákig és a nagy szakkönyvtárákig minden könyvtártípus nagy segítséget nyújt csoportos tájékoztatás, az olvasókkal való egyéni foglalkozás, témabibliográfiák formájában, közelebb vevő a könyvet a termelési egységekhez stb. Ugyanígy segítik a dolgozók általános műveltségének gyarapítását, a társadalmi-politikai irodalom, a művészeti és szépirodalom, a természettudományi és műszaki irodalom terjesztésével. A szovjet emberek önképzési célú olvasása - az olvasás-szociológiai vizsgálatok tanúsága szerint - komplex jellegű: a harmonikus fejlődésre törekvő ember átfogó érdeklődését tükrözi.

A könyvtári munka nevelési beállítottságát a gyarapítás ennek megfelelő jellegét fejezi ki a "társadalmilag hasznos állomány" fogalma, amely jelentős szerepet játszik a szovjet könyvtártudományban. A könyvtárak művelődési jelentősége a tömegkommunikáció újabb formáival szemben sem szorul háttérbe, hanem tovább növekszik. Felmérések szerint a könyvkölcsönzési igények 2/3-a közvetlenül a könyvtári munka (a könyvtárosok ajánlása, a kiállítások, a katalógus, a bibliográfiák) hatására jelentkezik.

A könyvtárhasználat tömegmértű lett a Szovjetunióban. A könyvtárpolitika egyik jelenlegi célkitűzése az, hogy minden egyes család használja a nyilvános könyvtárakat. Időszerűvé vált azonban már az a célkitűzés is, hogy minden egyes állampolgár járjon könyvtárba.

A jövő egyéb feladatai ezen a téren: az általános és a szakkönyvtárak együttműködése az olvasók tudományos tájékoztatásában; e folyamat gyorsítása érdekében a könyvtári-bibliográfiai munka intenzív gépesítése és automatizálása; az olvasás irányításának tudományos megalapozása végett az olvasók komplex tanulmányozása; a könyvpropaganda fejlesztése, elsősorban ajánló bibliográfiák útján.

-.-.-.-.-

M.S. ADISESHIAH, az UNESCO főigazgató-helyettese, "A könyvtár mint közművelődési tényező" c. előadásában abból indul ki, hogy a közoktatás fejlődé-

se és az információs robbanás minőségileg és mennyiségileg fokozott igényeket támaszt a könyvtárakkal szemben.

A tudomány és a technika fejlődése magasabb szintű, új módszerű oktatást kíván; a foglalkozások mobilizálódása lehetetlenné teszi a szakképzés lezárását valamilyen bizonyítvány elnyerése után; maguk az oktatási módszerek is egyre inkább az önálló ismeretszerzésre épülnek; mindez megköveteli a tanulóktól, hallgatóktól a céltudatos, szakszerű könyvtárhasználatot. (Az iskolai könyvtárak az oktatás támogatása mellett azt is előmozdítják, hogy a gyermek képessé váljon az önálló könyvtárhasználatra, tehát az iskola elvégzése után tovább gyarapítsa ismereteit.)

Az i n f o r m á c i ó s robbanás miatt egy-egy szakterület irodalmának nemcsak az elolvasása vált lehetetlenné, hanem hagyományos eszközökkel való áttekintése is; változtatni kell tehát a tájékoztatás módszerein. De gyorsítani kell a tájékoztatást, egyrészt mert az új tudományos tényeket gyorsan követi technológiai alkalmazásuk, másrészt mert az új gondolat hamar elavul a még újabbak jelentkezése folytán.

Az óriásira növekedett információigényt csak úgy tudjuk kielégíteni, ha egyesítjük a könyvtárak és tájékoztatási intézmények személyi és anyagi erőforrásait, ha jól megszervezett, központosított rendszerben építjük ki szolgáltatásaikat. A fejlettebb országokban regionális, másutt országos méretekben kell kialakítani ezt a rendszert, alkalmassá téve külföldi tájékoztatási szolgáltatások közvetlen felhasználására. A nemzetközi tudományos kommunikáció, információcsere hatékony szervezeti formája lesz a természettudományi tájékoztatási világrendszer, az UNISIST, amelynek létrejötte néhány éven belül várható.

-.-.-.-.-.-

Štefan PASIAR (Csehszlovákia) "A könyvtár mint művelődési tényező" címmel tartott előadást a plenáris ülésen. Rámutatott, hogy az általános alapismeretek nyújtásának feladatától a közoktatás általánossá tétele óta már mentesült a könyvtár, elő kell viszont segítenie az emberi személyiségen azon képességeinek kibontakozását, amelyeket a fejlődés adott fokán a társadalom az egyéntől megkíván. Az állandóan jelentkező új ismeretek elsajátításán kívül egyre nőnek a követelmények a dolgozók erkölcsi magatartása, társadalmi tevékenysége és elkötelezettsége, alkotó tevékenysége iránt.

Az iskolarendszerben fokozatosan kialakulnak a felnőttoktatás olyan új típusai, mint pl. a posztgraduális képzés. Számos országban épülnek ki iskolán kívüli tanítási rendszerek; ezeknek különösen nagy szükségük van a könyvtárak segítségére. Magában az iskolai ok-

tatásban is csökkent a memorizálás és nőtt a tanórán kívüli ismeretszerzés szerepe. Így az oktatási eljárásoknak is igazodniuk kell az önképzéshez, amellet mindenféle intézményes oktatásban számításba kell venni a későbbi önképzés szükséges voltát. Mindez lényegesen növeli a könyvtár fontosságát az iskola számára.

A könyvtárak tájékoztató és nevelő tevékenységének színvonala azonban még sokszor nem elégíti ki a társadalmi követelményeket. Elvileg sem tisztázták még, hogyan tehetik közvetlenül hasznosíthatóvá a tudományos információkat. Még ha fel is tételezzük, hogy a tudományos dolgozók már aktívan igénylik és a megfelelő helyen meg is találják az információkat, a fizikai dolgozókat nyilván nem képesítette erre sem az iskolai oktatás, sem a szakmai képzés – pedig a modern termelés tőlük is alkotó munkát, önálló gondolkozást kíván. A könyvtáraknak is elő kell ezt segíteniük, megkeresve a maguk speciális lehetőségeit a közművelődés rendszerén belül.

Ehhez túl kell lépni a könyvtár pedagógiai szerepére vonatkozó gyakorlati vizsgálódásokon, s ki kell fejleszteni a b i b l i o p e d a g ó g i á t . Ennek körébe nem csupán az olvasókkal való foglalkozásnak, a könyvtár és az olvasók viszonyának a kérdései tartoznak, hanem a nyilvános könyvtárak nevelési tevékenységének egész problematikája, ezen belül kapcsolatuk az oktatási és egyéb művelődési intézmények könyvtáraival, valamint a tájékoztatói intézményekkel; így ide tartozik az információk feldolgozása és szakszerű kezelése az egyes művelődési intézményrendszereken belül.

-.-.-.-.-.-

J.G. ŽATKULIAK (Csehszlovákia) "A könyvtárak a felnőtt dolgozók iskolán kívüli képzésében" c. előadásában megállapította, hogy a könyvtárak az oktatási intézmények keretében folyó, valamint az egyéni és csoportos t a n u - l á s h o z az alábbi formában adnak segítséget: a) irodalmi tájékoztatás, b) a forrásmunkák kiválasztása és rendelkezésre bocsátása, c) tanácsadó és propagandaszolgálat (az előadók számára is, pl. a téma körülhatárolásához), d) bibliográfiai szolgáltatások, e) elemzések (statisztikák, szemlék stb.) készítése az előadások témaköréből. A könyvtáros tehát közreműködhet a felnőttoktatásban mint szerző (annotációk, szemlék írója), tájékoztató, konzultáns, nevelő (az olvasók nevelése az irodalom használatára), munkatárs, szervező.

A könyvtárak e téren sem érhetik be azzal, hogy várják az olvasókat; elébük kell menniük. A felnőttoktatásnak nemcsak a résztvevői, hanem sokszor még a szervezői sem ismerik a könyvtárak adta lehetőségeket. Célszerű volna, ha már az iskolában elsajátítanák a fiatalok a szakirodalmi tájékozódásra vonatkozó alapvető tudnivalókat. A könyvtáraknak is ismerniük kell a felnőtt-

oktatás elméletét és gyakorlatát, hogy tudatosan igazodhassanak a dolgozók konkrét csoportjainak differenciált igényeihez, érdeklődési köréhez.

---.---.---

A "Közművelődés és könyvtárak a Bolgár Népköztársaságban" c. referátum idézi a B o l g á r Kommunista Párt 1969. évi határozatát, amelynek értelmében a k ö z m ű v e l ő d é s hármaskérdése: magas képzésű szakemberek képzése, a nép alkotó erőinek kifejlesztése, a szakemberek kommunista szellemű nevelése.

Ezek a feladatok a k ö n y v t á r a k t ó l azt követelik, hogy a) gyorsan és helyesen gyarapítsák állományukat jól hasznosítható irodalommal; b) erőteljesebb bibliográfiai és tájékoztató tevékenység révén fűzzék szorosabbra kapcsolataikat az oktatással és a kutatással; c) hatékonyabb módszereket dolgozzanak ki a dokumentációs anyag tartalmi feltárására és hasznosítására; d) fejlesszék tovább olvasóik olvasási kultúráját, terjesszék a bibliográfiai ismereteket; e) fejlesszék tovább a kulturális és közművelődési munka ideológiai szemléletét.

---.---.---

J. WALIGORA és G. MEYER (NDK) "A könyvtár szerepe a nép nevelésében és képzésében" c. referátuma leszögezi, hogy a társadalomnak a maga politikai és gazdasági céljai eléréséhez szakképzett, művelt és politikailag öntudatos dolgozókra van szüksége. Ennek az igénynek a kielégítését szolgálja a könyvtári rendszer munkája. A közművelődési könyvtárak az általános irodalompropaganda mellett személyek szerint differenciált tájékoztató tevékenységet is fejtenek ki, s tudatosan állítják munkájuk középpontjába a gyermekek és ifjak, az ipari és mezőgazdasági munkában élenjáró dolgozók ellátását – tehát azokat, akik a jelenben és a jövőben a legjobban kamatoztatják a könyvtárban szerzett ismereteket. 1961-től 1969-ig az összes olvasók között 9 %-kal nőtt a gyermekek és ifjak aránya, a felnőtt olvasók között pedig 5 %-kal az aktív dolgozók és 9 %-kal a szakmai tanulmányokat folytatók aránya. A felsőoktatási intézmények könyvtárai és a szakkönyvtárak is nagy gondot fordítanak – különböző rendezvényekkel is – olvasóik általános műveltségének, tájékozottságának a fejlesztésére.

---.---.---

N.N. SZOLOVJEVA "A bibliográfia segítsége a képzésnek és a nevelésnek" című, az ajánló bibliográfiákról szóló referátumával a bibliográfiai bizottság foglalkozott. A szerző szerint az a j á n l ó bibliográfiák rendszerének rendeltetése: a permanens képzés elősegítése, az olvasók tudományos világnézetének elmélyítése, a tudományos ismeretterjesztés, az erkölcsi és esztétikai nevelés. Tömegméretű és operatív is lehet az ajánló bibliográfia, ha a tömegkommunikációs eszközökön keresztül jut el az olvasókhoz.

Az ajánló bibliográfiáknak az olvasók érdeklődésének a tanulmányozására kell épülniük. Egyuttal azonban maguk is formálják az olvasók érdeklődését, ezért az olvasásvizsgálatok során külön tanulmányozni kell az ajánló bibliográfiák hatását.

Az iskolai tanulmányi munkához is segítséget ad az ajánló bibliográfia: az oktatás közvetlen támogatása mellett olvasási kultúrára neveli a tanulókat és hallgatókat (ennek egyik formája a felsőoktatásban a "Könyvtári és bibliográfiai ismeretek" c. tantárgy), segítségükre van hajlamaik kibontakoztatásában, a pályaválasztásban, támogatja erkölcsi és esztétikai nevelésüket. Külön szaktárgyi bibliográfiák jelennek meg az egyes tárgyak tanításához a tanárok számára; a szülők számára is készülnek bibliográfiák, gyermekük olvasmányainak a kiválasztásához. Az üzemben folyó szakmai képzés bibliográfiai ellátása a műszaki és tudományos forradalom következtében új, az eddiginél magasabb színvonalu megoldást kíván.

A permanens képzéshez (a különböző ifjusági szakkörök, szakmai klubok munkájához, a fiatalok és felnőttek egyéni önképzéséhez) is segítséget adnak az ismeretterjesztő irodalomra vonatkozó bibliográfiák, amelyek részben egy meghatározott probléma irodalmát tárják fel, részben a még kialakulatlan érdeklődésű olvasónak adnak segítséget egy szélesebb területen a tájékozódáshoz, a további olvasás irányának kiválasztásához.

-.--.-.-

Az NDK könyvtáros-egyesülete

ZIRCZ Péter

A könyvtárak fejlődésének történeti – országonként közismerten sokféle változatban megnyilvánuló – sajátosságai határozzák meg azt a szerepet, amelyet a nemzeti könyvtáros-egyesületek, szövetségek hazájuk könyvtárügyében betöltenek.

A könyvtáros-egyesületek tarka táborában sajátos hely illeti meg az NDK "Német Könyvtáregyesületét", amely – mint ezt neve (Deutsche Bibliotheksvereine, DBV) is mutatja –, nem annyira a könyvtárosok, mint inkább munkál-tatók, a könyvtárak szakmai tömörülése. Ez a "kamara" vagy még inkább "egye-sülés" jellegű egyesület testületi tagokból tevődik össze: 1969 végén ösz-

szesen 1112 intézmény volt a tagja, ebből 412 tudományos és szakkönyvtár, 478 közművelődési könyvtár, 200 szakszervezeti és kórházi, 22 egyéb könyvtár.

Jellegének megfelelően a DBV az állami könyvtárpolitika célkitűzéseinek a támogatását tartja elsőrendű feladatának. Amint erre 1969/70. évi munkatervéből következtetni lehet, ezt egyidejűleg több síkon kifejtett tevékenységgel kívánja elérni:

- országos jelentőségű ügyekben a könyvtárügy központi, állami irányító szerveinek nyújtott támogatással,
- regionális vonatkozásban a megyei tanácsoknak (Bezirksräte) a területi könyvtárpolitika kialakításához nyújtott támogatással.

Mindennek természetes előfeltételeként a DBV a könyvtárak szakterületi és regionális kooperációján kívül a könyvtárosok együttműködését is szorgalmazza.

E sokrétű feladatkör eredményes ellátása rugalmas szervezeti kereteket feltételez, amelyeket a DBV-nak - úgy tűnik - sikerült is megteremtenie. A horizontálisan és vertikálisan egyaránt működőképessé szervezeti modell az NDK könyvtárügyének két fő irányát - a szakterületi és földrajzi (területi) együttműködés kibontakozását - követi.

A DBV szervezeti alapegységei a területi elv szerint szervezett megyei csoportok (Bezirksgruppen), amelyek működtetéséből valamennyi tagkönyvtár kiveszi a részét. Feladatuk a szoros együttműködés a megyei tanácsokkal, ennek keretében a megye könyvtárügyének elemzése, javaslattétel és konzultációs segítség a továbbfejlesztés ügyében, továbbá: a könyvtárközi együttműködés szorgalmazása kooperációs megállapodások révén, a könyvtárosok szakmai és politikai továbbképzésének biztosítása, a különböző típusú könyvtárakban dolgozó könyvtárosok "összehozása".

Lényegében hasonló feladatkört töltenek be a DBV tudományterületek szerint szervezett szekciói is. Ezek természetesen nem a tanácsokkal, hanem az egyes társadalmi tevékenységi területek gondozásáért, irányításáért felelős állami szervekkel (főhatóságokkal, országos szervekkel) állanak kapcsolatban. Munkájukban - a szakterületi tagozódás elvének megfelelően - nagyobb hangsúlyt kap a tájékoztatási intézményekkel való együttműködés kialakítása (ugyancsak két- és többoldalu együttműködési megállapodások alapján).

A könyvtárügy egészét, a könyvtárpolitika országos feladatait érintő kérdésekben a DBV szakbizottságai illetékesek eljárni. Az egyesület elnökségének közvetlen, operatív szerveiként működő szakbizottságok ajánlásokat

dolgoznak ki, véleményt nyilvánítanak, tájékozódnak a könyvtárosképző intézmények működéséről, összehangolják az egyesület és a központi módszertani intézmények működését.

A DBV képviseli - nem kormányközi nemzetközi szervezetekben - az NDK könyvtáros-társadalmát, tagja az IFLÁ-nak, szoros baráti kapcsolatot tart fenn a szocialista országok könyvtárosegyesületeivel.

A DBV tevékenységét elnökség vezeti. Ennek hatásköre meglehetősen széles: dönt az egyesület éves és féléves munkatervéről tekintetében, összehívja az egyesület aktivaértekezleteit és közgyűlését, megállapodásokat köt külső intézményekkel.

A legutóbbi időben - az NDK központi módszertani intézményeinek erőteljes fejlesztése nyomán - szükségessé vált az egyesület és a módszertani intézmények funkcióinak elhatárolása, annál is inkább, mivel a DBV nem egy munkaterületen mintegy társadalmi módszertani szervként működött. A két intézménnyel (mint ismeretes, az NDK-ban két könyvtárügyi módszertani intézet működik, az egyik a közművelődési könyvtárakkal, a másik a tudományos és szakkönyvtárakkal foglalkozik) megkötött megállapodások következtében az egyesület több szakbizottsága és szekciója megszűnt, funkciójukat az intézetek vették át. A megállapodások ugyanakkor előírják - a kölcsönös, kétoldalu tájékoztatáson és konzultáción kívül - a működési területek, munkatervük egyeztetését és egymás munkájának segítségét. Az egyesület sajátos munkaterületévé vált az NDK könyvtári rendszerének, a könyvtárközi együttműködés földrajzi és szakterületi formáinak továbbfejlesztéséhez szükséges könyvtároskáderek (esetleg könyvtárak) kooperációs készségének társadalmi úton való biztosítása, a publikációs lehetőségekről való gondoskodás.

UNISIST

Egy tájékoztatási világrendszer létrehozása felé

KONDOR Imréné

Egy világméretű tájékoztató központ létrehozásának gondolata és a megvalósítás utjainak keresése közel száz éve foglalkoztatja a szakembereket és a nemzetközi szervezeteket. Az első próbálkozások közé számít a Royal Society által 1896-ban összehívott nemzetközi konferencia, amelyen a világ tudományos irodalmának bibliográfiai összeállításáról tárgyaltak. (4)

A nagy szervezőnek és álmodónak, Watson DAVIS-nek, az American Documentation Institute megalapítójának, nem egy idevágó elképzeléséről tudunk: az "egy nagy könyvtár" és az "egy nagy folyóirat" gondolatáról. (7)

Az elmúlt husz évben szinte egymást követték a dokumentáció és a tájékoztatás központosítására vonatkozó elképzelések, mint 1958-ban W. CHAMBERLINnek az International Conference on Scientific Information-ra benyújtott javaslata vagy V. ASMONASnak 1960-ban az Unescohoz benyújtott javaslata az USA-ban, Svájcban és Hong-Kongban felállítandó "háromrészes" információs szolgáltatásról. (4)

A tudományos dokumentumok számának robbanásszerű növekedése halaszthatatlanná, a számítógép adta lehetőségek pedig (és nem utolsó sorban gépesített nemzetközi tájékoztatási rendszerek és szolgáltatások létrehozása néhány jelentős szakterületen, az utóbbi években) időszerűvé is tették valamilyen központi, világméretű tájékoztatási rendszer kialakítását.

Nem meglepő tehát, hogy egy év különbséggel, 1965-ben az Unescóban és 1966-ban az ICSU (International Council of Scientific Unions - Tudományos Egyesületek Nemzetközi Tanácsa) 11. közgyűlésén, hasonló megfogalmazásban merült fel egy világméretű tájékoztatási rendszer lehetőségének a gondolata. (4) Logikusnak mutatkozott a két szervezet illetékes bizottságának a fuziója. (11) Így került sor 1967-ben a "Study to the feasibility of a World Science Information System (WOSTI)" (világméretű tudományos tájékoztatási

rendszer megvalósíthatóságának vizsgálata) elnevezésű UNESCO/ICSU közös vállalkozásra. A vállalkozást eleinte WOSTI-nak emlegették, ma már általánosabban ismert rövidítése UNISIST. A vállalkozás Központi Bizottságának üléseiről készült jegyzőkönyvekben a "Study to feasibility of WOSTI" elnevezés szerepel, hangsúlyozván a jelen stádiumot, amelyben a lehetőség vizsgálata a leglényegesebb. (1, 2)

A gyakorlati eredményeket hiányoló kritikával szemben Harrison BROWN (USA), a közös vállalkozás vezetője s egyben az ICSU megbízottja is, azt emelte ki, hogy a munka jelen szakaszában nem maga a rendszer működése, hanem lehetőségeinek vizsgálata a legfontosabb. ARUTJUNOV és MIHAJLOV, a bizottság szovjet tagjai egyébként úgy látják, hogy 1980-ra már funkcionálhat a rendszer. (3)

Az 1967. dec. 6-8-án Párisban, az Unesco-palotában rendezett első központi bizottsági ülésen a Bizottság tagjaként H. COBLANS (Anglia), G.A. BOUTRY, P. PIGANIOL (Franciaország), Masao KOTANI (Japán), LÁZÁR Péter (Magyarország), N. KAISER (NSzK), N.B. ARUTJUNOV, A.I. MIHAJLOV (Szovjetunió) és Burton W. ADKINSON (USA) vett részt. A bizottságot vezető ICSU-megbízott, BROWN mellett az Unescót A. PÉREZ-VITORIA (Franciaország) képviselte (őt 1969-től a lengyel A. WYSOCKY váltotta fel). Meghívott szakértőként H.T. HOOKWAY (Anglia), W. KLEMM (NSzK) és Chalmers W. SHERWIN (USA) volt jelen. Megfigyelőkkel képviseltették magukat olyan nemzetközi szervezetek, mint az ENSz, FAO, WHO, EURATOM, ICC, OECD, FID, IFIP, ISO, IFLA, IACOD.

-.-.-.-.-

Maga a vizsgálat munkacsoportok keretében folyt.

A bibliográfiai adatok átvitelével eredetileg két munkacsoport foglalkozott. Az egyiknek (vezetője Chalmers SHERWIN) a témája "Bibliográfiai adatok átvitelének nemzetközi szabványosítása", a másiké (vezetője A. BOUTRY) "Referátumok nemzetközileg elfogadott formái és tapasztalatai" volt. Az egyesített munkacsoportnak kell véglegesen meghatároznia a géppel olvashatóság szempontjából a szükséges bibliográfiai adatokat, az adatok sorrendjét, a referátumok tartalmát és jellegét. (3)

Mivel az ISO nemzetközi ajánlásainak s a rájuk épülő nemzeti szabványoknak a létrehozása és főleg alkalmazása lassu folyamat, a munkacsoport a bibliográfiai adatok egységesítését nem a nemzetközi szabványok felől közelítette meg, hanem a gépesített nagy tájékoztató rendszerek kialakult gyakorlatát vette alapul és azt vizsgálta, hogyan lehet ezeket egymáshoz közelíteni.

Ebből a szempontból a periodikus kiadványok körének meghatározását, rövidítésük egységesítését és – a szabvány könyvszámhoz (SBN) hasonlóan – szabványszámozásukat (standard serial numbers – SSN) itélték a legfontosabbnak. Javaslatokat tettek a szerzők és a testületi szerzők jelölésének egységesítésére.

Megállapították, hogy a működő rendszerek egységesítésének másik jelentős előfeltétele az egységes transliterálás. Az ISO/R 9 1968-as ajánlásokat a nagy tájékoztató vállalkozások általában elfogadták, azonban a gépnél alkalmazhatatlan diakritikus jelektől a VINITI-vel történt megállapodás értelmében eltekintenek.

A munkacsoport tevékenységének legnagyobb eredménye, hogy az ICSU szervezetébe tartozó nagy tájékoztató intézmények között megállapodás jött létre az egységes számítógépi jelkészlet alkalmazására vonatkozóan.

Egyetérthetünk Herbert COBLANS megállapításával, hogy a nagy rendszerek közötti megállapodások már a jelenlegi fázisban is nagy jelentőséget adnak az UNISIST-nek. (6)

A k u t a t á s i munkacsoport vezetője, N.B. ARUTJUNOV jelentésében felvázolta a WOSTI létrehozásával kapcsolatban felmerülő és megvalósításra váró teendőket, a rendszer létrejöttének előfeltételeit és nagy vonalakban magát a kialakítandó rendszert. Főbb megállapításai a következők: Az egyes diszciplínák működő tájékoztatási rendszerei, szolgáltatásai alkossák a rendszert. A nyelvi korlátokat a gépi fordítás segítségével lehet legyőzni. A nemzeti tájékoztatási rendszerek kompatibilitásának előfeltétele a nemzetközi szabványosítás: a rövidítés, transliterálás, kiadványtípus, bibliográfiai adatok, referálás stb. szabványosítása. Egységes indexelési módszer kell kidolgozni, lehetőleg az ETO és az erre támaszkodó deskriptorok alapján. A publikációk világszerte szabványosított referátumokkal jelenjenek meg. A már működő – kémiai, fizikai, orvostudományi stb. – rendszerekből kiindulva a rendszert fokozatosan, szakterületenként és regionális szinten kell kiépíteni, a fejlődő országokban az Unescónak és az ENSz egyéb szervezeteinek anyagi támogatásával 3-4 tájékoztató központot létrehozni. A rendszer keretében Genfben ajánlatos kutatóközpontot vagy részlegét létrehozni, amelyben 40-50 különböző nemzetiségű szakember dolgozna, megfelelő gépesített felszerelés segítségével. A legfontosabb kutatási téma a nem hagyományos, nem vagy félig publikált dokumentumok problematikája. Külön feladat a szakemberképzés a fejlődő országokban, hogy bekapcsolódhassanak a rendszerbe. (3)

Az ICSU/AB – Abstracting Board, r e f e r á l á s i részleg – keretében működő munkacsoport az információk megszerzésének, szervezésének, értékelésének, szelektálásának jelenlegi módszereivel és lehetőségeivel, a hasz-

nálók igényeivel és kutatási szokásaival foglalkozott. A munkacsoporttól származik a végső tanulmányban is szereplő javaslat a "World Register for Periodical Titles" (folyóiratcímek világregistere) létrehozására. (20, 21)

A F I D i n d e x e l é s i é s o s z t á l y o z á s i munkálatai alapján működő munkacsoport az ETO alkalmazási lehetőségeit, a szaktezauruszok kialakítását és a két rendszer kapcsolódását vizsgálta.

Külön csoport foglalkozott a természetes és g é p i n y e l v e k kérdéskötegeivel, különös tekintettel a gépi műveletekre és az átvitel kérdéseire.

A hatodik munkacsoport a f e j l ő d ő o r s z á g o k bekapcsolódásának lehetőségeit és feltételeit vizsgálta. 1969. jan. 7-8-i megbeszélésén a használók szükségleteiről, a használók képzéséről, a regionális központok funkciójától és szervezetéről, a tájékoztatási szakemberek képzéséről tárgyalt. (23)

-.-.-.-.-

Az UNISIST Központi Bizottsága négy alkalommal (1967. dec. 6-8., 1968. jul. 23-25., 1969. jan. 21-23., 1969. dec. 15-17.) ülésezett Párizsban, az Unesco-palotában. (12-19)

Az üléseken a munkacsoportok jelentéseit, a témához kapcsolódó tanulmányokat vitatták meg. A munkacsoportok munkáját Tanácsadó Testület támogatta, tagjai a FID, az ICSU/AB és a működő tájékoztatási rendszerek és szolgáltatások képviselői voltak.(24) A Központi Bizottság harmadik ülésén a munkacsoportok vezetőiből, az UNESCO és az ICSU megbizottaiból Végrehajtó Bizottságot hoztak létre. A Végrehajtó Bizottság felelős a jelentésekre épülő végleges tanulmány koncepciójának kidolgozásáért, a jelentés elkészítéséért és az UNISIST-tel kapcsolatos további teendőkért. (25)

A világszervezetek képviselőinek a központi bizottsági üléseken tapasztalt megnyilatkozásaiból, a szervezetek szakembereinek a résztanulmányokban való közreműködéséből - különösen a FID és az ICSU/AB aktív részvételéből -, organumaiknak az UNISIST-tel kapcsolatos közleményeiből megállapítható, hogy a kialakítandó rendszer nemcsak érdeklődésüket keltette fel, hanem megvalósulása esetén támogatásukra, részvételükre és rugalmasságukra is számíthat. A FAO képviselője felvetette, hogy a FAO is lehetne a rendszer egyik központja, a WHO a MEDLARS bekapcsolását hangsúlyozta, az EURATOM felajánlotta, hogy működő rendszereinek folyamatban lévő felülvizsgálati eredményeit rendelkezésre bocsátja, az ISO is felajánlotta közvetlenül érdekelt bizottságainak - 37, 46, 97 - idevágó dokumentumait (1), a FID Osztályozási Bizottsága az UNISIST-tel kapcsolatban felmerülő osztályozási kérdéseknek meg-

felelősen alakítja munkáját. (27) A bécsi Nemzetközi Atomenergia Ügynökség által 1970. februárban "Nukleáris információk kezelése" címmel megrendezett szimpóziumon külön előadásban ismertették az UNISIST-et és az INIS (International Nuclear Information System - Nemzetközi Nukleáris Tájékoztatási Rendszer) kapcsolódási lehetőségét a rendszerhez. (8)

A Központi Bizottság megbízásából J.C. GARDIN készítette el az összefoglaló tanulmányt.

A hároméves vizsgálódási periódus résztanulmányaihoz hasonlóan GARDIN munkája is a különböző országokban, nyelveken és szakterületeken működő tájékoztatási rendszerek és szolgáltatások hálózatainak önkéntes együttműködése alapján tartja megvalósítandónak a rendszert. Áttekinti ezért szakterületek, országok és nyelvek szerint a tájékoztatás jelen helyzetét, az egységes rendszerbe bekapcsolható, már működő rendszereket; megjelöli azokat a szakterületeket, amelyeken ezidőszereint még nem működik korszerű, nemzetközi szintű szolgáltatás. Vázolja a szolgáltatások egyetlen rendszerré alakításának módját, az adatátvitel egységesítésének lehetőségeit. Leszögezi, hogy a rendszer megvalósítható.

A 350 oldalas tanulmány s a hozzá csatolt ajánlások szerint a rendszer alap-gondolatai a következők:

1. Az általában nyomtatott formában jelentkező tudományos és műszaki információk az egész emberiség tulajdonai. - 2. Ez a publikált vagy nem publikált nyomtatott (sokszorosított) irodalom kollektív "raktárnak" tekinthető, amelyből a világ népeinek közös erőfeszítésével - bár különböző módokon - kivonhatók, szervezhetőek, válogathatók, előállíthatók, átalakíthatók az információk. - 3. Ezeket a műveleteket legcélszerűbb a fennálló geopolitikai felosztástól független munkamegosztásban végezni. - 4. Egységes szabványok elfogadása lehetővé teszi, hogy az átvitel bármely állomásán bármely résznek az outputja a rendszer más részének az inputjává váljon; ez megvalósíthatónak is látszik, mivel az érdekeltek részéről hajlandóság mutatkozik a szükséges szabványok és megállapodások sürgős kialakítására és alkalmazására. (6, 8, 9)

A Központi Bizottság GARDIN jelentését megtárgyalta, és úgy határozott, hogy el kell készíteni a jelentés rövidített és közérthetőbb formáját, amelyben a következő szempontokat kell kiemelni:

- önkéntes együttműködés;
- a rendszer a természettudományokon kívül a műszaki tudományokra is terjedjen ki, s vegye figyelembe a társadalomtudományokat is;
- első lépésként adják közre a "World Register of Scientific Periodicals"-t;

- a bibliográfiai adatokra és a gépi műveletekre elfogadott szabványokat rögzítsék, egy központi koordináló hivatalon keresztül szorgalmazzák új szabványok kialakítását, s egyben gyorsítsák az ISO-n keresztül történő ratifikálást;
- az UNISIST-en belül működjön egy kutatási csoport, amely elemzi, vizsgálja a kutatási szokásokat, igényeket és szükségleteket, és a nyelvi problémákkal is foglalkozik;
- hangsúlyozza a jelentős a fejlődő országok bekapcsolódásának a fontosságát; az ENSz fejlesztési programjának keretében teremtsék meg a lehetőséget néhány ázsiai és afrikai országban olyan regionális központok létrehozására, amelyek elegendő kül- és belföldi dokumentummal rendelkeznek, szakembereket képeznek, mágnesszalagon tárolják az információkat és biztosítják az információcserét. (6)

A rövidített jelentésről és javaslatrövidítéséről tárgyal majd annak a konferenciának a mintegy 300 résztvevője, amelyet az ICSU és az Unesco közösen hív össze, előreláthatólag 1971-ben.

A konferenciának kell döntenie a munka szervezeti formáiról és anyagi erőforrásairól is. A rendszerben érdekelt szervek – kormányok, nem kormány-szintű szervek, tudományos társaságok, egyetemek, ipari vállalatok – jogi helyzetükre és anyagi lehetőségeikre nézve rendkívül heterogén jellegűek. (6, 8)

AZ UNISIST-programnak, amint ADAMS kifejtette, három aspektusa van. – 1. Kon-
 cepció és filozófia: a tudományos érintkezés hagyományos szokásainak újra-
 fogalmazása, a rendszer fogalmának bevezetése által. – 2. Mozgalom, amely
 támogatja a már amúgy is kialakulóban lévő együttműködési, egységesítő, a
 rendszerek közötti kompatibilitási törekvéseket. – 3. A közeljövőben kia-
 lakítandó szervezetnek is tekinthető, amely szervezeten keresztül érvénye-
 sülhet majd a filozófia és a mozgalom. (8)

A program gyakorlati megvalósítása érdekében elsődlegesen kiépítendő szer-
 vezeti formák az UNISIST Központi Bizottsága szerint:

- UNISIST Kormányközi Konferencia,
- UNISIST Tanácsadó Bizottság,
- Végrehajtó Iroda. (6, 18)

Nagy várakozással tekintünk a konferencia elé.

a) JEGYZŐKÖNYVEK, CIKKEK

1. Report of the 1st session of the ICSU-Unesco Central Committee to study the feasibility of a World Science Information System. Paris, 1967. dec. 6-8. 9 p. ICSU-UNESCO/CSI/ 2.15.

2. Report of the 3rd session of the ICSU-Unesco Central Committee to study the feasibility of a World Science Information System. Paris, 1969. jan. 21-23. 8, 4 p. ICSU-UNESCO/CSI/ 4.10.

3. ARNTZ, Helmut: Das ICSU/UNESCO-Projekt. (UNISIST.) = Nachr. für Dok. 20.Jg. 1.H. 36-38.p.

4. PÉREZ-VITORIA, A.: Towards a world science information system: an ICSU-Unesco joint venture. = Unesco B. Libr. 23.vol. 1969. 1.no. 2-7.p.

5. CSEREDNIK, N.: Projekt MSzNSz - Juneszko o szozdaniu vszemirnoj szisztemi naucsno-tehniczeszkoi informacii (JUNISZISZT). = Naucs. Tehn.Inf. Szer.1. 1969. 5.no. 27.p.

6. COBLANS, Herbert: Control and use of scientific information. = Nature. 226.vol. 1970. Apr. 25. 319-321.p.

7. SCHULTZ, Claire - GARWIG, Paul L.: History of the American Documentation Institute. = Amer. Doc. 20.vol. 1969. 2.no. 152-160.p.

8. ADAMS, S.: UNISIST: A progress report. Invited paper. = Proceedings of the symposium on the handling of nuclear information. Org. by the International Atomic Energy Agency, Vienna. 1970. 16-20. Febr. 599-606.p.

9. JANISZKIEWICZ, Stanislaw: Swiatowy system informacii. = Aktual. Probl. Inform. Dok. 20.rok. 1970. 4.no. 1-5.p. (Forditását lásd a KMK szakkönyvtárában, F 4093 számon.)

10. SMITH, J.R.: The feasibility of a world system: UNISIST by ICSU out of Unesco. = Aslib Proc. 22.vol. 1970. 8.no. 395-398.p.

b) HIREK

11. FID News Bulletin. 17.vol. 1967. 3.no. 29.p.

ICSU/UNESCO együttműködés.

12. Aslib Proceedings. 20.vol. 1968. 1.no. 2-3.p.

1. ülés, 1967.

13. Bibliography, Documentation, Terminology. 8.vol. 1968. 5.no. 185.p.

2. ülés, 1968.

14. FID News Bulletin. 18.vol. 1968. 12.no. 109.p.

2. ülés, 1968.

15. FID News Bulletin. 19.vol. 1969. 2.no. 9-10.p.

3. ülés, 1969.

16. Bibliography, Documentation, Terminology. 9.vol. 1969. 3.no. 100-101.p.

3. ülés, 1969.

17. Unesco B. Libr. 23.vol. 1969. 3.no. 160.p.

18. Bibliography, Documentation, Terminology. 10.vol. 1970. 2.no. 45-47.p.

4. ülés, 1969. - Magyar nyelvű ismertetését lásd Könyvtári Figyelő, 16.évf. 1970. 3.sz. 262.p.

19. FID News Bulletin. 20.vol. 1970. 6.no. 64.p.

4. ülés, 1969.

20. FID News Bulletin. 18.vol. 1968. 8.no. 80.p.

ICSU/AB munkacsoport.

21. Bibliography, Documentation, Terminology. 10.vol. 1970. 1.no. 2.p. ICSU/AB munkacsoport.

22. Bibliography, Documentation, Terminology. 10.vol. 1970. 4.no. 133.p. ICSU/AB munkacsoport.

23. Aslib Proceedings. 21.vol. 1969. 2.no. 52.p. "Fejlődő országok bekapcsolása" munkacsoport.

24. Bibliography, Documentation, Terminology. 9.vol. 1969. 4.no. 145-146.p. A Tanácsadó Testület 3. ülése.

25. Bibliography, Documentation, Terminology. 9.vol. 1969. 5.no. 201.p.

A Végrehajtó Bizottság 1. ülése.

26. FID News Bulletin. 18.vol. 1968. 6.no. 58-59.p. FID hozzájárulás.

27. Jelentés a Nemzetközi Dokumentációs Szövetség Társadalomtudományi Osztályozási Bizottság FID C/3 üléséről (Groningen, 1970. október 26-30.). [Bp. 1970.] 2.p.

28. Unesco B. Libr. 23.vol. 1969. 3.no. 119.p. Az Unesco 1969/70.évi munkaterve.

Nemzetiségeink könyvtári ellátása és anyanyelvi olvasási kultúrája

UROSEVICS Danilo

A szerzőnek a KMK által "A nemzetiségek és anyanyelvi olvasási kultúrájuk" címmel (Bp. 1971. 30 p. soksz.) kis példányszámban közreadott tanulmányából.

Alkotmányunk 49. paragrafusa leszögezi: "A Magyar Népköztársaság a területén élő minden nemzetiség számára biztosítja az anyanyelvén való oktatásnak és nemzeti kultúrája ápolásának lehetőségét."

Nálunk a nemzetiségek az egész lakosságnak kis töredékét teszik ki, s nem egységes etnikai tömbökben, hanem szórványokban élnek, 18 megye területén. Az ország legnépesebb nemzetisége, a németek, mintegy 230-250 ezren, 210-220 községben szétszórva található; a szlovákok a legszétszórtabban, százánál több községben, 110-130 ezren; a délszlávok 11 megyében kb. 100-110 ezren; végül két megye területén 16 községben találunk 20-25 ezer román lakost. Nem kis feladat ilyen körülmények között a nemzetiségi lakosság kulturális ellátása.

Művelődési politikánkból az következik, hogy hazánk nem magyar ajkú lakossága semmilyen téren, a művelődés terén se legyen hátrányos helyzetben a magyar néppel szemben. Ahhoz azonban, hogy ez a szándék teljes egészében és a

művelődésügy minden területén megvalósulhasson, részletesebben és alaposabban meg kell ismerni a nemzetiségi lakosság helyzetét, életkörülményeit.

A KMK által 1969-1970-ben végzett felmérésnek az volt a célja, hogy reális képet kapjunk a nemzetiségek lakta községek művelődési, ezen belül könyvtári helyzetéről, anyanyelvükön írott könyvekkel való ellátásukról, anyanyelvi olvasási kulturájukról.

Az adatgyűjtés a következő területekre terjedt ki:

- a) a művelődési intézmények (művelődési otthonok, könyvtárak stb.) helyzete,
- b) a művelődésügyi intézmények dolgozói és szakmai felkészültségük,
- c) a közművelődési könyvtárak állapota (elhelyezése, felszerelése, állománya),
- d) az iskolai könyvtárak állapota és állománya,
- e) a közművelődési és iskolai könyvtárak állományának nyelv szerinti összetétele,
- f) a nemzetiségi dolgozók anyanyelvi olvasottsága,
- g) a nemzetiségi tanulók anyanyelvi olvasottsága iskolatípusok szerint (kétnyelvű gimnáziumok és általános iskolák, csak nyelvoktatást nyújtó iskolák).

A vizsgálat kiterjedt a felsorolt adatok legfontosabb összefüggéseire, a felderíthető kölcsönhatásokra. Az alábbiakban a felmérés könyvtárral és olvasással kapcsolatos eredményeit ismertetjük.

KÖNYVTÁRAK

a) K ö z m ű v e l ő d é s i könyvtár a legkisebb nemzetiségi településen is található. Ezek a könyvtárak, ha nem is működnek kifogástalanul, bizonyos mértékig mégis biztosítják az olvasás és az általános tájékozódás lehetőségeit.

Szétszórtan élő, nemzeti kulturájukkal kapcsolatot nehezebben találó nemzetiségeink szempontjából a legkisebb falusi könyvtáraknak is komoly, az iskolai oktatással egyenlő jelentőségük van, hiszen a nemzetiségi lakosság anyanyelvi kulturájának egyik legfontosabb bázisát képezik. Ezért kell fokozottabb gondot fordítanunk a nemzetiségi községek könyvtári ellátására. A nehézségeket növeli az a körülmény, hogy a legtöbb nemzetiségi község ki-

csi, ezért saját erejéből nem tudja a könyvtári munka megfelelő feltételeit biztosítani. Ezt a nehézséget próbálják áthidalni az utóbbi időben létrehozott klubkönyvtárak.

b) I s k o l a i könyvtár minden iskolában működik. Önálló helyisége azonban a gimnáziumokon kívül csak néhány diákotthonban és egy-két általános iskolában van; a legtöbb iskolában az iskolai könyvtár, jobban mondván könyvállomány a tanári szobában vagy valamelyik tanteremben kapott helyet. A könyvek majdnem kizárólag zárt szekrényekben, egyszerűen betürendben vannak elhelyezve. A helyben olvasás még az önálló könyvtári helyiséggel rendelkező iskolákban sincs biztosítva. Csak hetenként egy-két alkalommal van nyitva a könyvtár, ami nem felel meg a követelményeknek.

KÖNYVTÁROSOK

A nagyobb községeket kivéve, ahol esetleg főhivatású, de inkább félfoglalkozású könyvtárosokat találunk, a legtöbb helység könyvtárosa tiszteletdíjas, képzettsége alapfoku.

Sajnos, a jelenlegi könyvtárosoknak csak kis része ismeri az adott nemzetiség nyelvét – ez pedig erősen kihat az anyanyelvi irodalom beszerzésére és propagálására.

Az iskolai könyvtárak könyvtárosaival még több a probléma. Ritka közöttük az olyan, aki akár alapfoku szakképesítést is szerzett; ráadásul legtöbbször nem saját elhatározásából és kedvvel végzi ezt a munkát, hanem egyszerűen órá rőtta ki az igazgató ezt a feladatot.

A nemzetiségi (román, délszláv és szlovák) gimnáziumokban és kétnyelvű általános iskolákban a könyvtárosok ismerik a nemzetiség nyelvét. A "nyelvoktató" (a nemzetiségi nyelvet tantárgyként tanító) iskolákban azonban ez ritkán fordul elő, s ráadásul az ottani nemzetiségi pedagógus a legtöbb esetben nem tart kapcsolatot az iskolai könyvtárossal, nem segíti munkáját.

Mennyiségileg a nemzetiségi települések könyvtári ellátottsága nem rosszabb az országos falusi átlagnál, számos községben azonban nem kielégítő a könyvtári v á l a s z t é k . A nemzetiségi nyelvű irodalmat felmérésünk idején szinte kivétel nélkül elavult, régi könyvek képviselték. A 400-460 településen egyetlen könyvtárat sem találtunk, ahol valóban megfelelő lett volna a német, román, szerbhorvát, szlovák és szlovén nyelvű könyvek példányszáma. Ugyanis sem 1949-1951 között (amikor megalakultak az állami közmuvelődési könyvtárak), sem később nem volt tervszerű a nemzetiségi nyelvű könyvek beszerzése.

Igaz, a lakosság részéről sem mutatkozott számottevő igény az anyanyelvi olvasmányok iránt. Erre hivatkoztak a megyei, járási és helyi tanácsok, illetve a könyvtárosok, és általában levették a kérdést a napirendről. A nemzetiségi szövetségek és aktivisták, sőt maguk a nemzetiségi pedagógusok sem voltak eléggé aktívak az anyanyelvi irodalom fejlesztése ügyében.

A j a v i t á s érdekében radikális lépés történt 1969-ben. Ekkor a Művelődésügyi Minisztérium a Nemzetiségi Osztályon keresztül egymillió forint rendkívüli támogatást biztosított a nemzetiségek nyelvén írott könyvek beszerzésére a közmuvelődési könyvtárakba. Ebből az összegből 1970 elején 100 németlakta község könyvtára 10 000, 68 szerbhorvát és szlovén község könyvtára 6440, 68 szlovák község könyvtára 6260, 16 román község könyvtára pedig 1280 könyvet kapott; még az év végén a német községek könyvtárai további 3500, a szerbhorvát községek könyvtárai további 950 könyvet. Ez azt jelenti, hogy csak 1970-ben állami támogatásból több mint 28 000 könyvvel gyarapodott a nemzetiségi anyanyelvi állománya.

A folyamatos k ö n y v b e s z e r z é s érdekében ezentúl a megyei és helyi tanácsok fogják rendszeresen biztosítani a megfelelő anyagi feltételeket. Az országosan megállapított fejlesztési összegeket ezekben a községekben még legalább 30-40 %-kal emelni kell, hogy mind a magyar, mind az anyanyelvű könyveket kielégítő mértékben lehessen beszerezni.

A gyarapítás rendszerességének és folyamatosságának elősegítésére a Könyvtártudományi és Módszertani Központ törzsanyagjegyzéket állított össze a legfontosabb szerbhorvát, német, szlovák és román könyvekből. Ezeknek a bibliográfiáknak az a céljuk, hogy megfelelő választékot nyújtsanak a művészi értékű szépirodalmi, gyermek- és ifjúsági irodalmi, valamint szakirodalmi művekből. A könyvtárosok tájékoztatására szolgálnak, s mint ajánló bibliográfiák több éven át használhatók lesznek az állománygyarapításban.

Ami a nemzetiségi helységek iskolai könyvtárait illeti, nemzetiségi nyelvű állományuk – a kétnyelvű iskolák kivételével – rendkívül szegényes. Legfeljebb 10–15 ilyen könyvet találunk bennük. Meg kell azonban jegyezni, hogy ezeknek az iskolai könyvtáraknak a magyar nyelvű állománya sem sokkal különb.

A 24 nemzetiségi tannyelvű általános iskola könyvtárának helyzete lényegesen jobb, de távolról sem kielégítő. Itt átlagosan 2–300 kötet nemzetiségi nyelvű könyv található, ebből egy tanulóra átlagosan 2,5 kötet jut. A nemzetiségi gimnáziumok könyvállománya általában megfelelő, mivel a gimnáziumok mellett kollégiumok is működnek, ahol szintén van könyvtár, s ezekkel együtt 1500–2000, sőt a román gimnáziumban több mint 3000 kötetes ifjúsági állományt találunk. A nevelői könyvállomány mind az általános iskolában, mind a gimnáziumban rendkívül gyenge, a magyar és az anyanyelvű egyaránt.

Az anyanyelvükön írott könyvek hiánya mellett a nemzetiségek olvasási kultúrájának fejlődését az a tény is komolyan gátolta, hogy könyvtáraikban egyáltalán nincsenek nemzetiségi nyelvű folyóiratok és hírlapok, sőt legtöbbszörükben a nemzetiségiek anyanyelvén megjelenő magyarországi lapokat sem találjuk meg.

A NEMZETISÉGI DOLGOZÓK ANYANYELVI OLVASOTTSÁGA

A nemzetiségi lakosok legnagyobb része, több mint 90 %-a falun él, a mezőgazdaságban dolgozik. A mezőgazdasági dolgozónak tudvalevőleg a tél kivételével nem sok szabadideje akad – viszont szórakozási lehetőségei is sokkal kisebbek, mint a városiaknak. Szabadidejének felhasználásában ezért, kivált télen, különös szerepet kaphat a könyv, az olvasás.

A rendelkezésünkre álló adatok szerint a mezőgazdasági munkásságnak és a tsz-parasztágnak, beleértve a nemzetiségieket is, 30–40 %-a olvas, de csak 8–10 % rendszeresen. Ami a sajtó igénybevételét illeti: az általunk megkérdezett nemzetiségi dolgozók több mint 40 %-a olvas napilapot, de sok olvasójuk van a hetilapoknak és a különböző képes folyóiratoknak is. A nemzetiségiek között nem ritka, hogy egy családnak két vagy több ujság, ill. folyóirat jár.

A fentiekből megállapítható, hogy a nemzetiségiek olvasási kultúrája egészében véve nem marad az országos átlag alatt, sőt a hírlapok és folyóiratok terén valamivel magasabb annál.

Ami viszont az anyanyelvi olvasást illeti, a felmérés aggasztó eredményeket mutat. A felnőtt lakosságnak, különösen a 30 évnél idősebbeknek, több mint 80 %-a egyáltalán nem olvas anyanyelvén, de a fennmaradó 20 % sem rendszeresen.

Leginkább a hazánkban anyanyelvükön megjelenő hetilapokat olvassák, nagyon elvétve anyanyelvükön írott könyveket. Igaz, amióta az állami támogatásból a helyi könyvtárak anyanyelvű könyvekkel gazdagodtak, a nemzetiségi lakosok a legtöbb községi könyvtárból 80-120 ilyen kötetet kölcsönöztek - de jó-részt ezek is mese- és képeskönyvek, mivel a felnőttek többnyire nehezen olvasnak anyanyelvükön.

Általában azt tartják, hogy az állomány gazdagsága, bő választéka ösztön-zően hat az olvasásra. Ilyen ösztönző hatásról eddig nem beszélhettünk a nemzetiségeknél. De nem ez az alapvető és egyetlen oka annak, hogy ilyen keveset olvasnak anyanyelvükön; egyéb objektív és szubjektív tényezők is hatnak itt.

A felnőtt nemzetiségi lakosság nagyobb része nem végzett 8 általános iskolai osztályt, s egészen kicsi azoknak a százalékaránya, akik iskoláikat a háboru előtt anyanyelvükön végezték, vagy volt alkalmuk anyanyelvüket is tanulni. Anyanyelvű iskolák és nemzetiségi kulturális intézmények nélkül a nemzeti-ségiéknél nem is fejlődhetett ki az anyanyelvi olvasás hagyománya.

Az olvasás színvonalára nagy hatást gyakorol az otthoni családi könyvtár; könyvszegény környezetből indulni nagy hátrány. Az eddigi vizsgálatok eredményeiből ismeretes, hogy a parasztcsaládok több mint 60 %-ának egyáltalán nincs könyve, vagy csak 1-2 kötet. A nemzetiségeknél magyar könyvek tekintetében ez az arány ugyanilyen, az anyanyelvű könyvek tekintetében viszont még rosszabb. A családok több mint 80 %-ának otthonában a tankönyveken kívül nincs egyetlenegy anyanyelvükön írott könyv sem, 15 %-ának csak 1-10 ilyen könyve van és csupán 5 %-nak 50-nél több. Ez utóbbiak viszont általában pedagógusok vagy más nemzetiségi értelmiségiek.

Természetesen felmerül a kérdés: vajon mi lehet az oka, hogy a felszabadu-lás óta, tehát 25 év alatt ezen a területen nem történt észrevehető válto-zás, holott erre államunk helyes nemzetiségi politikával komoly lehetősé-geket biztosított? Hogyan éltek lehetőségeikkel nemzetiségeink?

Közvetlenül a felszabadulás után az Antifasiszta Szláv Front nagy gondot fordított a kultúrcsoportok szervezése mellett az olvasás előmozdítására is; próbálkoztak többek között a háboru előtti olvasókörök felélesztésével, újak szervezésével is. Hasonló kísérleteket tett az 1949-ben alakult román szövetség is. 1950-től kezdve azonban, amikor igazán tömegesen alakultak nemzetiségi kultúrcsoportok, a nemzetiségi kulturális élet irányítói ezek-

nek a tevékenységét erősen leszűkítették, a népi táncokra és dalokra. Fialatok és öregek tömegesen vettek részt a nemzetiségi kulturcsoportok munkájában, a nemzetiségieknek tehát nyilvánvalóan megvolt a kedvük és vágyuk anyanyelvük ápolására és fejlesztésére. De ez a kedv és vágy nem talált megfelelő talajra, az iskolák és a nyelvoktatás után a felnőtt lakosságnak csak a kulturcsoportok szórakoztató műsorai maradtak. Ezt most már a szövetségek is elismerik: "Sajnálattal kell megállapítani, hogy az anyanyelvi kultúra fejlődését elősegítő művészeti ágak... háttérbe szorultak"; a nemzetiségi kulturális tevékenység területén "... sok helyen nincs kihasználva a kulturmunka által nyújtott, főleg az anyanyelv tanulását szolgáló tevékenység lehetősége". Éppen ezért helytelen a nemzetiségiek alacsony olvasottságát - mint ahogy ezt egyesek teszik - a könyvek hiánya mellett csak a könyvtárosok anyanyelvi nyelvismeretének hiányával magyarázni.

A NEMZETISÉGI TANULÓK ANYANYELVI OLVASOTTSÁGA, ISKOLATIPUSOK SZERINT

Amint láttuk, a felnőtt nemzetiségi lakosságnak - tehát a mai nemzetiségi tanulók szüleinek - anyanyelvi olvasottságáról alig lehet beszélni. Joggal gondolhatnánk viszont, hogy gyermekeiknek, akik iskolában (nemzetiségi, kétnyelvű vagy anyanyelvet is oktató általános és középiskolában) tanulják anyanyelvüket, sokkal nagyobb az anyanyelvi olvasottságuk.

Hogy ezt megállapítsuk, kérdőíves vizsgálatot végeztünk mindhárom típusú iskolában. Mivel az anyanyelvi olvasási kultúra előfeltétele az anyanyelv tudása és használata, első kérdésünk az volt, hogy milyen nyelven (anyanyelvükön vagy magyarul) olvasnak és írnak könnyebben, jobban és szívesebben. Kiderült, hogy 90 % felett van azoknak az aránya, akik magyarul szívesebben és könnyebben olvasnak. A legtöbb nyelvoktató iskolában ez az arány a 100 %-ot is eléri, tehát egyetlen diák sem vallja, hogy anyanyelvén olvas jobban és szívesebben.

A nemzetiségi tanulók szabadidejének eltöltésében igen kis szerepet játszik az olvasás, főleg az anyanyelvükön írott könyvek olvasása. Már azok is sajnálatosan kevesen vannak, akik magyarul 10 könyvnél többet olvastak egy év alatt; arányuk a gimnáziumban 25-30 %, a kétnyelvű iskolákban 10-15 %, a nyelvoktató iskolákban pedig ennél is kisebb. A magyar könyvek esetében az é v i átlag 5-7 könyv - pedig a nemzetközi és hazai statisztikai adatok szerint a hasonló életkorú tanulók h a v o n t a 2-4 könyvet olvasnak.

Még nyomasztóbb képet kapunk, ha azt vizsgáljuk, hogy saját anyanyelvükön mennyit olvasnak ugyanezek a román, szlovák, délszláv és német diákok. Még a gimnáziumokban is szép számmal akadnak olyanok, akik egy év alatt egyetlen könyvet sem olvastak anyanyelvükön. A kétnyelvű iskolákban több mint 15 %, a nyelvoktató iskolákban 70-80 %, sőt néhol 90 % ezeknek az aránya. A nyelvoktató iskolákban alig akad egy-egy osztályban néhány tanuló, aki akár csak 1-5 könyvet is olvasott anyanyelvén. A kétnyelvű általános iskolákban és a gimnáziumokban a tanulók 50-60 %-a csak 1-5 ilyen könyvet, 20-30 % 5-10 könyvet olvasott, és csak 10-15 % 10-nél többet. A nemzetiségi gimnáziumok és a kétnyelvű általános iskolák tanulói tehát évenként átlagosan 3-4 vagy ennél is kevesebb könyvet olvasnak anyanyelvükön.

A fenti szomorú képet némileg szépíti az a tény, hogy a nemzetiségi tanulók 60-70 %-a rendszeresen olvas magyar nyelven nemcsak gyermek- és ifjúsági lapokat, hanem szép számmal napilapokat és különböző folyóiratokat is. Anyanyelvükön írott ujságot és folyóiratot viszont a legtöbb iskolában nem találunk. Ahol ezek megvannak, mint a román gimnáziumban, ott a tanulók többsége olvassa is őket. Ezzel egybevág az a tény is, hogy a hazánkban megjelenő nemzetiségi lapokat a diákság legnagyobb része mindhárom típusú iskolában rendszeresen olvassa.

Mindezek a tények azt bizonyítják, hogy a nemzetiségi pedagógusoknak az ediginél sokkal nagyobb gondot kell fordítaniuk a tananyag elsajátítása mellett az olvasás - és különösen az anyanyelvű olvasás - iránti érdeklődés felkeltésére. Ebben őket nem tudja helyettesíteni sem a család, sem a környezet.

Az említett hibákon és nehézségeken kívül nem szabad figyelmen kívül hagyni a nemzetiségi gyermekek kiindulási kulturális helyzetét meghatározó tényezőket sem: szüleik iskolai végzettségét, anyanyelvtudási fokát, anyanyelvi olvasottságát, a szülői ház könyvállományát stb. Vegyük szemügyre ez utóbbi tényezőt.

Vizsgálataink azt mutatják, hogy a nemzetiségi tanulók legtöbben - kivált anyanyelvű könyvek szempontjából - k ö n y v s z e g é n y vagy könyvtelen családból indultak. Több mint 25-30 % azt válaszolta, hogy otthon egyáltalán nincs anyanyelvű könyv; csak 8-10 %-uk családjában található 50-nél több. Magyar nyelvű könyv még inkább akad a szülői házban.

AZ OLVASÓVÁ NEVELÉS MÓDJÁRÓL, FEJLŐDÉSI SZAKASZAIRÓL

A nemzetiségek között tehát nemcsak a felnőttek nem olvasnak anyanyelvükön, hanem gyermekeik sem. Nyilvánvaló, hogy ezen a területen tenni kell valamit, mégpedig mielőbb. Ki kell dolgozni azokat a módszereket, amelyek segítségével nemzetiségi gyermekeink rendszeres olvasóvá válnak.

Az olvasni tudás nagyon összetett jelenség, kifejlesztése tervszerű és rendszeres nevelőmunkát igényel. Ez a munka nem kezdődhet eléggé korán. Az olvasás iránti érdeklődés gyökerei jóval az iskoláskort megelőző időbe, a szülői házba vagy az óvodába nyulnak vissza. A gyermeknek a könyvvel való kapcsolata egyrészt a szöveg nélküli képeskönyvek nézegetésével kezdődik, másrészt a mesehallgatással.

A 3-6 éves nemzetiségi gyermekek esetében a mesehallgatásnak is megvan a maga sajátos problémája. Szüleik többnyire tájszólásban beszélnek, nem is ismerik az illető nemzetiség irodalmi nyelvét, a nemzetiségi óvodának s utána az iskolának tehát a szülői ház munkáját is pótolnia kell az anyanyelv irodalmi formájának elsajátítása terén. Tartalmukra való tekintettel lényeges, hogy a népmese-könyveket az illető nemzetiség anyaországából szerezzük be.

A gyermekek gyorsan megjegyzik a többször hallott szöveget, s maguk is szívesen utánozzák az olvasást. Az óvodások százszámra tanulják meg a dalokat, szöveges játékokat, kisebb-nagyobb meséket. Ha tehát az óvoda, a szülői házban szerzett szókincsre építve, megfelelő irodalmi anyagot nyújt nekik, ezzel szilárd alapot rakhat anyanyelvi fejlődésük, illetve iskolai tanulmányaik számára.

Az i s k o l á b a n , különösen ha csupán tantárgy az anyanyelv, ajánlatos az első két osztályban óvodai módszerekkel alakítani ki az anyanyelvi olvasási készséget. Az eltérés csak annyi lehet, hogy több képeskönyvvel ismerkedjenek meg és tanuljanak több verset és mesét, dalocskát; esetleg a második osztály végén már el is kezdenek az anyanyelven való olvasást, természetesen csak akkor, ha sikerült a gyerekeket megtanítani az illető nyelv abc-jére. Semmi esetre sem szabad viszont megengedni, hogy az anyanyelvi oktatást, ill. foglalkoztatást csak a III. osztályban kezdjék, mert e két év alatt megszakad az óvodákban és a szülői házban megkezdett alapozási munka, s az egészet előlről kell kezdeni.

Nem feladatunk, hogy e helyen a nemzetiségi iskolai oktatásügy részletekéréseivel, ezen belül pl. a nemzetiségi nyelvű i r o d a l m i s z a k -

k ö r ö k jelentőségével foglalkozzunk. Annyit azonban az eddig elmondottak is bizonyítanak, hogy az iskolák e sajátos csoportjának munkájában különösen nagy a könyv, tehát az iskolai (és iskolán kívüli) könyvtár szerepe.

Végül az iskolai k u l t u r c s o p o r t o k r a kell még könyvtárosi szempontból is felhívni a figyelmet. Feltétlenül szükségessé válik tevékenységük kibővítése a szokásos formákon – népdalokon, népi táncokon, népi zenekarokon – túl. Itt főleg színjátszó körökre, irodalmi színpadokra, versmondásra gondolunk, amelyek közös bázisa a könyvtár.

NEMZETISÉGI KLUBOK

A nemzetiségi kulturális élet és az anyanyelvi olvasás fejlesztése a felnőttek számára a leghatásosabban a művelődési klubok formájában valósítható meg. Eddig helyi kezdeményezések alapján alakult néhány szlovák, román, német és délszláv klub. Nemzetiségi klubot minden nemzetiségi településen kell létesíteni, ahol erre lehetőség nyílik – akár a művelődési otthonok vagy klubkönyvtárak keretén belül, akár (nagyobb településeken és városokban) külön helyiségekben, ha erre megfelelő adottságok állnak rendelkezésre.

A nemzetiségi klubok célja a tagok általános szakmai és politikai művelésén és képzésén kívül kiemelten az anyanyelvi kultúra ápolása és továbbfejlesztése.

A kitűzött cél megvalósítása érdekében biztosítani kell a klub életéhez az alapvető feltételeket: alkalmas helyiséget, ennek berendezését és az anyagi forrásokat a szükséges eszközök (televízió, rádió, magnetofon, lemezjátszó, diavetítő, könyvek és folyóiratok elsősorban anyanyelven) beszerzésére.

A klubok tevékenysége meghatározott témák szerint, kötött és kötetlen programra épül. A programnak megfelelően különböző előadásokat, vitákat, vetélkedőket, kiállításokat, élménybeszámolókat, esetleg filmbemutatókat lehet tartani. Az előadásokat lehetőleg anyanyelven tartsák, de eleinte, ha a tagság összetétele és nyelvtudása így kívánja, magyarul is lehet. A klub keretében honismereti csoportokat lehet, sőt szükséges szervezni, amelyek a hagyományok, népszokások, a helytörténet felkutatását, ill. ápolását szorgalmazzák és végezzék.

Mindezek a feladatok csak úgy láthatók el eredményesen, ha a különböző klub-foglalkozások megfelelő színvonalu anyanyelvi könyv- és hírlapanyagra épülhetnek.

-.-.-.-.-

A fentebb elmondottakból két következtetést vonhatunk le.

1. A nemzetiségek kulturális ellátásában kiemelkedő helyet kell elfoglalnia az anyanyelvükön írott könyveket, hírlapokat, folyóiratokat rendelkezésükre bocsátó könyvtáraknak.
2. A cikkben szereplő adatok is bizonyítják, hogy a hazai nemzetiségek kulturális ellátottsága örvendetesen fejlődik – legújabbán éppen könyvtári szempontból is. A nemzetiségek könyvtári ellátása azonban nemcsak a hazai más-nemzetiségű lakosság művelődésének az egészén belül vizsgálható, tervezhető, fejleszthető. Ugy tűnik, elérkezett annak az ideje is, hogy a magyar könyvtárügy egész rendszerében, az eddigi tapasztalatok összegezésével, kialakuljon a nemzetiségek könyvtári ellátásának átfogó koncepciója.

Gyermekkönyvtárosok továbbképzése

VADÁSZ Ferencné

A könyvtárosok szakmai továbbképzésében 1970 óta – a Művelődésügyi Minisztérium jóváhagyásával – olyan új rendszerre tértünk át, amelyben az alapképzettségre épülő, oktató-számonkérő jellegű tanfolyamok a korszerű követelményeknek megfelelő, magas szintű speciális szakképesítést adnak a különböző munkakörök ellátásához.

A Könyvtártudományi és Módszertani Központ a múlt évben már meg is indított két ilyen jellegű továbbképző tanfolyamot. Az egyik a számítógépes könyvtári adatfeldolgozás szellemi előkészítését szolgálja. A másik a gyermekkönyvtárosok egyéves felső szintű tanfolyama.

Nem magát a tanfolyamot kívánjuk itt ismertetni. A vele kapcsolatos problémák vizsgálatát két dolog indokolja: egyrészt első kísérletünk ez a tanfolyam arra, hogy egy adott munkakörre vonatkozó korszerű elvárásokat ele-

mezve szervezzük meg a továbbképzést, másrészt tipikus példája annak, hogy amikor a munkaköri nomenklatura szerint középfoku képesítésű könyvtárosoktól a társadalmi igények magas szintű képzettséget követelnek, ennek biztosításához hogyan keressük a rugalmas és célravezető továbbképzési formákat.

A gyermekkönyvtárosok továbbképzésének időszerűségét és annak tartalmát is azok az elvárások határozzák meg, amelyek kulturális forradalmunk új szakaszából adódnak.

A tudományos és technikai forradalom sürgeti az általános műveltség színvonalának társadalmi méretű emelését, tartalmának ujrafogalmazását, az általános és szakműveltség újszerű kapcsolódását, a permanens és komplex nevelés megoldását. Pártunk X. kongresszusának megállapítása szerint a közoktatás és közművelődés további tökéletesítése szocialista továbbfejlődésünk egyik alapkérdése.

Az általános iskolában - amelynek tanulói egyben a gyermekkönyvtárak olvasótáborát is jelentik - ennek az új tartalmu általános műveltségnek alapjait rakják le. Az alap minősége azonban a személyiség egész jövődő fejlődését is jelentősen befolyásolja. Az általános műveltség megalapozása nemcsak az alapelemek megfelelő tantervi kiválogatását jelenti, hanem forradalmi megújulást kíván a pedagógiától és azon belül a didaktikától is.

Az általános iskola pedagógiai célkitűzései - az önálló ismeretszerzésre és gondolkodásra nevelés, a szellemi rugalmasság, az újabb és újabb ismeretek szerzése iránti fogékonyság készséggé, illetve szokássá való fejlesztése - elválaszthatatlanok az olvasási szokások és olvasási kultúra fejlesztésétől, amely elsődlegesen könyvtári feladat.

Általános iskoláinkban még nem épült ki könyvtári hálózat, sőt a szórványosan létező könyvtárak sem elégítik ki a könyvtár kritériumát. A tanácsi hálózatban a gyermekkönyvtárak és gyermekrészlegek - bár a kívánatosnál lassabban és minőségileg sem egészen kielégítően - országsszerte életre keltek és működnek. A könyvtárosi képesítéssel rendelkező többszáz fiatal, lelkes és hivatásszerető gyermekkönyvtáros tudja, hogy az olvasási kultúra fejlesztése szempontjából legjelentősebb, legfogékonyabb korosztályt, a gyermekeket és serdülőket bízták gondjaikra. Alapképzésük során azonban sem az egyetemen, sem a tanítóképzőkben, illetve a könyvtárosképző szaktanfolyamokon nem kapták meg azokat az ismereteket, amelyek felelősségteljes nevelőmunkájukhoz szükségesek.

A gyermek- és serdülő korosztály iskolai és könyvtári eszközökkel való együttműködés nevelése nemcsak szervezeti és költségvetési kérdés. Mindezenelőtt a jelenlegi gyermekkönyvtárosok szakképzettségét kell olyan szinten biztosítanunk, hogy a pedagógusok partnerei lehessenek az új feladatok megoldásában.

Továbbképzésük tartalmi előkészítésében a gyermekkönyvtárosokkal szemben támasztott új elvárásokat figyelembe véve a következő célokat tűztük ki:

- alaposan ismerjék meg ennek a korosztálynak fejlődés- és neveléslélektani sajátosságait, érdeklődésük felkeltésének és fejlesztésének, valamint az olvasás befogadásának és az olvasási igény fejlesztésének lélektani alapjait;
- általános pedagógiai és didaktikai alapismereteken kívül tájékozottak legyenek a modern irányzatokról és törekvésekről; világosan lássák az iskolában és a könyvtárban különböző, de egymást szerencsésen kiegészítő nevelési szituációt; a közvetlen és közvetett pedagógiai ráhatás eredményességének feltételeit egyrészt a nevelő személyiségében, másrészt az adott vagy létrehozható nevelési helyzetekben;
- ismerjék a családi és társadalmi környezet hatását a gyermekek és serdülők személyiségének formálódására, nyelvi és kifejező készségük fejlődésére (amely gondolkodási készségük színvonalát tükrözi); tudják, hogyan segítheti elő a könyvtáros, hogy megfelelő sikerélmények révén a hátrányos helyzetű tanulók is elérjék képességeik "plafonját"; hogyan ismerheti fel a különleges hajlamokat, tehetségeket és milyen módszerekkel ösztönözheti kibontakozásukat, milyen nevelői szerepe lehet a 14 éves korosztály súlyos problémájának, a pályaválasztásnak megoldásában;
- sokoldaluan és alaposan ismerjék a gyermekek és serdülők irodalmának elméletét, annak nemzetközileg is vitatott problémáit; a gyermek-szépírodalom műfajait és az irántuk való érdeklődés alakulásának folyamatát, a gyermekek és serdülők önálló értéktétele és alkotó fantáziája fejlesztésének lehetőségeit; az önálló és sokirányú tájékozódásukat szolgáló szakkönyveket, segéd- és kézikönyveket, folyóiratokat; a könyvtár lehetőségeit az olvasás mellett művészeti, természettudományos és technikai aktivitásuk kibontakozásának elősegítésére is;
- elemző módon tekintsek át gyakorlati könyvtári tevékenységük minden részterületét - az állomány építését, feltárását, az olvasókkal való egyéni és csoportos foglalkozásokat, a tájékoztatást és az önálló tájékozódásra való nevelést, az iskolákkal és a családokkal való együttműködést - a "segédtudományokból" szerzett ismereteik alapján, hogy munkájukban azokat alkalmazva, a "hogyan" rutinja helyett a "miért így?" tudatossága érvényesüljön.

A gyermekkönyvtárosi tanfolyam tartalmi célkitűzésének felvázolásából olyan következtetéseket vonhatunk le, amelyek más könyvtári munkakörökben való t o v á b b k é p z é s r e is jellemzők, s ezért nem érdektelen ezeket nyilvánosságra hozni. Ma már a könyvtáron belüli munkamegosztás csaknem minden feladatkörében elégtelen a szakmai rutin, előtérbe kerül az a l - k o t ó , kezdeményező tevékenység. A hazai és külföldi könyvtári gyakorlatban bevált módszerek terjesztése - amely eddig a "továbbképzés" lényege volt - sem elegendő. A tudatos és hatékony munkához nem elegendő az sem, ha csak a könyvtártudományon belül akarjuk az alacsonyabb fokú alapképzettséget magasabb szakképzettségi szintre emelni. Munkakörönként más és más "s e g é d t u d o m á n y o k a t" kell beépíteni a továbbképzésbe, hogy a szakmai tevékenység tudományosan megalapozott legyen.

Ha ez az állítás elfogadható, akkor szembe kell néznünk a belőle adódó problémákkal. Az egyes könyvtári feladatkörökhöz nélkülözhetetlen "alaptudományok" köre könnyen meghatározható. A továbbképzésben azonban ezeket a tudományokat már mint a könyvtári területre "a l k a l m a z o t t" tudományokat igényeljük. pl. olvasáslélektan, könyvtárpedagógia, könyvtári munkaszervezés és vezetés stb.

Az említett "segédtudományok" legjobb szakembereitől sem várhatjuk, hogy azokat a könyvtári területre alkalmazott tudományként oktassák. A könyvtár-tudományi kutatásoknak kell az eddiginél határozottabban és tervszerűbben áttérniük egyrészt a történetiről az elméletire, másrészt az "egydimenziós" kutatásokról a "többdimenziós", a segédtudományokat is átfogó k o m p l e x módszerekre.

A III. Országos Könyvtárügyi Konferencia egyetértésével találkozott az a javaslat, hogy a szükségletekkel összhangban dolgozzuk ki a továbbképzési rendszer koncepcióját, alapozzuk azt a képző intézményekre, de vegyük figyelembe a KMK rugalmasabb lehetőségeit, s az általa szervezett tanfolyamokat a képző intézetek által szervezett tanfolyamokkal azonosan bírálják el a besorolásnál, előlépéseknél.

Azok a bizonyítványok, amelyeket majd az egyéves gyermekkönyvtárosi tanfolyamon, a számítógépes adatfeldolgozó és a továbbiakban tervezett központi továbbképző tanfolyamainkon végző könyvtárosoknak kiadunk, az adott szakterületen valóban magas szintű követelményeknek megfelelő speciális szakképzettséget igazolnak majd, s ezzel biztosítjuk az erkölcsi alapot annak jogi elismeréséhez is.

Könyvtári szakmunkások képzése az NDK-ban

CSENDES János

Az utóbbi években a könyvtári munka hatékonyságának növelése érdekében több oldalról is felvetették, hogy a tartalmi munkát végző könyvtárosok mellett egyre inkább szükség lenne olyan adminisztratív-technikai munkaerőkre is, akik a könyvtári munkára vagy egyáltalán nem, vagy csak alacsonyabb fokon nyertek képesítést. Nemzetközileg is bizonyított tény, hogy az adminisztratív-technikai feladatok – különösen a nagykönyvtárakban – a könyvtár munkájának nagyobb részét teszik ki. Ilyen körülmények között nem gazdaságos kizárólag vagy nagyrészt könyvtárosokat foglalkoztatni, mivel munkaidejüket csak részben fordíthatják a képzettségüknek és fizetésüknek megfelelő tartalmi feladatok ellátására.

A tőkés országokban a könyvtári munka racionalizálásának egyik útja ún. "könyvtári tisztviselők" alkalmazása. A szocialista országok könyvtárügyében még nem tisztázódott eléggé ez a kérdés; éppen ezért tanulságos számunkra az NDK könyvtáraiban bevezetett harmadik hivatás, a "könyvtári szakmunkás" munkaköre s e szakmunkások képzése, amely immár közel husz esztendeje folyik.

A "KÖNYVTÁRI SZAKMUNKÁS" KÉPZÉSÉNEK KIALAKULÁSA

Az NDK-ban már a "tudományos könyvtárosok" egyetemi és a "könyvtárosok" hároméves szakiskolai (a 12 évfolyamos középiskolára épülő) képzése előtt, 1951-ben megindult a könyvtári dolgozók harmadik kategóriájának (kétéves, az általános iskolára épülő) képzése, "könyvtártechnikus" (Bibliothekstechniker) vagy "könyvtári kiségitő" (Bibliothekshelfer) néven, a tudományos könyvtárak számára. Ezek a technikusok a nagyobb könyvtárakban különböző részlegekben dolgoztak, a kisebb könyvtárakban pedig egyetlen technikus látott el minden adminisztratív és technikai teendőt. (1, 3)

1961-ben átmenetileg megszüntették a könyvtártechnikusok képzését, de rövidesen - módosított céllal és magasabb szinten, könyvtári szakmunkásképzés néven - újra megindították a tudományos könyvtárak számára, majd a művelődésügyi miniszter 1969. október 16-i rendelete (6) értelmében a közművelődési könyvtárak részére is, beillesztve a szakmunkásképzés egységes rendszerébe.

A képzés jellegének módosítását egyrészt a könyvtárak feladatainak bővítése tette szükségessé; a könyvtárosok munkájának hatékonyabb segítése érdekében mostmár nemcsak technikai jellegű feladatokat kell a szakmunkásnak átvennie, hanem egyszerűbb tartalmi munkák végzését is. Másrészt a tudományos-technikai forradalom hatására elterjednek a könyvtári munkában a különféle gépi eljárások (nyilvántartásban, feltárásban, tájékoztatásban stb.); ennek az átalakulásnak az üteme a jövőben még gyorsulni fog. A könyvtári szakmunkás tehát a jelenlegi felfogás szerint nem izolált technikai feladatokat lát el, nem a könyvtáros önálló segítője, de nem is "lekicsinyített" könyvtáros, hanem az egész könyvtárügyben és dokumentációban szereplő önálló munkakört tölt be. Ezekből következően a művelődésügyi miniszter 1970. november 4-i rendelete (10) mind a tudományos, mind a közművelődési könyvtári szolgálatban (eltérő tartalommal ugyan, de egységesen) három könyvtári szakalkalmazotti hivatást ír elő: a könyvtári szakmunkást, a könyvtárost és a tudományos könyvtárost.

A könyvtári szakmunkások képzése nem az általános iskolára, hanem a tizosztályos középiskolára (Oberschule) épül (9). Az 1969 márciusában kiadott igen részletes, kísérleti jellegű kerettanterv (4) alapján folyik. E kerettanterv meghatározta a szakmunkás pályaképét, a képzés szervezeti kérdéseit, megadta az elméleti képzés tantárgyainak részletes programját, és utasításokat tartalmaz a gyakorlati képzés lebonyolítására. A szaksajtó külön is közölte ezt a pályaképet (2), elmélyült, elemző tanulmány jelent meg a képzés szükségességéről (8), valamint az első tanév tapasztalatairól a tankönyvtárban folyó gyakorlati képzés terén (11).

A KÉPZÉS JELENLEGI HELYZETE

A PÁLYAKÉP

A kerettantervben kidolgozott pályakép szerint a szakmunkás feladata

- az állományal kapcsolatban a könyvbeszerzés technikai intézése, a növedéknapló vezetése, a folyóiratok megérkezésének ellen-

- őrzése, leltározás, technikai feldolgozás, egyszerűbb címleírások készítése, a katalógusok gondozása, a nyomtatott katalóguscédulák feldolgozása, az állomány rendben tartása, a könyvek gondozása, javítása, a köttetés ellenőrzése;
- az olvasószolgálat terén a helyi és könyvtárközi kölcsönzések nyilvántartása, a kölcsönzés előkészítése, a könyvek kiadása és visszavétele, a lejáratok ellenőrzése, felszólítások, kölcsönzési statisztika, az olvasók bevezetése a könyvtár használatába, technikai tájékoztatás, a technikai berendezések (mikrofilm-leolvasó, magnetofon, telex, sokszorosító és reprográfiai készülékek stb.) kezelése, meghívók, plakátok, bibliográfiák előállítása, kiállítások kivitelezése, a tájékoztatás technikai részének végzése;
 - a könyvtárvezetés, gazdálkodás terén az ügyiratok kezelése, fogyóanyagok és berendezési tárgyak megrendelése, számlák ellenőrzése, anyagnyilvántartás, közreműködés a készpénzkezelésben.

A KÉPZÉS SZERVEZETE

A kétéves képzés első éve az alapképzésre jut, a második pedig a szakosodásra – a közművelődési könyvtárak vagy a tudományos könyvtárak és dokumentációs intézmények irányában. A munka erősen gyakorlati jellegű, a központi iskolában folyó elméleti képzésre mindkét tanévben 16-16 hetet fordítanak (a központi iskola szerepét most is a sondershauseni Könyvtáros-továbbképző Iskola tölti be). Elsősorban gyakorlat szerzése céljából mindkét évben 32-32 hetet töltenek a tanulók gyakorló könyvtárban (tankönyvtárban), de ennek keretében is kapnak rendszeres képzést.

A központi iskolában folyó elméleti képzés általános és szaktárgyakra oszlik. Az általános tárgyak keretében az első évben állampolgári ismereteket (38 óra), testnevelést (28 óra), elektronikát (38 óra), irányítástechnikát (38 óra) tanulnak, a második évben ugyancsak egységesen mindkét tagozaton állampolgári ismereteket (38 óra), testnevelést (28 óra) és adatfeldolgozást (28 óra).

Az első tanév anyaga: bevezetés a kulturpolitika alapkérdéseibe (38 óra); bevezetés a tudományismeretbe (95 óra), bevezetés a szellemi munka módszereibe és technikájába (19 óra), bevezetés a könyvtártanba (76 óra), bibliográfia és bibliografizálás (38 óra), a tájékoztatás és dokumentáció alapkérdései (38 óra), a könyv, a könyvkiadás és a könyvkereskedelem ismerete (38 óra), művészi és plakáti rás (19 óra), orosz nyelv (38 óra).

A második év szaktárgyai a közművelődési könyvtári szakon: könyvtártan (114 óra), irodalomismeret (114 óra), üzemgazdaságtan (76 óra), bibliográfia és bibliografizálás (38 óra), címléírás (19 óra).

A tudományos könyvtári, ill. tájékoztatási-dokumentációs szakon: könyvtártan (76 óra), bibliográfia és bibliografizálás (38 óra), tudományismeret (76 óra), irodalomismeret (38 óra), üzemgazdaságtan (76 óra), angol nyelv (38 óra), orosz nyelv (38 óra).

GYAKORLATI KÉPZÉS

Ezt a könyvtárban úgy építik fel, hogy a tanulók az egyszerűbb munkafolyamatoktól a komplikáltabb, komplexebb munkaterületek felé haladjanak. Az első tanévben a technikai-szervezési munkák állanak a középpontban, különösen a könyvek védelme, a könyvek, folyóiratok stb. technikai feldolgozása és címléírása, a kölcsönzés és felszólítások, a katalógus-szerkesztés, az irodalompropaganda és a statisztika technikai feladatai. A második évben a könyvtár módszertani-tartalmi feladatainak ellátásában működnek közre a tanulók, különösen a kölcsönzésben, az irodalom- és könyvtárpropagandában, a tájékoztatási tevékenységben és a statisztikában, a könyvtárközi kölcsönzésben, a gazdálkodási és az igazgatási teendőkben. A tankönyvtárban is kapnak bizonyos foku elméleti képzést, ez azonban nem a központi iskolán folyó elméleti oktatást kívánja helyettesíteni, csupán a gyakorlatok megértéséhez, önálló elvégzéséhez s az összefüggések felismeréséhez nyújt segítséget. En-

nek a keretében történik a cimleírás oktatása, az olvasott irodalom megbeszélése, valamint a gépirás oktatása is.

A KÉPZÉS TOVÁBBFEJLESZTÉSE

Az 1969-ben kiadott kerettantervet eleve csak ideiglenesnek szánták, néhány év tapasztalatai alapján átdolgozzák. Az átdolgozás két ütemben történik: 1971 első felében a szakmunkás pályaképét, a képzés szerkezetét s az első tanév tanterveit fogalmazzák újra, a következő időszakban pedig a második tanév tanterveit. (7)

A továbbfejlesztés másik tendenciája, hogy az új típusú szakmunkásképzés napali tagozaton történt megindítása után, ennek tanterveire támaszkodva sor kerül a könyvtárakban képesítés nélkül működők átképzésére is. A művelődésügyi miniszter 1970. augusztusi utasítása ezeknek a szakmunkássá képzéséről, szakmunkásvizsgájuk letételéről intézkedik. (5)

Ami maguknak a szakmunkásoknak a további fejlődését illeti: képzésük nyitott, szükség esetén továbbtanulhatnak a könyvtárosképző szakiskolában, sőt ennek elvégzése után az egyetemi könyvtárszakon is.

I R O D A L O M

1. Ausbildung zum Bibliothekshelfer. = Taschenbuch für Bibliothekare und Bibliothekshelfer. Leipzig. 1959. 63-65.p.

2. Berufsbild für den Ausbildungsberuf Bibliotheksfacharbeiter. = Der Bibliothekar. 1970. 1.no. 78-83.p.

3. Bibliotheksfacharbeiter. = Lexikon des Bibliothekswesens. Leipzig, 1969. 109.p.

4. (Deutsche Demokratische Republik.) Ministerium für Hoch- und Fachschulwesen. - Ministerium für Kultur. - Staatliches Amt für Berufsbildung. -

Rahmenausbildungsunterlage für die sozialistische Berufsausbildung. Bibliotheksfacharbeiter. Berlin, 1969. 106 p.

5. Hinweise für die Ausbildung Werk-tätiger zum Bibliotheksfacharbeiter. = Der Bibliothekar. 1970. 12.no. 1121-1122.p.

6. Richtlinie zur Ausbildung von Bibliotheksfacharbeitern für den Bereich allgemeinbildende Bibliotheken. = Der Bibliothekar. 1970. 1.no. 76-78.p.

7. SCHWARZ, Irmtraud: 3. Sitzung der Berufskommission "Bibliotheksfacharbeiter" beim Ministerium für Kultur. = Der Bibliothekar. 1971. 2.no. 125-126.p.

8. SIEK, Erich: Der Beruf des Bibliotheksfacharbeiters im sozialistischen Bibliothekswesen der DDR. = Der Bibliothekar. 1970. 1.no. 3-22.p.

9. UNGER, Ruth: Der bibliothekarische Beruf. = Taschenbuch für Bibliothekare. 1967. Leipzig. Bibliogr. Inst. 57-68.p.

10. Vierte Durchführungsbestimmung zur Verordnung über die Aufgaben des Bibliothekssystems bei der Ge-

staltung des entwickelten gesellschaftlichen Systems des Sozialismus in der Deutschen Demokratischen Republik. Führung von bibliothekarischen Berufsbezeichnungen und Verleihung von Titeln an Bibliothekare. = Der Bibliothekar. 1971. 2.no. 132-134.p.

11. WILINSKY, Miranda: Die praktische Berufsausbildung der Bibliotheksfacharbeiter. = Der Bibliothekar. 1970. 1.no. 22-27.p.

Magyar könyvtárosok külföldön

ZSEMBERY Anikó

A magyar könyvtárügy 25 éves fejlődésének függvénye és egyuttal egyik mérceje is a tanulmányutak s a közzétett tanulmányuti beszámolók számának növekedése. 1953-ig a nemzetközi tapasztalatcsere csaknem kizárólagos formája a külföldi szakirodalom tanulmányozása volt - eltekintve attól a csekély számú nemzetközi konferenciától és kongresszustól, ahol Magyarország is képviseltette magát. Marót Miklós így számol be ezekről az évekről: "Hiányzott mindenféle személyes szakmai tapasztalat külföldről, mert ha eljutott is egy-egy könyvtáros külföldre, nem olyan körülmények között tette, hogy csak futólag is megnézhetné volna az ottani könyvtári munkát." "Tudósok, termelési szakemberek, művészek, sportolók után, elég későn, 1953-ban került sor először arra, hogy könyvtárosok is tagjai legyenek hivatalos küldöttségnek." (1) Darabos Pálné is hasonlóképpen nyilatkozik 1952. évi lengyelországi tanulmányutjáról: "Mivel a delegáció célja nem a könyvtármunka megismerése volt... a könyvtárügyről csak úgy nagy vonalakban tudok beszámolni." (2)

1953-tól azonban fokozatosan megváltozott a helyzet. Az első hivatalos könyvtáros-delegáció Bulgária nemzeti könyvtárát, területi és falusi könyvtárait tanulmányozta. Ettől az évtől kezdve először csak szórványosan, majd egyre nagyobb számmal jelentek meg a tanulmányuti beszámolók A Könyvtáros hasábjain. 1957-től már annyira megélénkült a könyvtárosok személyes kon-

taktusaira épülő nemzetközi tapasztalatcsere, hogy a tanulmányutakon, konferenciákon és kongresszusokon nyert ismeretek publikálására az Országos Könyvtárügyi Tanács éves periodicitású önálló orgánumot hozott létre Külföldi Tanulmányutak (3) címen. A megjelent, 1957-1961-es tárgyéveket tartalmazó öt kötet szerkezetileg két részből áll: az első rész a tanulmányuti beszámolókat tartalmazza országok szerinti csoportosításban, a második a nemzetközi konferenciákról szóló jelentéseket. Ez alatt az öt év alatt a szocialista országok mellett (Bulgária, Csehszlovákia, Lengyelország, NDK, Románia, Szovjetunió) könyvtárosaink több nyugati országba is ellátogattak (Ausztria, Hollandia, Jugoszlávia, Olaszország), s egy-egy ország egész könyvtárügyének globális tanulmányozása mellett egyre inkább szaporodtak a különféle specális elméleti vagy gyakorlati témára, ill. az egyes intézményekre koncentrált tapasztalatszerzések.

A hatvanas évektől a külföldön tanulmányozott könyvtári és dokumentációs témákban bekövetkezett szakosodás a publikálási lehetőségek terén is egyre jobban kifejezésre jut, minthogy az országos könyvtári hálózatok mindegyike létrehozta saját sajtóorgánumát. Így folyamatosan közli a profiljába vágó tanulmányuti beszámolókat és kongresszusi jelentéseket a Könyv és Nevelés (előbb Iskolai Könyvtárosok Tájékoztatója), a Mezőgazdasági Könyvtárosok Tájékoztatója, a Tudományos és Műszaki Tájékoztató (előbb Műszaki Könyvtárosok Tájékoztatója), a Műszaki Egyetemi Könyvtáros, Az Orvosi Könyvtáros, az OSZK Hiradó, a Könyvtári Figyelő és A Könyvtáros. Emellett esetenként az egyes kiküldő szervek (Országos Széchényi Könyvtár, Országos Mezőgazdasági Könyvtár és Dokumentációs Központ, Országos Műszaki Könyvtár és Dokumentációs Központ, Miskolci Nehézipari Műszaki Egyetem Központi Könyvtára stb.) saját kiadványukként monográfia formájában teszik közvé dolgozóik tanulmányuti beszámolóját.

1966-ban a Művelődésügyi Minisztérium Közművelődési Főosztálya is elindított egy éves periodicitású kiadványt hivatalos használatra, "Szemelvények a népművelési és könyvtári területről... tanulmányuton résztvettek jelentéseiből" (4) címen. Eddig a nemzetközi kulturális egyezmény keretében szervezett tanulmányutakon 1965-ben, 1966-ban és 1967/68-ban részt vettek beszámolóiból tettek közzé részleteket országok - s ezen belül a népművelési, ill. könyvtári terület - szerinti csoportosításban.

A publikált, valamint a KMK szakkönyvtárában található kéziratos dokumentumokat tekintjük át az alább közlendő bibliográfiában, hogy megkönnyítsük az érdeklődők - s elsősorban a külföldi tanulmányutakra készülő könyvtárosok - tájékozódását ebben a gazdag anyagban.

1. MARÓT Miklós: Tanulmányutakon. = A FSzEK Évkönyve. 6.évf. 1956-1957. Bp. 1958. 120.p.

2. DARABOS Pálné: Lengyelországi tapasztalatok. = A Könyvtáros. 3.évf. 1953. 10.sz. 33.p.

3. Külföldi tanulmányutak. [Közread. az] Országos Könyvtárügyi Tanács. Bp. 1957(1958)-1961(1962). /Könyvtárosok tapasztalatcseréje 1-5./

4. Szemelvények a népművelési és könyvtári területről ... tanulmányuton résztvettek jelentéseiből. [Közread. a] Művelődésügyi Minisztérium Közművelődési Főosztálya. Bp. 1965(1966)-1967/1968 (1969).

Külföldi könyvtári tanulmányúti beszámolók bibliográfiája

(lezárva: 1969. dec. 31.)

Összeállította ZSEMBERY Anikó

Bibliográfiánkba nem vettük fel a nemzetközi kongresszusok magyar delegátusainak beszámolóit; témánkhoz tartozónak tekintettük viszont az egy-egy ország könyvtári egyesületének közgyűlésén vagy hasonló rendezvényen való részvételt. A kéziratos dokumentumok közül csak a KMK szakkönyvtárában találhatóakat tudtuk figyelembe venni.

Az anyagot országok s azokon belül a megjelenés éve szerint, az időrenden belül pedig a szerzők betürendjében csoportosítottuk (ez utóbbtól csak annak érdekében tértünk el, hogy az ugyanazon utra vonatkozó beszámolók egymás mellé kerülhessenek). Ahol a közlemény címe nem jelzi a tanulmányút témáit, ezt a címleíráshoz csatolt tárgyszavakkal pótoltuk. - A periodikumok évfolyamjelzését - mivel ugyanazok a közismert periodikumok ismétlődnek igen sokszor - a szerkesztőség helykimélés végett törölte a címleírásokból.

A címleírásban használt rövidítések:

a) intézmények

OMFB = Országos Műszaki Fejlesztési Bizottság

OMgKDK = Országos Mezőgazdasági Könyvtár és Dokumentációs Központ

b) folyóiratok, évkönyvek

- FSzEK Ék = A Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár Évkönyve
 IKT = Iskolai Könyvtárosok Tájékoztatója
 KF = Könyvtári Figyelő
 KN = Könyv és Nevelés
 Ks = A Könyvtáros
 KT = Külföldi Tanulmányutak
 MEK = Műszaki Egyetemi Könyvtáros
 MgKT = Mezőgazdasági Könyvtárosok Tájékoztatója
 MKT = Műszaki Könyvtárosok Tájékoztatója
 OKs = Az Orvosi Könyvtáros
 OSzKH = OSzK Híradó
 Szemlények = Szemlények a népművelési és könyvtári terület-
 ről... tanulmányuton résztvettek jelentéseiből
 SzÜT = Számítástechnikai és Ügyvitelgépesítési Tájékoztató
 TMT = Tudományos és Műszaki Tájékoztatás

A N G L I A

- 1 PELEJTEI Tibor: Angol közművelődési könyvtárakban. = Ks. 1959. 256-257.p.
- 2 NAGY Ernő: A dokumentáció és a műszaki könyvtárügy néhány problémája. (Nyugat-európai tanulmányutak "mellékes" tanulságai.) = MKT. 1960. 3.sz. 19-30.p.
 fordítás; referáló szolgáltatások; szabadalmak; tájékoztatásügy; Anglia, Franciaország, NSzK
- 3 RÓZSA György: A londoni Marx Memorial Library. = Ks. 1961. 478.p.
- 4 SZÁSZ Magda: Látogatóban a British Museum könyvtárában. = OSzKH. 1963. 118-120.p.
- 5 DONÁTH Regina: Pillantás a londoni közművelődési könyvtárak életébe. = Ks. 1964. 87-88.p.
 kerületi könyvtár
- 6 KOVÁCS Ilona: Angliai mozaik. = OSzKH. 1964. 225-226.p.
 általános helyzetkép
- 7 SZÁSZ Magda: Az angol könyvtárközi kölcsönzési szolgálat. = Ks. 1964. 716.p.
 könyvtárközi kölcsönzés; nemzeti könyvtár
- 8 VINCE Pálné: Az angliai műszaki és gazdasági tájékoztatás egyes intézményeinek tevékenységéről. (Jelentés az 1963. szeptember 23. - október 6. közötti Nagy-Britannia-i tanulmányutáról.) [Közread. az] OMFB DÁB. Bp. 1964. 50 p. 29 cm. (OMFB-DÁB 64-16) Soksz.
- 9 - -: Információs szakemberek és szakkönyvtárosok oktatása és továbbképzése Angliában. = TMT. 1964. 99-109.p.
- 10 JOÓS Ferenc: Egy londoni kerületi könyvtárban. = Ks. 1965. 398-400.p.
- 11 PETROVAY István: Angol könyvtárakban. = Ks. 1965. 639-643.p.
 általános helyzetkép; referenz; zenei könyvtár
- 12 DERSI Gyuláné: A londoni Surrey Egyetem Központi Könyvtára. = MEK. 1967. 2.sz. 32-33.p.
 műegyetemi könyvtár
- 13 HOLLÓ Klára: A birminghami városi könyvtárban. = Ks. 1967. 336.p.
- 14 SZENTE Ferenc: Tanulmányuton Angliában. = OSzKH. 1967. 106-107.p.
 könyvtári ellátottság; közművelődési könyvtár

15 PODONYI András: Londoni és dublini könyvtártechnikai tapasztalatok. = Ks. 1968. 25-26.p.

A U S Z T R Á L I A

16 DOKTOR Imre: Mezitláb a könyvtárban. Ausztráliai könyvtári élmények. = Ks. 1966. 388-389.p.

egyetemi könyvtár; könyvtárügy; pedagógiai szakkönyvtár; városi könyvtár

A U S Z T R I A

17 KÉKI Béla: Három bécsi könyvtár. = Ks. 1957. 1.sz. 24-27.p.
egyetemi könyvtár; nemzeti könyvtár

18 DEZSÉNYI Béla: Az osztrák Nemzeti Könyvtár periodika részlegéről. = KT. 1958. 3-4.p.

19 Könyvtárépület, berendezés, felszerelés. Irták: Hámosi Béla, Havassy Pál stb. = KT. 1959. 161-192.p.

Ausztria, Lengyelország, NSzK, Svájc, Szovjetunió

20 Jelentés az Országos Széchényi Könyvtár új székházának tervezése kapcsán tett külföldi tanulmányutakról. Hámosi Béla, Havassy Pál stb. munkája. Bp. 1960. 48 p. 21 cm. Soksz.

könyvtárépítés és berendezés; Ausztria, Lengyelország, NSzK, Svájc, Szovjetunió

21 MEZEI György: A bécsi Városi Könyvtárban. = KT. 1961. 11-17.p.
autóbuszknkönyvtár; városi könyvtárhálózat

22 - -: A bécsi Városi Könyvtárban. = Ks. 1962. 589-590.p.

23 BAKI Józsefné: A grazi területi kórház orvosi és betegkönyvtáráról. = OKs. 1964. 2. sz. 56-57.p.

24 FALLENBÜCHL Zoltán: Az Österreichische Nationalbibliothek térképtárában. = OSzKH. 1964. 21-23.p.

25 VIZKELETY András: A bécsi "Collegium Hungaricum"-ban. = OSzKH. 1964. 108-109.p.

kódexek

26 FERENCZY Endréné: Ösztöndíjjal Bécsben. = OSzKH. 1968. 19-21.p.
hungarica

27 BORSOS Józsefné: Az Österreichische Nationalbibliothek tájékoztató szolgálatának munkájáról. = OSzKH. 1969. 23-26.p.

28 TOMBOR Tibor: Ausztria a modern könyvtárépítés útjára lépett. = Ks. 1969. 725.p.

B E L G I U M

29 PATAKI Ernő: Utijelentés a Federation Internationale de Documentation (FID) Hágában tartott 30. konferenciáján való részvétellel kapcsolatos kiküldetéséről. (1964. okt. 20-27.). 1964. 7, 2, 2 lev. Kézirat. közgazd. egyetemi könyvtár; közgazd. tud. dokumentáció

30 KORBULY Sándor - POLZOVICS Iván - VINCE Pálné: A műszaki-tudományos és gazdasági tájékoztatás egyes intézményeinek tevékenysége Franciaországban és Belgiumban. (Jelentés az 1964. okt. 26. - nov. 7-i franciaországi és belgiumi tanulmányutáról.) [Közread. az OMFB.] Bp. 1965. 38 p. (OMFB-DÁB 65-6). Soksz.

31 SEBESTYÉN Géza: A belga királyi könyvtár felavatási ünnepségéről. Brüsszel, 1969. február. = OSzKH. 1969. 19-23.p.

32 - -: Jelentés brüsszeli kiküldetéséről és a Bibliothèque Royale megnyitásáról. 1969. február 17-20. (Bp. 1969.) 5 lev. Kézirat.
nemzeti könyvtárépület

33 - -: Megujul egy nemzeti könyvtár. = Ks. 1969. 388-392.p.
nemzeti könyvtárépület

B U L G Á R I A

34 MARÓT Miklós: Tanulmányutakon. = FSzEK Ék 1956/57. 120-124.p.

Bulgária: általános tudományos könyvtár; községi könyvtár; nemzeti könyvtár. Csehszlovákia, Lengyelország: könyvtárügy

35 BARABÁSI Rezső - MÁTÉ Géza: Gazdag hagyományok - virágzó könyvtárügy. = KT. 1957. 5-18.p.

- 36 KISS István: Bolgár szakszerveze-
ti könyvtárakban. = KT. 1958. 16-21.p.
- 37 SEBESTYÉN Géza: A Bolgár Nemzeti
Könyvtárról és a Bibliográfiai Inté-
zetről. = KT. 1958. 5-15.p.
- 38 - -: Bulgáriai benyomások. = Ks.
1959. 106-107.p.
nemzeti könyvtár
- 39 PÁLDY Róbert: Közművelődési könyv-
tárakban. = KT. 1960. 9-28.p.
állami és társadalmi irányítás;
könyvtári ellátottság; szakiro-
dalmi ellátottság
- 40 - -: A bolgár iskolai könyvtár-
ügy. = IKT. 7.sz. 1961. 19.p.
- 41 FEKETE Gézané: A Tud.Ak. Könyvtár-
ának cseretevékenysége, tudományos
és dokumentációs munkája. = KT.
1961. 18-25.p.
- 42 VARGA Béla: Bulgáriai tapasztala-
latok és tanulságok. = Ks. 1963.
699-701.p.
könyvtári hálózat; közművelődési
könyvtár; községi könyvtár; mód-
szertani munka
- 43 KÁTAI Ferenc - KISS Imre: Jelen-
tés az 1963. évi bulgár-magyar kul-
turális egyezmény 63. pontja alap-
ján 1963. nov. 23. - dec. 6-ig Bul-
gáriában járt népművelési delegáció
tapasztalatairól. Bp. 1964. 12 p.
csitaliste-könyvtár; művelődési
ház
- 44 SZ[EPESI] Z[oltánné]: A szófiai
Központi Orvostudományi Könyvtár.
= OKs. 1964. 1.sz. 60-61.p.
- 45 CSIKAI Lászlóné - FODOR Pálné:
A művelődési otthonok és könyvtárak
együttműködése. Bulgária, 1965.
okt. 25. - nov. 8. = Szemelvények,
1965. 1966. 7-15.p.
csitaliste-könyvtár; megyei
könyvtár; szakszervezeti könyv-
tár
- 46 GOMBOCZ István: Így utaztunk még-
is Bulgáriába. = OSzKH. 1966. 116-
118.p.
állománygyarapítás; nemzetközi
könyvtárközi kiadványcsere; köz-
ponti katalógus; nemzeti könyv-
tár
- 47 KIRSCHNER Márton - OROSZ Sándor -
KAMARÁS Rezső jelentése az 1966.
okt. 4-15. között Bulgáriában tett
tanulmányutról. = Szemelvények,
1966. 1967. 7-10.p.
csitaliste-könyvtár; ifjúsági
és gyermekkönyvtár
- 48 KONDOR Istvánné jelentése 1966.
decemberi, Bulgáriában tett tanul-
mányutjáról. = Szemelvények, 1966.
1967. 11-16.p.
a könyvtárak központi irányítása,
szakfelügyeleti munkája; Bulgária
és Magyarország közötti könyvtári
kapcsolatok fejlesztése
- 49 SPÁNYI Balázsne - VERBŐCZI Gyulá-
né: A bolgár műszaki felsőoktatás
könyvtári hálózata. = MEK. 2.sz. 33-
36.p.
- 50 CSÁT József: Szófiai tapasztala-
tok a szaktájékoztató területén. =
MEK. 1968. 2.sz. 28-29.p.
műszaki bibliográfia és dokumentá-
ció
- 51 KONDOR Imre: A bolgár iskolai
könyvtárakról. = KN. 1968. 3.sz. 26-
28.p.
- 52 ARATÓ Attila: Jelentés az 1968.
okt. 8 -18-i bulgáriai tanulmányut-
ról. = Szemelvények, 1967-68. 1969.
27-30.p.
állománygyarapítás; gyűjtőkör;
közművelődési könyvtár
- 53 ELEK Sándorné: Jelentés tanulmány-
utról. 1969. október 13-25. (Debrecen,
1969.) 5 lev. Kézirat.
könyvtárhálózatok munkamegosztá-
sa; könyvtári ellátás
- 54 JUHÁSZ Margit: Jelentés tanulmány-
utról. 1969. október 13-25. (Miskolc,
1969.) 6 lev. Kézirat.
- 55 FÜGEDI Péterné: A bolgár nemzeti
bibliográfia. = OSzKH. 1969. 64-67.p.
- 56 - -: Jelentés az 1968. okt. 28. -
nov. 6. közötti bulgáriai tanulmány-
utról. = Szemelvények, 1967-68. 1969.
22-27.p.
nemzeti bibliográfia; nemzeti
könyvtár
- 57 GERŐ Gyula - LIPTÁK Pál: Jelentés
az 1967. szept. 27. - okt. 7. közöt-
ti bulgáriai tanulmányutról. = Sze-
melvények, 1967-68. 1969. 17-22.p.
könyvtárügy
- 58 KOVÁCS Máté: Jelentés az 1968. okt.
28. - nov. 6-i bulgáriai tanulmány-
utról. = Szemelvények, 1967-68. 1969.
30-32.p.
könyvtáros- és dokumentátorképzés
- 59 KÖVENDI Dénes: Jelentés 1969 ok-
tóberében [10-23.] Bulgáriában tett
tanulmányutamról. (Bp. 1969.) 5 lev.
Kézirat.
nemzeti könyvtár módszertani osz-
tálya; megyei könyvtárak

60 JÁNSZKY Lajos: Látogatás csehszlovákiai műszaki könyvtárakban. = Ks. 1956. 734-736.p.

61 --: A műszaki irodalom dokumentációja és a műszaki könyvtárak munkája a Csehszlovák Köztársaságban. = MKT. 1956. 4.sz. 9-14.p.

62 BALÁZS Sándor - VEREDY Katalin: A prágai Központi Műszaki Könyvtárban. = MKT. 1957. 3.sz. 1-11.p.

63 MARÓT Miklós: A prágai városi és néhány nagyobb csehszlovák könyvtárban. = KT. 1957. 19-26.p.
nemzeti könyvtár

64 KELLNER Béla: A csehszlovák állami közművelődési könyvtárak. = KT. 1957. 27-35.p.

65 --: Csehszlovákiai közművelődési könyvtárakban. = Ks. 1957. 520-522.p. 1958. 23-24.p.

66 CSAPODI Csaba: Csehszlovákia tudományos könyvtáraiban. = KT. 1958. 38-65.p.
könyvtári hálózat

67 DOBOS Piroska: A prágai városi könyvtári hálózatról. = KT. 1958. 66-70.p.

68 --: Prágai közművelődési könyvtárakban. = Ks. 1958. 579-580.p.

69 GYÓRI György: A kassai városi (kerületi) könyvtárban. = Ks. 1958. 823-824.p.

70 KATONA Jenő - SZEKERES Pál: A csehszlovák könyvtárosok II. országos kongresszusa. = KT. 1958. 22-37.p.

71 FALVAI Alfréd: A prágai Élelmi-szeripari Műszaki Tájékoztatási Központ. = MKT. 1959. 1.sz. 1-4.p.

72 FOGARASSY László: Egy csehszlovákiai szakszervezeti könyvtár magyar részlege. = Ks. 1959. 510-511.p.

73 RÓZSA György: Közgazdasági-tájékoztatási intézményekről. = KT. 1959. 5-8.p.

74 BEZERÉDY István - GERŐ Gyula: Közművelődési könyvtárakban. = KT. 1960. 41-67.p.

irodalompropaganda; könyvtárpropaganda; könyvtári hálózat; községi könyvtár; szabadpolc

75 GERŐ Gyula: A könyvtári szaksajtóról. = KT. 1960. 75-86.p.

76 BORSA Gedeon: Csehszlovákiai és lengyel könyvtárakban. = OSzKH. 1960. 187-188.p.

RMK

77 VARGA Béla: Dunántúli könyvtárosok Csehszlovákiában. = Ks. 1960. 588-589.p.

általános helyzetkép

78 WALDAPFEL Eszter, V.: Pedagógiai és iskolai könyvtárakban. = KT. 1960. 29-40.p.

79 WALLESHAUSEN Gyula: Turista uton külföldi könyvtárakban. = MgKT. 1967. 3.sz. 8-11.p.

Csehszlovákia: mezőgazdasági főiskolai könyvtár. - NDK: egyetemi könyvtár; megyetemi könyvtár

80 LIPTÁK Pál: Vidéki könyvtárakban. = KT. 1960. 68-74.p.

járásai könyvtár; községi könyvtár; megyei könyvtár; városi könyvtár

81 -- jelentése csehszlovákiai utjáról. (1960. aug.) Békéscsaba, 1961. 12. lev. 2 t.

általános helyzetkép

82 SZEPEESI Zoltánné: Tanulmányut Csehszlovákia egészségügyi könyvtáraiban. = OKs. 1961. 4.sz. 3-12.p.

83 BORSA Gedeon: Régi magyarországi nyomtatványok nyomában Szlovákiában. = OSzKH. 1962. 117-119.p.

84 FARAGÓ Lászlóné: A cseh könyvmuzeum. = Ks. 1962. 482-483.p.

85 MÁRTYÁN Gyula - SZENTMIHÁLYI János: A szakirodalmi ellátás szervezeti és tartalmi kérdései Csehszlovákiában. = KF. 1962. 337-350.p.

86 Sz. Z.: Vidámabb hangnemben könyvtárunk csehszlovákiai cserelátogatásáról. = OSzKH. 1962. 125-126.p.

- 87 Beszámoló a bratislavai Egyetemi Könyvtárban 1963 áprilisában tett tanulmányutról. Irták Barabási Rezső, Tombor Tibor stb. Bp. 1963. 11 lev. Kézirat.
könyvtárepület és berendezés; egyetemi könyvtárepület
- 88 JÓŠ Kázmérné - DARABOS Pálné: Beszámoló jelentés az 1963. május 14. - május 25-e közötti csehszlovákiai könyvtári tanulmányutról. + Együttműködési megállapodás a műszaki és az elméleti tudományok irodalmának gyarapítása terén. [Közread az OMKDK.] Bp. 1963. 40, 28 p.
egybehangolt állománygyarapítás; műszaki könyvtár
- 89 BALÁZS Sándor: Ágazati tájékoztatósi központ munkája Csehszlovákiában. = TMT. 1965. 1.sz. 49-53.p.
orvosi műszergyártási tájékoztatás
- 90 CSAPODI [NÉ GÁRDONYI Klára]: Kiállítási tanulmányuton Csehszlovákiában. (1965. jun. 7-12.) = OSzKH. 1965. 194-195.p.
kiállítás; kódexek; könyvtörténet
- 91 LIPTÁK Pál - GÖNCZI Imre jelentéséből. Csehszlovákia. 1965. jun. 7-15. = Szemelvények, 1965. 1966. 19-24.p.
városi könyvtár; könyvtári hálózat
- 92 ROHLA Mártonné: Látogatás a pozsonyi Szlovák Műszaki Könyvtárban. = MEK. 1965. 1.sz. 44-46.p.
- 93 RUZSÁS Lajosné: Tapasztalatok Csehszlovákia orvosi könyvtárai-
ban. = OKs. 1965. 1.sz. 52-68.p.
- 94 MÓRA László: Univerzitná knižnica v Bratislave. = MEK. 1965. 1.sz. 43-44.p.
műegyetemi könyvtár
- 95 - -: Látogatás a Pozsonyi Egyetemi Könyvtárban. = Ks. 1966. 78-81.p.
- 96 TAKÁCS Vilmos: Látogatás a csehszlovákiai könyvtárakban. = MEK. 1966. 1.sz. 58-59.p.
általános tudományos könyvtár; műszaki kutatóintézeti könyvtár; műegyetemi könyvtár
- 97 FENYVESSINÉ GÓHÉR Anna - NYITRAI Lajos: Csehszlovákiai tanulmányut beszámolója. Kecskemét, 1967. 19 p.
általános helyzetkép
- 98 LŐRINCZ Gyula - WALLESHAUSEN Gyula: Látogatás a nyitrai Mezőgazdasági Főiskola Könyvtárában. = MgKT. 1967. 1.sz. 13-17.p.
- 99 RÁCZ Aranka jelentése 1966. június 20-27-i csehszlovákiai tanulmányutjáról. = Szemelvények, 1966. 1967. 25-33.p.
a Szlovák Könyvtárügyi Tanács munkája
- 100 OROSZ Mihály: Husz éves a prágai bibliobusz. = Ks. 1968. 27.p.
- 101 POMPÉRY Béla - TÓTH Antal: Felkészülés az elektronikus adatfeldolgozásra a Csehszlovák Szocialista Köztársaságban. Tanulmányuti beszámoló. = SzÜT. 1965. 1/2.sz. 34-36.p.
- 102 CSÓTAI János: Jelentés a könyvtárakat vizsgáló csehországi tanulmányutról, 1969. szeptember 9-19. (Miskolc, 1969.) 12 lev. Kézirat.
könyvtárügy
- 103 HÁMORI Béla - PAJKOSSY György: Jelentés - - és - - főosztályvezetők csehszlovákiai kiküldetéséről. 1969. nov. 10-15. (Bp. 1969.) 4 lev. Kézirat.
munkamegbeszélés a Szlovák Kulturális Ügyek Minisztériumával és a Matica slovenská Könyvtárával
- 104 JÓZSA Gyula: [Jelentés csehországi tanulmányutról, 1969.] (Mohács, 1969.) 8 lev. Kézirat.
állami és társadalmi irányítás; járási könyvtár; városi könyvtár; társ.tud. irodalom és népszerűsítése
- 105 LÉGRÁDY Sándor - ÓVÁRI Sándor - HAVASSY Pál - TOMBOR Tibor: Jelentés a bratislavai Egyetemi Könyvtár és a martini Matica slovenská könyvtárának építésével kapcsolatos tanulmányutról. 1969. dec. 15-19. Bp. 1970. 6 lev. Kézirat.
- 106 SALLAI István: Új törekvések a kassai gyermekkönyvtárügyben. = Ks. 1969. 512-514.p.
- 107 TOMBOR Tibor - SOLTÉSZ András: A prágai Állami Könyvtár (Státni knihovna, Clementinum) új épülete terveinek tanulmányozása. 1967. nov. 27-30. = Szemelvények, 1967-68. 1969. 59-60.p.
- Csehszlovákiáról lásd még a 34. tételt.

D Á N I A

108 KELLNER Béla - LIPTÁK Pál: Tanulmányuton nyugati könyvtárakban. 1-2. = Ks. 1963. 572-576., 642-644.p. általános helyzetkép; Dánia, NSzK, Svédország

109 -- - LIPTÁK Pál: Három külföldi könyvtárellátó. = Ks. 1963. 708-710.p. Dánia, NSzK, Svédország

110 DERSI Gyuláné: Az Aarhus-i Egyetem Központi Könyvtára. = MEK. 1965. 1.sz. 40-41.p.

111 DÁN Róbert: Jelentés az 1965. nov. 21. - 1966. dec. 15. között tett tanulmányutról. = Szemelvények, 1966. 1967. 146-149.p. nemzeti könyvtár

F I N N O R S Z Á G

112 WEGER Imre: Egyetemi tankönyvtár Helsinkiben. = Ks. 1964. 29-30.p.

113 SZABADOS László: Helsinki. = OSzKH. 1966. 42-43.p. könyvtárépítés és berendezés

F R A N C I A O R S Z Á G

114 WESSELY László: Páris könyvei között. 1-2. = Ks. 1958. 441-442., 515-516.p. könyvkiadás és könyvkereskedelem; üzemi közművelődési könyvtár

115 LÁZÁR Péter: A franciaországi műszaki-tudományos dokumentáció két központi intézménye. (Egy tanulmányut tapasztalatai.) = MKT. 1962. 6.sz. 1-20.p.

116 KOVÁCS Máté - POSZLER György - PÜSKY Gábor: Jelentés -- franciaországi tanulmányutjáról, amely a magyar-francia kulturális csere-egyezmény keretében 1965. dec. 3-17. között folyt le. (Bp. 1966.) 41 lev. 30 cm. Kézirat. könyvtáros- és dokumentátorképzés; könyvtárügy; népművelés

117 KOVÁCS Máté - POSZLER György - PÜSKY Gábor jelentéséből. = Szemelvények, 1965. 1966. 111-135.p. könyvtáros- és dokumentátorképzés; könyvtárügy; népművelés

118 KOVÁCS Máté: Francia könyvtárügy - francia könyvtárak. Beszámoló az 1965 novemberében tett franciaországi tanulmányutról. = KF. 1966. 387-404.p.

119 KORDOS László: Könyvtárosi szemmel Franciaországban. = Ks. 1966. 22-23.p.

120 NAGY Lajos: Rapport de fin de stage. 1967. oct. 1 - déc. 31. Paris, 1967. 26, 3 lev. Kézirat. jogtud. bibliográfia és dokumentáció

121 - -: A jogi dokumentáció Franciaországban. = KF. 1968. 400-409.p.

122 ISZLAI Zoltán: Párizsi könyvtárakban. = OSzKH. 1969. 170-172.p.

123 SZÓKE Tiborné: Jelentés a franciaországi tanulmányutról. 1969. okt. 1. - nov. 1. (Bp. 1969.) 29 lev. Kézirat. városi könyvtár

124 REMETE László: Jelentés 1969. november 28. - december 15. közötti franciaországi tanulmányutamról. (Bp. 1970.) [28] lev. Kézirat. nagy társ.tud. állománnyal rendelkező könyvtárak

Franciaországról lásd még a 2. és a 30. tételt.

G H A N A

125 SÁNDI Erzsébet: Külföldi szolgálaton Ghana-ban. = OSzKH. 1965. 218-220.p. könyvtárügy

H O L L A N D I A

126 DEZSÉNYI Béla: A Holland Nemzeti Könyvtárról és a hágai Békepalota könyvtáráról. = KT. 1958. 71-75.p.

127 RÓZSA György - WEGER Imre: Holland könyvtárakban és dokumentációs intézményekben. 1962. szept. 26. - okt. 3. = KF. 1962. 401-406.p. tudományos könyvtár

128 TOMBOR Tibor: Technikai érdekes-
ségek Hollandia központi műszaki
könyvtárában. = Ks. 1966. 644-646.p.

129 FÖLDI Tamás: Feljegyzés a gazda-
sági tájékoztatás szervezetéről Hol-
landiában. Bp. 1967. 3 lev. Kézirat.

130 TOMBOR Tibor: Új közművelődési
könyvtáráépületek Hollandiában. = Ks.
1967. 655-659.p.

JUGOSZLÁVIA

131 SZEKERES Pál - TIHANYI Endre: A
dokumentációs munkáról. = KT. 1960.
87-105.p.

132 TIHANYI Endre: Jugoszláviai tanulmányut. = MKT. 1961. 2.sz. 57-
63.p.

általános tudományos könyvtár;
kutatóintézeti dokumentáció;
kutatóintézeti és műszaki könyv-
tár

133 MÜNNICH Károly - SZABOLCSKA
Ferenc: A dokumentációs munka né-
hány sajátossága Jugoszláviában és
hazánkban. = TMT. 1964. 110-115.p.
műszaki bibliográfia és dokumen-
táció; műszaki könyvtár

134 -- - SZABOLCSKA Ferenc: A világ-
irodalom állandó kiállítása és a mű-
szaki muzeum Zágrábban. = TMT. 1964.
22-26.p.

135 NÉMETH Mária - WINDISCH Éva, V.:
A Matica srpska könyvtárában. = OSzKH.
1964. 284-287.p.

136 GÁSZA Károlyné: Mezőgazdasági tá-
jékoztatás Jugoszláviában. = MgKT.
1965. 3.sz. 9-11.p.

137 BERLÁSZ Jenő: Néhány szó Jugosz-
lávia tudományos könyvtáiról. =
OSzKH. 1966. 12-14.p.

138 BEZERÉDI István - KATSÁNYI Sán-
dor jelentése az 1966. nov. 14-21-i
jugoszláviai tanulmányutról. = Sze-
melvények, 1966. 1967. 52-57.p.
könyvtári hálózat; könyvtárügy

139 HORVÁTH Géza jelentése 1966.
okt. 3-17-i jugoszláviai tanulmány-
utjáról. = Szemelvények, 1966. 1967.
48-52.p.

könyvtárak módszertani munkája;
munkaszervezete; berendezése

140 GYÖRGY József: Néhány jugosz-
láv tudományos könyvtárról. = KF.
1968. 91-102.p.

akadémiai könyvtár; egyetemi és
tanszéki könyvtár; nemzeti könyv-
tár

141 MÓRA László: Látogatás Ljubljana
tudományos könyvtáraiban. = MEK.
1968. 1.sz. 32-33.p.

142 TAKÁCS Miklós - KRAJEVSZKY Gizel-
la jelentése az 1966. ápr. 21-28-i
jugoszláviai tanulmányutról. = Sze-
melvények, 1966. 1967. 45-47.p.

Szlovénia könyvtárügye; a murska-
sobotai Tanulmányi Könyvtár és a
Berzsenyi Dániel Megyei Könyvtár
közötti együttműködés

143 FUTALA Tibor: A jugoszláv könyv-
tárügyi szervezet, ezen belül a vá-
rosi könyvtárak tevékenysége. 1967.
dec. 4-18. = Szemelvények, 1967-68.
1969. 69-72.p.

144 HÁMORI Béla - SEBESTYÉN Géza:
Jelentés az 1967. okt. 3-16-i ju-
goszláviai tanulmányutról. = Sze-
melvények, 1967-68. 1969. 65-69.p.
könyvtárügy; nemzetközi együtt-
működés

145 VEREDY Katalin - LÁNG Imre: Je-
lentés az 1967. júl. 18-25-i jugosz-
láviai tanulmányutról. = Szemelvé-
nyek, 1967-68. 1969. 63-65.p.
könyvtártudományi, dokumentációs
szakkönyvtár; referenzs; tájé-
koztatásügy

146 DÁNIEL György utijelentése 1969.
szept. 6. - okt. 5. között tett ju-
goszláviai tanulmányutjáról. [Bp.
1969.] 3 lev. Kézirat.
nemzeti könyvtáráépület

147 --: Épül a szerb nemzeti könyv-
tár új otthona. = OSzKH. 1969. 132-
133.p.

148 --: Hungarika-irodalom Jugosz-
láviban. = OSzKH. 1969. 63.p.

149 GOMBOCZ István: Jelentés a ju-
goszláviai kiküldetéséről. 1969. ápr.
21. - máj. 2. (Bp. 1969.) 7 lev.
Kézirat.

az újvidéki Matica srpska Könyv-
tára és az OSZK közötti cserekap-
csolatok

150 HAVASSY Pál: Utijelentés -- építésmérnök, a Nemzeti Könyvtár felelős tervezője jugoszláviai kiküldetéséről 1969. szeptember 10-16-ig. + (SOLTÉSZ András - SOMKUTI Gabriella - ÓVÁRI Sándor:) Kiegészítő jelentés Havassy Pál utijelentéséhez. (Bp. 1969.) 4, 2 lev. Kézirat.
nemzeti könyvtárépület

151 PAJKOSSY György: Jelentés -- jugoszláviai kiküldetéséről. (1969. okt. 17-19.) (Bp. 1969.) 1 lev. Kézirat.

az ujjvidéki egyetem bölcsészettudományi karának Magyar Nyelvi és Irodalmi Tanszéke

152 SCHOLZ Tamás: Jelentés az 1969. jul. 14. - jul. 20. között Jugoszláviában töltött tanulmányutról. Bp. 1969. Kézirat.
lamináló gépek

K A N A D A

153 SOLYMOSS Béla: A Selye Intézet könyvtáráról és dokumentációs rendszeréről. = OKs. 1967. 2.sz. 129-133.p.

(A bibliográfia II. részét lapunk következő számában közöljük.)

Országos Könyvtári és Tájékoztatástudományi Bizottság az USA-ban

1970. jul. 20-án lépett hatályba a P.L. 91-345.sz. törvény, amely kimondja a National Commission on Libraries and Information Science létrehozását. A Bizottság független kormányzati szerv lesz (a működéséhez szükséges adminisztratív, gazdasági, személyzeti teendőket a Közegészség- és Közoktatásügyi Minisztérium látja el). Feladatai:

1. Javaslatokkal, jelentésekkel tanácsadóként segíti az elnök és a kongresszus tevékenységét.

K I N A

154 KÖPECZI Béla: Keleti utakon. = Ks. 1958. 113-115.p.
könyvkiadás; Kina, Szovjetunió

155 GOMBOCZ István: A Kínai Népköztársaság könyvtárügye. = Ks. 1960. 661-662.p.

K U B A

156 RÓZSA György: Könyvtár és dokumentáció Kubában. = Ks. 1968. 336-340.p.

2. Vizsgálatokat, felméréseket végez az ország könyvtári és tájékoztatási szükségleteiről (beleértve a falusi körzetek és a hátrányos helyzetű rétegek sajátos szükségleteit), valamint e szükségletek kielégítésének lehetőségeiről a tájékoztató központok, iskolai és főiskolai könyvtárak, közművelődési és szakkönyvtárak stb. által.
3. Megvizsgálja a meglévő könyvtári és tájékoztatási állományok és szolgáltatások kielégítő voltát, az e területen végrehajtás alatt álló programok hatékonyságát.
4. Átfogó terveket készít az ország könyvtári és tájékoztatási szükségleteinek kielégítésére s az idevágó tevékenység szövetségi, államonkénti és helyi szintű koordinálására.
5. Szaktanácsokat ad szövetségi, államonkénti, helyi és magánjellegű szervek számára.
6. Előmozdítja azt a kutatási tevékenységet, amely az ország könyvtári és információfeldolgozási kapacitásának (mint a kommunikációs hálózat fontos tényezőjének) fejlesztésére irányul.
7. Munkájáról minden évben jelentést tesz az elnöknek és a kongresszusnak.
8. Publikálja saját és más szervek kutatásainak eredményeit.

A Bizottságnak hivatalból tagja a Kongresszusi Könyvtár igazgatója; 14 tagot az elnök nevez ki (a szenátussal egyetértésben). 5 tag könyvtári vagy tájékoztatási szakember lesz, a többiek a társadalom könyvtári és információigényeit képviselő személyek, akik közül legalább egynek jártasnak kell lennie a könyvtári és tájékoztatási munka technológiájában is.

(A Library of Congress Inform.
Bull. 1970. évi 30. számából)

KÖNYVTÁRKÖZI EGYÜTTMŰKÖDÉS

A 131/1968.(M.K.)MM. számú miniszteri utasítás részletesen szabályozta a tudományos és szakkönyvtárak gyűjtőköri együttműködését. Lapunk eddig is rendszeres tájékoztatást adott a kooperációs körök munkájáról. A jövőben azonban többet kívánunk foglalkozni a mai könyvtárügy egyik kulcskérdését jelentő kooperáció elvi kérdéseivel is.

Az eddigi tapasztalatok ugyanis már következtetések levonására is alkalmasak. Ilyen következtetés az, hogy a gyűjtőköri együttműködés nem vezet pénzübeli megtakarításhoz (lásd KONDOR Imréné cikkét). Egyúttal viszont egyre világosabbá válik: a szorosabb állománygyarapítási együttműködésen túl mind a lehetősége, mind a szükségessége megvan annak, hogy az egyes kooperációs körök szélesebb bázisra építsék együttműködésüket, a könyvtári munka részterületeinek tágabb körét is átfogva. (Ez egyúttal a könyvtáraknak az együttműködésben való érdekeltségét is fokozza, márpedig hatékony és öntevékeny együttműködés csak a kölcsönös, sokoldalú érdekeltség alapján folyhat.) Ilyen szempontból is fontosnak érezzük KOVÁCS Zoltán beszámolóját az SzKSzSz megalakulásáról.

A gyűjtőköri kooperáció hírei

KONDOR Imréné

A gyűjtőköri együttműködés eredeti célkitűzése, hogy szakterületek vagy nyelvterületek irodalmát a teljesség igényével – vagy legalábbis a teljességet reprezentáló mértékben – több érdekelt könyvtár együttesen, megosztottan gyűjtse. Magyarországon ehhez az eredeti célkitűzéshez a devizakeret jobb kihasználásának, a több példányos rendelések csökkentésének a reménye társult. A legaktívabban és folyamatosan működő természettudományi szakiro-

dalmi kooperációs körök tevékenysége, a kialakulóban lévő műszaki gyűjtőkörök programja, csakugy mint a társadalomtudományok területén az elmúlt időszakban stagnáló kooperáció, egyaránt azt bizonyítja, hogy az együttműködéshez fűzött forint- vagy devizamegtakarítási remények, a rendelkezések koordinálására vonatkozó elképzelések nem váltak valóra.

Az azonos szakterületek gyűjtésében érdekelt könyvtárak közös kiadványokban tárják fel állományrészeiket, vizsgálják a szakterület szakirodalmi ellátottságát, a folyóiratbázis növelésére és az együttműködésben részt vevő könyvtárak éves kereteiből megrendelni nem tudott művek beszerzésére a "koordináló" könyvtárak pótkeretet eszközölnék ki a Művelődésügyi Minisztériumtól, felméri a nem hagyományos dokumentumtipusok szerzeményezési lehetőségeit, a szakterület tájékoztatási rendszerének kialakításán fáradoznak.

A felsorolt tevékenységi formák képezik a 131/1968-as utasítás értelmében, önkéntességi alapon létrehozott kooperáció tartalmát. Általában az együttműködést koordináló, nagy állománnyal és megfelelő könyvtártechnikai felszereléssel rendelkező egyetemi vagy országos könyvtárak a kezdeményezők, a munkálatok szervezői s legtöbb esetben végrehajtói is. Az eddigi gyakorlat szerint a koordináló könyvtárak a felelősek az egyes szakterületek szakirodalmi bázisának megteremtéséért. Az együttműködésben résztvevő könyvtárak az adatszolgáltatáson túl csupán haszonélvezői, rosszabb esetben csendes szemlélői az együttműködésnek.

E tapasztalatok alapján a teljes műszaki szakterület gyűjtőköri rendezésére vonatkozóan a KMK kidolgozta elképzeléseit, amelyek lényege, hogy a műszaki szakterületet nem tulságosan nagy számú irodalmi kooperációs körbe szervezzék. Az egyes szakterületek irodalomellátásának koordinálására a koncepció hat intézményt - OMKDK, BMEKK, NMEKK, VVEKK, KGMTTI, ÉTK - javasolt. Az elmúlt fél évben a műszaki területen kialakult és kialakulóban lévő kooperáció a javaslatban foglaltakkal megegyezik. A spontánul is a javaslat szellemében alakuló műszaki gyűjtőköri együttműködés végleges és megnyugtató rendezése érdekében tudomásunk szerint a MM Könyvtárosztálya a javaslatot a közeljövőben a felsorolt intézményekkel szándékozik megbeszélni.

Az elmúlt fél év gyűjtőköri kooperációjának híreit ez alkalommal nem szakterületenként, vagyis nem az együttműködési körök szerint, hanem az azonos jellegű tevékenységek szerint csoportosítva közöljük.

A K é m i a i Szakirodalmi Kooperációs Bizottság, a Veszprémi Vegyipari Egyetem Könyvtárának szerkesztésében, közzétette a "Külföldi folyóiratok retrospektív lelőhelyjegyzéke a kémiai és vele kapcsolatos szakterületeken" című, 99 könyvtár állományát regisztráló jegyzék 2., bővített kiadását. A 99 könyvtár között azonban nem szerepelnek az OMKDK, a legjelentősebb gyógyszergyárak könyvtárai, a NMEKK, élelmiszeripari, vegyészeti gyárak, vállalatok, intézetek könyvtárai stb. - szerepel viszont a debreceni és a szegedi orvostudományi egyetem 57 tanszéki könyvtára.

Az É p i t é s ü g y i Tájékoztatási Központ hálózati tevékenysége keretében negyedévenként összeállítást készít "Új külföldi építésügyi szakkönyvek ajánló jegyzéke" címen, a hálózatba tartozó könyvtárak állományáról pedig 1970-ben kiadta "Külföldi folyóiratok az építésügyi könyvtárakban" címen az 1966-1970-ben beérkezett folyóiratok jegyzékét. Kiadványait eljuttatja az építőipari gyűjtőkori együttműködésben résztvevő könyvtárakhoz.

1970. dec. 3-án Miskolcon a NMEKK, az OMKDK, a KGMTTI és a Nehézipari Minisztérium Könyvtárának képviselői a b á n y á s z a t i és k o h á s z a t i gyűjtőkori együttműködés lehetőségeiről tárgyaltak. A NMEKK a bányászati és kohászati referáló orgánumok és a legjelentősebb bányászati és kohászati szakfolyóiratok referátumai alapján összeállította a két szakterület teljesnek tekinthető folyóiratjegyzékét, amely alapját képezheti az együttműködési körbe belépő könyvtárak lelőhelyjegyzékének és felhasználható az ellátottság vizsgálatára is.

A FSzEK az 1970. november 25-én megalapított s z o c i o l ó g i a i együttműködési kör számára elkészítette a "Kurrens szociológiai folyóiratok jegyzékét", amely kb. 500 folyóiratcimet tartalmaz. Ezt bejelölésre és kiegészítésre megküldték az érdekelt 13 könyvtárnak. Így a közeljövőben várható, hogy elkészül a szociológiai folyóiratok kurrens lelőhelyjegyzéke.

A DOKUMENTUMBÁZIS BŐVÍTÉSE, A SZERZEMÉNYEZÉS SZAKSZERÜBBÉ TÉTELE

A BMEKK szerekapcsolatai révén rendszeresen kapja a Library of Congress-től az USA shared cataloguing program keretében összegyűjtött matematikai és fizikai tudományos szintű cimanyagot. Ezt egyelőre előszerzeményezési segéd-

eszközként alkalmazza, később különböző vizsgálatok (ellátottság stb.) céljaira szándékozik felhasználni.

A gyarapítás támogatására a MM-től kapott keretből a matematikai kooperációs kör 10 könyvtár számára 192 művet 134 994 Ft értékben rendelt meg, a fizikai együttműködési kör pedig 5 könyvtárnak 86 művet 90 665 Ft értékben.

A kémiai szakirodalmi kooperációs körbe tartozó könyvtárak 1968-1970 között, részben szintén a MM támogatásával, 427 folyóirattal bővítették periodikum-bázisukat.

A dec. 3-i miskolci megbeszélésen megállapodás történt a NMEKK, a KGMTTI és az OMKDK között; eszerint a kereskedelmi forgalomba nem kerülő vállalati, intézeti kiadványok beszerzését olyan módon fogják megszervezni, hogy az érdekelt könyvtáraktól összegyűjtik azoknak az intézményeknek a címét, amelyek kereskedelmi forgalomba nem kerülő publikációkat adnak közre. E címjegyzék alapján meg lehet indítani a nem hagyományos dokumentumtipusok szisztematikus szerzeményezését.

GÉPESÍTETT TÁJÉKOZTATÓ SZOLGÁLAT SZERVEZÉSE

A Kémiai Szakirodalmi Kooperációs Bizottság több éves szivós munkával, a Magyar Kémikusok Egyesületének védnöksége alatt, a MTA KFKI-nek gépi és szellemi támogatásával elindította a Számítógépes Kémiai Szakirodalomfigyelő Szolgálatot (SzKSzSz). 1971. február 18-án a Kémiai Szakirodalmi Kooperációs Bizottság ülésén, kémiai, vegyipari üzemek, gyárak, kutatóintézetek, egyetemi tanszékek képviselői előtt Kováts Zoltán, a VVEK igazgatója, az SzKSzSz szervezője adott tájékoztatást az induló szolgáltatásról. (Az SzKSzSz megalakulásáról részletesen beszámol alább következő közleményünk. - A szerk.)

Számítógép segíti a hazai kémiai kutatások szakirodalmi információs igényeinek korszerű kielégítését

KOVÁTS Zoltán

Ez év őszén lesz öt éve annak, hogy a Veszprémi Vegyipari Egyetem Tudományos Bizottsága meghallgatta a Központi Könyvtár igazgatójának tájékoztatóját a kémiai kutatások korszerű szakirodalmi ellátásának módszereiről és azok veszprémi, illetve hazai megvalósításának feltételeiről.

A könyvtár vállalta a kutatók dokumentációs igényeinek reprográfiai formájában való kielégítését – pontos bibliográfiai adatok alapján. Nem tudott viszont felelősséggel vállalkozni a bibliográfia összeállítására, témafigyelésre, illetve "érdemi" szakirodalmi adatszolgáltatásra az egyetemi kutatások spektrumának teljes szélességében, a tudományos kutatás igényeinek megfelelő legmagasabb szakmai színvonalon.

A célnak megfelelő, szakszerű bibliográfia összeállítása a kutató feladata maradt. Pedig a referáló lapok folyamatos figyelése vagy mutatóik adathalmazának gondos átfésülése nemcsak idejüket, hanem figyelmüket is annyira igénybe vette, hogy az így kiválasztott közlemények elolvasására, megértésére és kiértékelésére, a bennük talált információk hasznosítására már csak csökkent szellemi energiát tudtak összpontosítani.

A világ vezető ipari államaiban a szakirodalmi információkat a gépi adatfeldolgozás módszereivel rendezik, tárolják és teszik visszakeresésre alkalmassá. Meredek ivű ipari fejlődésüknek egyik biztosítéka éppen a gyakorlatilag teljes szakmai világirodalom minél gyorsabb és hézagtalanabb visszakeresésének lehetősége. A számítógépes kémiai szakirodalomfigyelő szolgálat hazai megszervezésének esélyeit ugyan a Tudományos Bizottság egyik tagja kb. 15 éves perspektívának ítélte, a bizottság azonban mégis megbizta a könyvtárat a gépi információkeresés feltételeinek tisztázásával és szervezésének előkészítésével.

Az előkészítést a magyar vegyésztársadalom szakirodalmi tájékoztatói szokásainak és igényeinek felmérésével kezdtük. Cimekért és erkölcsi támogatásért a Magyar Kémikusok Egyesületéhez fordultunk. A kérdőíveket 6000 címre küld-

tük szét 1967 végén, kitöltve 552 darabot kaptunk vissza. Ezekből az tűnt ki, hogy a válaszadók 71 %-a szakirodalmi tájékozódás céljára elsősorban referáló lapokat használ és a gépi információkeresés módszerét is igénybe venné 72 %. A reprográfiai szolgálat meggyorsítását és kiterjesztését 83 % kérte.

A felmérés adatai alapján a MM Könyvtárosztálya 1968 elején felkért annak a tervtanulmánynak a megírására, amely a kémiai szakirodalmi szolgáltatások országos rendszerének kiépítésével foglalkozott - a VVEKK folyóiratállományának és reprográfiai kapacitásának fejlesztése útján.

Ugyanez évben jelent meg a 131/1968. sz. MM. utasítás a hasonló profilu könyvtárak állománygyarapítási kooperációjára. A rendelet szövege ugyan az állománygyarapítás koordinálására vonatkozó határozatokat hangsúlyozza, de nem zárta ki a könyvtárközi együttműködés lehetőségét egyéb területeken sem (könyvtárközi kölcsönzés, reprográfiai együttműködés stb.). Amint később kitént, a gyűjtőköri munkamegosztáson alapuló állománygyarapítási kooperáció - erélyes adminisztratív intézkedések nélkül - a könyvbeszerzések terén nem hozott jelentősebb eredményt. Annál hatásosabb volt viszont a kémiai, a fizikai és a matematikai szakirodalmi kooperációs körben egyaránt a folyóirat-ellátottság felmérése, retrospektív lelőhelyjegyzékek kiadása és a reprográfiai együttműködés fejlesztése.

A hatékony és gyors reprográfiai együttműködés győzte meg a kisebb szak-könyvtárak fenntartó szerveit a külföldi folyóiratok párhuzamos rendelésének fölösleges voltáról. Külön adminisztratív intézkedések nélkül, a folyamat belső törvényszerűségeinek érvényesülése útján kialakult a folyóiratrendelések spontán koordinációja - amint azt Balázs János szakfelügyelő a Kémiai Szakirodalmi Kooperációs Bizottság tevékenységének elemzése alapján megállapította.

A 131/1968. sz. MM. utasítás tehát a szakirodalmi ellátottság javításának általános célját - helyes eszközzel, a sokoldalú kooperáció fejlesztésével - eredményesen tudta szolgálni.

A Kémiai Szakirodalmi Kooperációs Bizottság 1969 őszén kidolgozott távlati fejlesztési tervében már fontos szerepet kapott az információk korszerűsített rendelkezésre bocsátása mellett feltárásuk és visszakeresésük számítógépes módszere is.

A Számítógépes Kémiai Szakirodalomfigyelő Szolgálat konkrét terveinek kialakításához jelentős segítséget nyújtott Van der Wolk, a Delfti Műszaki Egyetem könyvtárának igazgatója, aki 1968 nyarán magyarországi tartózkodása során Veszprémbe is ellátogatott; elismeréssel nyilatkozott az egyetemi könyvtár tervszerű munkájáról, a magyar vegyészek szakirodalmi igényeinek felmé-

réséről és a gépi irodalomkeresés előkészületeiről. A holland Királyi Kémikus Egyesület költségére meghívott a Nordwijk am Zee-ben tartott Computersed Chemical Information szimpóziumra, ahol a magyar kémiai szakirodalmi felmérés eredményeit ismertettem az egybegyűlt nemzetközi szakembergárda előtt.

A szimpóziumon elhangzott előadásokból azt a számunkra igen lényeges tanulságot vonhattam le, hogy szakirodalmi adattárat szerkeszteni igen költséges munka. A nagy nemzetközi cégekkel versenyre kelni reménytelen vállalkozás lenne. A kész adattárat kell - megfelelő helyről - megvenni, azután minél szélesebb körben, országos méretekben a kutatók rendelkezésére bocsátani. Ez országos kutatási, sőt a tudomány termelőerővé válását figyelembe véve: országos műszaki fejlesztési érdek. Ezért kértem a terv megvalósításához a MM, a MTA és az OMFb támogatását.

A Számítógépes Kémiai Szakirodalomfigyelő Szolgálat működésének anyagi feltételei:

- megfelelő a d a t t á r,
- nagy külső memóriájú elektronikus s z á m i t ó g é p,
- az adattárhoz és a géphez egyaránt igazodó kereső p r o g r a m.

Az adattár megvételéhez a MM adott póthitelt, a gépet és a program készítéséhez szükséges szellemi kapacitást a MTA Központi Fizikai Kutató Intézetének állami vezetése biztosította - a könyvtár vezetőjének meggyőző érvelése alapján.

A Magyar Kémikusok Egyesületének védnökségét külföldi példák alapján kértük és kaptuk meg.

Igy került sor 1970 decemberében az alábbi ismertető megszövegezésére és szétküldésére, amelynek eredményeképpen 100 témával megindulhatott 1971 március elején a komplex kémiai szakirodalmi szolgáltatások újabb korszerű részeként a Számítógépes Kémiai Szakirodalomfigyelő Szolgálat.

x

A Veszprémi Vegyipari Egyetem Központi Könyvtára a MTA Központi Fizikai Kutató Intézetének közreműködésével Számítógépes Kémiai Szakirodalomfigyelő Szolgálatot (SzSzkSz) szervez a Magyar Kémikusok Egyesületének védnöksége alatt.

Ez a szolgáltatás lehetővé teszi a kutatók számára, hogy címjegyzék formájában hetenként értesüljenek a munkaterületükön megjelent közleményekről a Chemical Abstracts Condensates (CAC) című mágnesszalagos adattár alapján. Ez az adattár gyakorlatilag a teljes szakmai világirodalmat: a Chemical Abstracts mintegy 14 000 folyóiratból kiválogatott kb. évi 250 000 referátumának irodalmi adatait és a tárgymutatóba kerülő címszavait tartalmazza. Felhasználása a szakirodalmi információk átfutási idejét a CA-hoz viszonyítva további 4-6 héttel megrövidíti, mert a megfelelő CA füzet kinyomtatása előtt légipostával érkezik.

Előfizetői számára a SzSzKSz az információkeresés nyelvi problémáját is megoldja, amennyiben magyarul feltett kérdéseikből a szolgálat szakembere szerkeszti meg a gép számára érthető formájú "search profile"-okat angol nyelven.

Az elektronikus számítógép a "search profile"-okat összehasonlítja a mágnesszalagon tárolt adatokkal, és valósággal kiszűri belőle a feltett kérdések irodalmát.

A szolgáltatás gazdasági előnye, hogy meghatározott, szűkebb profilu intézmények számára fölöslegessé teszi a drága devizás referáló lapok előfizetését, és lehetővé teszi a képzett, nyelvtudással is rendelkező műszakiak irodalomkeresésre fordítandó munkaidejének megtakarítását is.

Az egy téma figyelésének évi előfizetési árát döntően a számítógép munkaideje és bérleti díja fogja meghatározni.

A heti irodalomjegyzék alapján kiválasztott folyóiratközlemények másolatának elkészítését is vállalja a Veszprémi Vegyipari Egyetem Központi Könyvtára oldalanként 5.- Ft-os egységáron, ha az igényelt folyóirat állományában megtalálható. Könyvtárunk az előfizetési jegyzéken szereplő kb. 700 folyóiratot úgy válogatta össze, hogy azokban a CA évi 1/4 millió referátumának alapjául szolgáló eredeti közlemények kb. 60 %-os valószínűséggel előforduljanak.

A másoló szolgálatot igénybe vevő ügyfeleink ily módon - a legspecifikusabb profilu néhány cím kivételével - devizás folyóirataik jelentős hányadát is lemondhatják.

A gépesített szakirodalomfigyelő szolgálat a hozzá csatlakozó másoló szolgálattal kiegészítve a legfejlettebb ipari államoknak az az eszköze, amely lehetővé teszi számukra a kutatások felesleges ismétlésének elkerülését, a kutatási eredmények gyors alkalmazását és a versenytársak megelőzését.

Az egyetemek és akadémiai intézmények témáin kívül - a számítógép optimális terhelésének eléréséig - ipari megbízásokat is vállalunk. A témákat és előfizetőjüket illetően a könyvtár kívánságra bizalmasan kezeli.

További részletek tekintetében szívesen ad felvilágosítást

a Magyar Kémikusok Egyesülete
megbízásából a
Veszprémi Vegyipari Egyetem
Központi Könyvtára

Veszprém, 1970. december

Dr. Kováts Zoltán
könyvtárigazgató

Könyvtártudományi tanulmányok 1969. Szerk. Kovács Máté, Rácz Aranka. Bp., Népművelési Propaganda Iroda, 1970. 734 p. (Az Országos Könyvtárügyi és Dokumentációs Tanács 27.sz. kiadványa.)

A sorozat második kötete tíz tanulmányt és egy bibliográfiát tartalmaz. Első részében a könyvtárosképzés kérdéseivel foglalkozó írások kaptak helyet. A tanulmányok feltárják a magyar könyvtárosképzés különböző szintjeinek múltját és jelenét, a könyvtarospálya képzési, továbbképzési követelményeit és vázolják a jövő feladatait. A szerkesztői elv – a sorozat egy-egy kötete tanulmányainak zömét egy lényeges témának szentelni – helyesnek tűnik, ugyanakkor hiányoljuk a résztémákat feldolgozó tanulmányok összefogását egy összegző írásban. A jelen kötetből is hiányzik a képzés és továbbképzés egészének a könyvtárügyben elfoglalt helyét kijelölő, könyvtárpolitikai vonatkozásait feltáró összefoglalás.

KOVÁCS Máté az egyetemi könyvtárosképzés két évtizedes fejlődését és főbb kérdéseit tekinti át terjedelmes tanulmányában. Nem egyszerű tényismertető leírást ad, hanem a külföldi és hazai könyvtárak és szakirodalmi tájékoztatásügy helyzete, szükségletei szempontjából veszi vizsgálat alá a nálunk megvalósult gyakorlatot. Igen érdekes olvasmány a kezdeti lépések rekonstruálása, a tantervek, a programok és a szakképzés tartalmában gyakran és nem mindig indokoltan történő változások leírása. Ugyanigy érdeklődésre tarthat számot a hallgatókat statisztikailag, az oktatókat név szerint bemutató fejezet. A történeti visszatekintés és elemzés pontos képet ad az eredményekről és a múlt legfőbb hiányosságairól. A szakember olvasó ugyanakkor sajnálja, hogy a szerző nem ilyen határozott a tennivalók felsorolásában, s csak a továbbfejlesztés előkészítését körvonalazza, pedig a ma és a közeli jövő azonnali cselekvést és változást igényelne.

CSÜRY István tanulmánya – "Az ismeretközlési folyamat ellentmondásai és a könyvtári-információs tevékenység" – nagyobb, társadalmi méretű összefüggésekben vizsgálja a könyvtár és a könyvtáros funkcióját a jövőben, kimutatja a könyvtári tevékenység ellentmondásait, számba veszi ezek feloldásának lehetőségeit.

FUTALA Tibor a könyvtarospálya követelményeit elemzi a közművelődési könyvtárak felsőfoku munkaköreiben. Bevezetőben áttekinti a közművelődési könyvtárosi pályakép kialakulásának folyamatát hazánkban. Ez a pályakép – a foglalkozási ág új volta, a feladatok sokasága és a feltételek elégtelensége miatt – sok irreális elemet tartalmazott, és nem volt differenciált még a képzési szintek vonatkozásában sem. Differenciálódását a könyvtárügynek az 1960-as években végbement fejlődése hozta meg. A szerző részletesen elemzi a közművelődési könyvtárak felsőfoku képzettségű dolgozóinak mennyiségét és minőségét, s vázolja a jövő feladatait. A tanulmány legfontosabb fejezetei a várható fejlődésnek megfelelő képzési és továbbképzési követelményeket részletezik.

N. RÁ CZ Aranka "A gyermekek könyvtárosok hivatása és képzésük problémái" c. munkája a kérdés nagyigényű, a részleteket is tisztázó feldolgozása. A hivatás kialakulásának és fejlődésének rövid áttekintése

után ismerteti a magyar gyermekkönyvtárak fejlődését az utóbbi évtizedben. Igen érdekes és tanulságos a gyermekkönyvtárosok külföldi és hazai képzését bemutató fejezet. A gyermekekkel foglalkozó könyvtárosokra vonatkozó követelmények számbavétele után képzési és továbbképzési feladatterv következik, amely tisztázza a szervezeti és tartalmi kérdéseket is.

CSENDES János tanulmányában részletesen elemzi a közép f o k u könyvtárosi munkaköröket és az ezek betöltésére képesítő képzés kialakulását, helyzetét és jövőjét hazánkban. Áttekintést ad a külföldi középfoku könyvtárosképzésről, ismerteti a középfoku könyvtárosok továbbtanulási lehetőségeit és továbbképzésük sajátosságait.

VADÁSZ Ferencné tanulmányában a könyvtárosok t o v á b b k é p z é s é - n e k bonyolult problémáit vizsgálja. Ismerteti a továbbképzés főbb irányzatait, áttekintést ad a szocialista és kapitalista országok ilyen jellegű tevékenységéről. Részletesen megrajzolja a szakmai továbbképzés hazai helyzetképét, majd a bírálat után gondosan indokolt javaslatot tesz a jelenlegi rendszer korszerűsítésére.

A kötet II. része négy tanulmányt tartalmaz könyvtárügyünk időszertű kérdéseinek köréből.

GALÁNTAI Béla a könyvtár helyét és szerepét vizsgálja a tudományos-technikai forradalom korában. Érdekesen fejtegeti a hagyományos könyvtár á t - a l a k u l á s á t információközponttá és termelési eszközzé. Sajnálatos, hogy a bonyolult feladatmódosulásokat tulságosan bonyolult stílusban írja le.

Régi igény kielégítésére vállalkozik WALLESHAUSEN Gyula "A k ö n y v t á r - v e z e t é s főbb elméleti kérdései" c. tanulmányában. A vezetés, igazgatás és irányítás lényegét a társadalmi szükségletekhez való viszonyuk alapján vizsgálja. Ismerteti a vezetés tudományos alapjait, meghatározza a vezetéssel összefüggő fogalmakat, elemzi a vezetési formákat. Elsősorban az elméleti tisztázást kívánja elősegíteni, bár helyenként a gyakorlati vonatkozásokra is rámutat.

ARATÓ Attila és SIMON Zoltán a k i e m e l t k ö z s é g i könyvtárak helyzetét vizsgálja Békés, Hajdu, Pest és Szolnok megyében. A szerzők felvázolják a vizsgált megyék általános könyvtári helyzetképét, majd részletesen elemzik a kiemelt községi könyvtárak működési feltételeit és munkájukat. A tanulmány végén ismertetik következtetéseiket, korszerű koncepciójukat, és részletező javaslatokat tesznek ennek megvalósítására.

ISZLAI Zoltán a felnőttek nevelésével foglalkozik tanulmányában. Sorra veszi a f e l n ő t t n e v e l é s alapelveit és sajátosságait, elemzi a felnőttoktatás viszonyát a népműveléshez és a közművelődési könyvtárakhoz.

DÉR Mária és VOIT Krisztina összeállításában közli a kötet az egyetemi könyvtárszakon készült s z a k d o l g o z a t o k és d i s s z e r t á c i ó k jegyzékét.

A kötet egészéről elmondható, hogy megfelelően reprezentálja a magyar könyvtártudományi kutatást.

BERECZKY László

Nem kétséges, hogy az Országos Széchényi Könyvtár nemcsak állományát tekintve, hanem szellemi erőiben is kiemelkedően gazdag könyvtárunk. Erről tanuskodik legujabb évkönyve is. A benne közölt 27 tanulmány jelentős értéket képvisel, s hasznosan gyarapítja könyvtári szakirodalmunkat. Pedig – tegyük hozzá – ez a kötet nem is vonultatja fel a könyvtár valamennyi jótollu szakíróját. Fejtörés nélkül, kapásból össze tudnók állítani azok névsorát, akiknek a kézírataiból kitelne egy hasonlóképpen testes és értékes kötet. A bíráló tiszte azonban nem az, hogy számba vegye az évkönyv potenciális szerzőit, hanem az előtte fekvő kötet dolgos munkatársairól kell szólnia.

Az évkönyv első közleménye – amint az természetes is – az OSZK működéséről szóló jelentés. Sajnos, nem minden évkönyvet kiadó, nagy tudományos könyvtárunk tartja kötelességének, hogy évi jelentését publikálja, megfosztva ezzel a könyvtárosok széles körét a jelentésekből merithető módszertani tanulságoktól. Bennünket ezuttal főként az érdekelt, hogy milyen előkészítő munkálatokat végez az új otthonába készülő Széchényi Könyvtár. Tehát bármilyen hihetetlenül hangzik is, még az évi jelentéseknek is akad olvasójuk. Éppen ezért szövegüket a stilus szempontjából ugyanugy kellene gondozni, mint a tanulmányokét.

Jelenleg az OSZK évkönyvének elsőrangú feladata, hogy közlési fóruma legyen a könyvtár multját feltáró dolgozatoknak. Készülőben van ugyanis a könyvtár történetét összefoglaló nagy mű, s ennek megírásához teremtsz széles alapot az egyes részletkérdések beható vizsgálata, több szerző közreműködésével. Hogy miképpen folyt a Széchényi Könyvtár igazgatása a Horthy-korszak elején, erről DEZSÉNYI Béla (a kötet felelős szerkesztője) közöl hosszabb tanulmányt, mérlegre téve három igazgató tevékenységét: Melichét, Hómanét és Lukinichét. Ugyancsak a Horthy-korszak első évtizedében a könyvtárnak lehetősége nyílt arra, hogy némileg terjeszkedjék a Nemzeti Múzeum

épületében. Az ekkor megvalósított átrendezési munkálatokat TOMBOR Tibor ismerteti, elismeréssel adózva Nyireő Istvánnak, aki az új elhelyezési rendet kialakította és irányította a be rendezés korszerűsítését. Nyireő egyébként több változatban kidolgozta a Széchényi Könyvtár új épületének eszmei terveit is, ezeket Tombor szintén bemutatja. A könyvtárépítési cikket szerencsésen egészíti ki WITTEK Lászlóné, aki az ugyanabban az időben végrehajtott munkaszervezési reformokról ír.

Külön értéket képvisel a kötet három állománytörténeti dolgozata: BERLÁSZ Jenőnek az Illésházy-könyvtárról írt mintaszerű tanulmánya, SOMKUTI Gabriella igen alapos cikke a könyvtár gyarapodásáról 1848 és 1856 között, valamint FERENCZYNÉ WENDELIN Lidiának a könyvtár világháborús és proletárdiktatura-gyűjteményéről szóló írása. Wendelin Lidia adatai megerősítettek abban a már régen kialakult véleményünkben, hogy Fejérpataky László igazgatása idején mélypontra süllyedt a vezetés színvonala. A hozzáértés hiánya miatt Fejérpataky irreális elképzeléseket hajszolt, s ezekből az intézménynek súlyos kára származott. Itt említtjük meg INDALI György rövid cikkét, amely újabb adalékkal szolgál Horvát István könyvtárának történetéhez.

Megkapó olvasmány CSAPODI Csaba emlékezése arra a szívvél-lélekllel végzett munkára, amely lehetővé tette a decimális rendszer bevezetését a Széchényi Könyvtárba. KOVÁCS Ilona a könyvtár 1920 és 1944 között lebonyolított olvasó- és könyvforgalmának statisztikáit elemzi, s közben utal arra is, hogy Fitz József miként hozta létre a reference-osztályt, és az állomány védelme érdekében hogyan tette a Széchényi Könyvtárat praesens-könyvtárrá.

A közelmúlt történetét tárgyaló dolgozatok után nagy érdeklődéssel kezdtük olvasni a könyvtár mai problémáit feltáró cikkeket. Négy igen színvonalas, tömör fogalmazású módszertani cikk található az évkönyvben, és még hozzá mind a négy országos érdekű kérdéseket tárgyal. KECSKEMÉTI Ist-

vannak a "nemzeti hangfelvételi gyűjtemény" ügyében előterjesztett javaslata nagyobb nyilvánosságot érdemelne. BEREZKY Lászlónak és FARAGÓ Lászlónénak a feldolgozó munka időelemzéséről szóló cikke széles körben keltett visszhangot, és más könyvtárakat is hasonló vizsgálatok végzésére ösztönzött. Az időszerű állománygyarapítási és olvasószolgálati problémák manapság már nem oldhatók meg a könyvtárak szoros együttműködése nélkül, ezért találjuk helyénvalónak, hogy a Könyvek Központi Katalógusa ügyét SZABADNÉ SZEGŐ Judit körültekintően és alaposan megvizsgálta. A könyvtörténet iránt érdeklődők számára igen fontos BORSA Gedeon cikke, amelyből a Régi Magyar Nyomtatványok szerkesztési problémái tárulnak elénk. Ebbe a témakörbe tartozik még a Külföldi Folyóiratok Központi Katalógusa alapján adott tájékoztatók statisztikája (BATÁRI Gyula és FALLENBÜCHL Zoltán állította össze).

Sokra értékeljük a kötetben közölt három bibliográfiát: FAZAKAS József, HERENDINÉ LAKATOS Éva és TERBE Lajos munkáját is.

Külön csoportot alkotott a szerkesztő azokból a közleményekből, amelyek nem sorolhatók sem a könyvtár történetéről szóló, sem a módszertani dolgozatok közé. Ez a csoport a tárgyválasztás szempontjából rendkívül változatos: szó esik itt egy állítólagos korvina hitelességének szigorú felülvizsgálatáról (CSAPODINÉ GÁRDONYI Klára), egy perzsa evangéliumfordításról, amelyet a Széchenyi Könyvtár őriz (MARÓTNÉ JEREMIÁS Éva), a pozsonyi héber nyomdáról (DÁN Róbert) és a Társadalomtudományi Társulat könyvtárának viszontagságos sorsáról (BATÁRI Gyula). Itt említjük meg FALLENBÜCHL Zoltán tartalmas beszámolóját a bécsi közgyűjteményekben őrzött hungarika térképekről. KOZOCSA Sándor "Grillparzer Magyarországon" című cikkét olvasva arra gondoltunk: tulajdonképpen sajnálhatjuk, hogy évtizedeken át csak mások alkotásaihoz hordta a bibliográfia építőköveit - ahelyett, hogy egyik-másik

témáját feldolgozta volna tanulmányként. MARKOVITS Györgyinek "A magyar emigráció irodalmi munkássága a két világháború között" című cikke érdekesítő olvasmány, rengeteg eddig ismeretlen adatot tár fel, de egyrészt részletes jegyzetapparátus hiánya, másrészt a belezsúfolt sok név miatt olyan benyomást tesz, mint ha egy készülő nagy mű szinopszist olvasnók. Élveztük Móricz Zsigmond emlékezéseit újságíróéveire (PAPP Ivánné közölte), valamint VIZKELETY Andrásnak a szép levélről szóló, sok ujat tartalmazó tanulmányát. Sajnos, nem bocsátkozhatunk bele azoknak a színházi munkáskelődásoknak a megvitatásába, amelyekről NÉMETH Antal posztumusz cikke szól, pedig érdemes volna megvilágítani, hogy a politikai pártok kezéből kivett munkáskelődások hogyan váltak hatástalan kulturális jótékonykodássá.

-.-.-.-.-

Végezetül három megjegyzést szeretnék tenni. - 1. Megoldást kellene találni arra, hogy az 1967. évi évkönyvet ne 1970-ben kapjuk kézhez. Sajnos, nálunk a kiadványok nyomdai átfutási ideje egyre hosszabb és e téren a helyzet javulására kevés a remény, ezért a könyvtár aligha tudja más módon behozni a késést, mint ha legközelebb két évre szóló, öszszevont évkönyvet ad ki. - 2. A jegyzeteket a cikkek végén találjuk, az olvasó számára azonban ez nagyon kényelmetlen megoldás. Tartson néhány munkaórával tovább a tördelés, és a jegyzetek máris a helyükre, a lap aljára kerülhetnek. - 3. Helyeseljük, hogy az évkönyvben közlik a könyvtár dolgozóinak névsorát, csak ne a kulcsszámok sorrendjében tennék. Ha a könyvtár szervezeti felépítése szerint csoportosítva és a munkakörök rövid jelölésével közölnék a neveket, akkor egyszeriben mondanivalója lenne még a névsornak is.

KÉKI Béla

A Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár évkönyve 14. 1968/1969.
Szerk. Tolnai György. Bp. 1970. 286 p. (A Fővárosi Könyvtár évkönyve 26.)

Emlékezéssel és tiszteletadással kezdődik a FSZEK évkönyvsorozatának legújabb kötete. 1968-ban mult ötven esztendeje annak, hogy a nagy névadó, Szabó Ervin meghalt. Róla RÉVÉSZ Ferenc emlékezik. 1968-ban avatták Dieneš László emléktábláját; ez TOLNAI Györgynek adott megtisztelő alkalmat Dienes nevének és szellemének idézésére. 1969 folyamán hunyt el Hajdú Henrik, a kiváló forradalmár és művész, a Fővárosi Könyvtár felszabadulás utáni első kinevezett igazgatója; őt RÉVÉSZ Ferenc bucsuztatja a hatalmas életmű egészét megmutató tanulmánnyal. Nem bucsuzásnak készült KOVÁCS Csilla riportja a 85 éves Kóhalmi Bélával, mégis az lett belőle, mire az évkönyv megjelent.

Az évkönyvben több tanulmány foglalkozik a Könyvtár és hálózata történetével. REMETE László "A Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár a felszabadulás időszakában" címen az ujrakezdés lendületét, nehézségeit és ellentmondásait mutatja be hűen és izgalmasan. Ezután két félszázados jubileumát ünneplő könyvtár a 1. ismerkedik meg az olvasó: URAY Béla a 6. számú, CSÉP Attiláné pedig a 7. számú könyvtár történetét írja meg. Hasznos információ CSOMOR Tibor és LAKOS Katalin összeállítása a FSZEK 1945-1969 között kiadott munkásmozgalmi tárgyú bibliográfiáiról. Ugyancsak ilyennek tekinthető NOVÁK Tamásné fényképválogatása, amely a felszabadulás utáni és a mai Budapest utcaképeit veti össze.

Örvendetesen sok közlemény választotta vizsgálódása tárgyául a Központ és a hálózat katalógus problémáit. ARATÓ Józsefné "Szóciológiai könyvanyagunk korszerű szakrendszerének kialakítása" című, valamint KÁPOLNAI MOLNAR Ilona és NAGY Emilné "Földrajzi katalógusunk a decimális rendszer bevezetésétől napjainkig" című tanulmánya egyaránt joggal számíthat a feltárás kérdéseivel foglalkozó szakembereink érdeklődésére. NÉMETH Mária a FSZEK hálózatának központi címjegyzékével, illetve a vele kapcsolatos körültekintő munkával ismerttet meg bennünket. H. DRECHSLER Ágnes kissé talányos címmel (Az ismeretterjesztő művek szakozásának problémái kerületi könyvtárainkban) valójában a központi cédlaszigáltság szakozási és jelzetelési következtelenségeire hívja fel meggyőzően a figyelmet. Nem lenne érdektelen a többi könyvtár hasonló észrevételeit is összegyűjteni s ennek segítségével megjavítani a gyakorlatot.

A feltételek tudatos alakításának igényét még további két közlemény tükrözi. KUTAS Gizella és H. DRECHSLER Ágnes a központban és a hálózatban dolgozó könyvtárosok képzettségét és szakképzettségét méri fel, s rámutat a minőségi fejlődés örömteli mozzanatai mellett azokra a problémákra, amelyek könyvtárosképzésünk részleges megoldatlanságából adódnak. BENKŐNÉ BARTHA Ilona "A gyermekkönyvállomány alakulása egy évtized alatt" c. dolgozatát azért érezzük különösen fontosnak, mert nagyon egzakt módon mutatja ki azokat a lehetőségeket, amelyek a könyvtárosok számára még az optimalistól igen-igen távol álló állománygyarapítási keretek között is adva vannak, ha rászánják magukat valamelyik állománycsoport megjavítására, a szükségletekhez való közelítésére.

A könyvtár és közönsége kapcsolatának lehetőségeit szondázza a tanulmányok következő csoportja. BALLAGI Ágnes abban a témakörben vizsgálódik, hogy milyen okokra vezethető vissza a kerületi könyvtárakban az olvasók időleges és végleges elmaradása, illetve milyen mértékben oka ennek a könyvtári szolgálat. (Hálaistennek, viszonylag kis mértékben.) ECSEDI Klára a fiatalok filozófiai érdeklődésének nyiladozását mutatja be néhány konkrét könyvtári eseten, s von le belőlük mindenképp az oktatás számára megszívlelendő következtetéseket. ROSTÁS Jenőné a József Attila-lakótelepi gyermekolvásokról ír, az iskola

és a könyvtár együttműködésének szükség szerű voltát hangsúlyozva. ARATÓ Antal - "A Gorkij-centenárium és Gorkij műveinek olvasottsága a pesterzsébeti könyvtárban" címmel - az olvasópropaganda könyvtári lehetőségeiről és határaitól ad képet. Az utóbb említett valamennyi írás rendkívül józan és mértéktartó; azt bizonyítják, hogy a könyvtár, noha nagyon fontos, azonban mégis csupán az egyik intézmény a társadalom olvasási kulturájának szolgálatában. Egyedül nem tehet csodákat, sőt: a társadalom művelődésére rendelt többi intézménnyel karöltve, pozitív közvéleménnyel támogatva is csak hosszú távon érhet el igazán maradandó eredményeket e téren.

Végére hagytuk a Könyvtár 1968. és 1969. évi működési beszámolóját. Ez ui. az évkönyv lehangoló része. Azt bizonyítja, hogy a hálózat nagyarányú fejlesztése, főként új, megfelelő méretű könyvtári épületek emelése nélkül hiába ész, elszánás, akarat, nem lehet megtartani még az elért "frontvonalakat" sem. A III. országos könyvtárügyi konferencia dokumentumai is élesen szóltak erről a fővárosunkhoz, a FSzEK nagy elődeihez méltatlan helyzetről. Reméljük, hogy annyi vidéki város példáján felbuzdulva Budapest könyvtárfejlesztése előbb-utóbb ugyancsak megindul.

Összefoglalva: az évkönyv mindenképpen komoly teljesítmény; értékét tovább növeli, hogy számos részletében más szakmákkal - irodalomtörténészekkel, pedagógusokkal, szociológusokkal stb. - is "korrespondál". Sajnáljuk, hogy továbbra sem közöl idegen nyelvű tartalmi kivonatokat, csak tartalomjegyzékeket, ami méltatlanul leszűkíti terjesztésének lehetőségeit.

FUTALA Tibor

x külföldi hírek x külföldi hírek x külföldi hírek x

AZ ÖREGEK könyvtári ellátásának javítására törekednek az NDK közművelődési könyvtárai, a Művelődésügyi Minisztérium felszólítására. Szociális otthonokban, veteránklubokban kölcsönző-állomást létesítenek, letétet helyeznek el, ill. átadják fölöslegessé vált könyveiket; számba veszik a nehezen mozgó öregeket és lakásukra küldik a könyveket (pl. a gyermekrészleget patronáló uttörők segítségével); külön irodalmi-zenei rendezvényeket tartanak nyugdíjasoknak stb. (Mitteilungen und Materialien, 1970. 5.sz.)

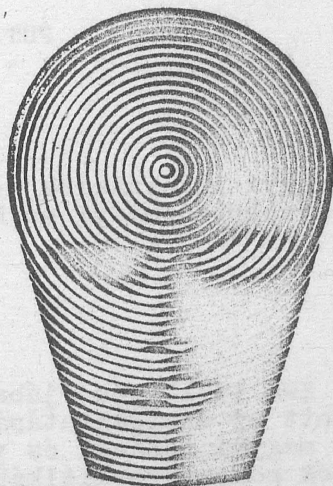
BESZÉLŐ UJSÁGRÓL is gondoskodik (a "beszélő könyvek" központi szolgáltatása mellett) vak olvasói számára az aberyswythi (Wales) körzeti könyvtár. A hetenként magnóba mondott hírösszeállítás kópiáit kazettás formában postán kiküldik a vakoknak; ők lehallgatás után visszaküldik a kazettát, hogy a további felvételekhez fel lehessen használni. (Liaison, 1970. dec.)

A HÁTRÁNYOS HELYZETŰ olvasók speciális könyvtári ellátására irányuló kezdeményezéseket fogja össze USA-szerte a Columbia Egyetemen létesített Library Development Center. Előmozdítja a tapasztalatcserét, módszertani tanácsokkal segíti a könyvtárakat, s esetleg anyagi támogatást is szerez az értékes programok megvalósításához. (College and Research Libr. News, 1970. 10.sz.)

KÖNYV-FUTÁRSZOLGÁLATOT szervezett Suhl megye (NDK) könyvtára: a speciális teherautó heti két utján megfordul valamennyi járási könyvtárban (s az utvonalaiba eső körzeti könyvtárakban), lebonyolítva a könyvtárközi kölcsönzést ezek és a megye egyetemi, főiskolai és nagyobb szakkönyvtárai között. (Mitteilungen und Materialien, 1970. 5.sz.)

Kaleidoszkóp. Sajtószemle és bibliográfia. (1970. évi füzet.) Szerk. Mándy Gábor. Közrem. Zsolnai József és Tar György. Szolnok, Megyei Verseghy Könyvtár, [1971.] 100 p.

kaleidoszkóp

Szemelvények ACZÉL GYÖRGY, HANKISS ELEMÉR, HEGEDŰS ANDRÁS, HELLER ÁGNES, HERNÁDI MIKLÓS, ILLYÉS GYULA, EUGÈNE IONESCO, BERNARD LOVELL, LUKÁCS GYÖRGY, MARX GYÖRGY, MIKLÓS PÁL, ÖRKÉNY ISTVÁN, NICOLAS SCHÖFFER, SZENT-GYÖRGYI ALBERT, TÓKEI FERENC, VITÁNYI IVÁN és mások írásaiból, nyilatkozataiból.

Mércéink továbbra is rohamos információáradást regisztrálnak: Egyelőre (lehet, hogy soha?) a Marconi-együttállás nem tudja elhalványítani a Gutenberg-galaxist. A szakirodalomban foglalt tudományos, alkalmazott tudományi és gazdasági információk keletkezésének, áramlásának, közlésének, befogadásának, vagy más megközelítésben: gyűjtésének, feltárásának, tárolásának, visszakeresésének és szétsugárzásának már nemcsak gyakorlata van, hanem szer-teagázó elmélete is: az informatika.

De beletartoznak-e az informatika elméletébe és gyakorlatába az un. kulturális információk, tehát azok, amelyek szorosan véve nem tudományosak, amelyeknek nincs közvetlen kihatásuk semmiféle emberi gyakorlatra? Ez a kérdés, nyilván az informatika által megoldandó feladatok óriási volta miatt, sokáig fel sem merült, s ujabban is csak néhányan jutottak el felvetéséig. (Pl. I. Wissenberger, a neves cseh-szlovák informatikus. V.ö. Technická knihovna, 1968. 4.no. 120-124.p.)

Mi a kulturális információkat az informatika kompetenciájába tartozónak ítéljük. Felfogásunk előbb-

utóbb általánossá válik. Ezt arra alapozzuk, hogy valamennyi társadalmi tevékenységen belül egyre nagyobb hangsúly esik az "emberi oldal" finomabb, érzékenyebb, szinte az egyéni lemenő megközelítésére és az általa képviselt igények kielégítésére. S a legtöbb egyéni igényben fontos helyet foglal el a kíváncsiság: mit mutat a kisebb-nagyobb, a nagy és a legnagyobb egész? E kíváncsiság nem öncélú. Az ember társadalmi és egyéni életének különböző vonatkozásaiban szükséges biztonságérzete csak akkor alakulhat ki, ha tudja, hol foglal helyet az emberközi s az ember és természet közötti kapcsolatok különböző metszetű és léptékű térképein. Ehhez biztosítanunk kell a releváns - köztük irodalmi - információkat.

Persze esetünkben a relevancia jegyében történő válogatás kritériumai mások, mint a tudomány és a tudományos eredményeket hasznosító gyakorlat szolgálatánál, de a válogatás szükségessége egyformán az időhiányra és a források nagy tömegére vezethető vissza. Ha a kulturális informálódás elé tornyosuló objektív akadályokat le akarjuk rombolni, mindenképpen informatikai megközelítésekkel és módszerekkel kell élnünk.

Mindezt az első hazai kulturális referálólapp, ha úgy tetszik: digest, a Szolnok Megyei Verseghy Könyvtár kiadta és Mándy Gábor szerkesztette Kaleidoszkóp vetteti fel velünk. Ennek eddig két füzete jelent meg. Az első az 1969. évi, a második az 1970. évi magyar nyelvű folyóirattermésből (kb. 50 cím megfigyelése alapján) nyújt referátumokat és válogatott bibliográfiát.

Bár a füzetek terjedelme 100-100 lapra korlátozott, az invenciózus szerkesztőnek mégis olyan szemlét sikerült előállítania, amely változatosan és igényesen hívja fel a figyelmet a magyar kulturális és ismeretterjesztő publicisztika és tanulmányírás legizgalmasabb témáira, illetve érdekesen, további érdeklődésre és gondolkodásra serkentve tájékoztat róluk. A vállalkozás érezhetően körkép adásának igényével indult, s ezt lehetőségein belül teljesítette is, sőt az 1970. évi füzet talán kicsit saját lehetőségei fölé nőtt.

Hiba lenne, ha a Kaleidoszkópot pusztá kísérletnek minősítenénk. Határozottan több annál. Hogy nem megoldás mégsem, abban szűkös feltételei a ludasak: a szűk terjedelmen kívül az 500-as példányszám, a gyenge sokszorosítási technika és az évenkénti megjelenés. Ugy véljük, hogy negyedéves periodicitással, számonkénti 100-150 lapos terjedelemmel, jobb technikával már igazi lapot lehetne csinálni belőle.

FUTALA Tibor

|| Könyvtár és Művelődés. Könyvtárügyi információk vezetőknek.
|| Szerk. Czinner Tiborné. Bp. Könyvtartudományi és Módszertani
|| Központ, 1971-

**KÖNYVTÁR
ÉS
MŰVELŐDÉS**

könyvtárügyi információk
vezetőknek

Könyvtartudományi
és Módszertani Központ

1971. 2.

T E L E X

A KÖNYVTÁRI SZOLGÁLTATBAN

Könyvtári ellátási rendszerünk egyik alap-problémája abból ered, hogy minden állampolgár-nak egyforma joga van az állam által fenntartott könyvtárak dokumentumait, szolgáltatásait használni, ugyanakkor a településszerkezetből következően nem lehet minden lakott helyen minden igény kielégítésére alkalmas könyvtár. Ezen az ellentmondáson segít a könyvtárügy egységes szervezete és az az elv, hogy ha valaki egy könyvtárba belép, akkor a világ összes könyvtára rendelkezésére áll, mert a könyvtárakat mind az állomány használatára, mind a tájékoztatásra együttműködési megállapodások - hazaiak és nemzetközi-ek - kötik össze. Egyáltalán nem meglepő jelenség pl. az, hogy egy ritka és értékes dokumentum - mikrofilmen - Tokióból érkezik repülőpostával.

1

A KMK 1971 januárjában megindított új szolgáltatásának célja: a megyei tanácsai és pártszervek könyvtárpolitikájában érdekelt vezetőinek tájékoztatása a magyar és a külföldi könyvtárügy újdonságairól, problémáiról. Rendszeretlen időközökben jelenik meg, a közlendőktől függetlenül. Tömör formában, 6-8 oldalas terjedelemben nyújt tájékoztatást

könyvtári jogszabályokról, szervezeti kérdésekről, elvi állásfoglalásokról, a könyvtári mozgalom hireiről, alapvető statisztikai adatokról.

A kiadvány első három száma lapunk zártakor már megjelent, s visszhangjából arra következtethetünk, hogy fölkelte az érdekeltek figyelmét.